

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE KADIN OLMAK

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN
Arş. Gör. Hande ALBAYRAK

Editörler:
Prof. Dr. Şevkat BAHAR ÖZVARİŞ
Uzm. Psk. Türküler ERDOST

Avrupa Birliği
Sivil Koruma ve İnsani Yardım
tarafından finanse edilmektedir

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
KADIN SORUNLARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA
MERKEZİ

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Avrupa Birliği
Sivil Koruma ve İnsani Yardım
tarafından finanse edilmektedir

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
KADIN SORUNLARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA
MERKEZİ

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE KADIN OLMAK

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN
Arş. Gör. Hande ALBAYRAK

Editörler:
Prof. Dr. Şevkat BAHAR ÖZVARIŞ
Uzm. Psk. Türküler ERDOST

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE
KADIN OLMAK

Merdiven Yayın: 51

Birinci Baskı: Nisan 2019

ISBN 978-975-8991-40-2

Baskı

Elma Teknik Basım Matbaacılık Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbacılar Sitesi 1516/1 Sok. No: 35
Yenimahalle/Ankara
www.elmateknikbasim.com

Merdiven Yayın

Şehit Bilgin Sokak No: 6/1 Maltepe - Ankara
Tel: 0312 232 30 88 Faks: 0312 232 31 02
www.merdivenreklam.com
merdivenreklamtanitim@gmail.com

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE KADIN OLMAK

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN
Arş. Gör. Hande ALBAYRAK
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

“Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi”

Bu yayın, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM) tarafından “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi” kapsamında hazırlanmış ve basılmıştır. Her türlü yayın hakkı Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM)’a aittir. Kaynak gösterilmeksizin alıntı yapılamaz; her hakkı mahfuzdur.

Bu doküman Avrupa Birliği’nin mali desteği ile yürütülen insani yardım faaliyetlerini kapsamaktadır. Burada ifade edilen görüşler, hiçbir şekilde, Avrupa Birliği’nin resmi görüşlerini yansıtmamaktadır ve Avrupa Komisyonu doküman içerdiği bilgilerden herhangi bir şekilde sorumlu değildir.

ÖNSÖZ

Türkiye, Suriye’de yaşanan savaş sonrasında, 2011 yılından başlayarak yoğun bir göç akını ile karşı karşıya kaldı. Başlangıçta kamplara ve bazı illere yerleştirilseler bile daha sonra göç edenlerin çoğu kampların dışında, ülkenin tamamına yayılmış şekilde yaşamaya başladılar. Bu durum Türkiye için yeni bir deneyimdi ve ilk aşamada çoğu soruna el yordamı ile çözüm bulundu. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM) olarak bizler de, bu alandaki hizmet eksikliklerinin farkında olarak, kendi uzmanlık alanımız kapsamında, “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi”ni yürütmeye başladık. 2015 yılında başlayan projeyi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)’nın teknik desteği, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO)’nun finansal desteği ve Ankara İl Sağlık Müdürlüğü ile imzaladığımız protokol doğrultusunda halen yürütmekteyiz. Proje kapsamında, Alemdağ, Gülveren ve Yenimahalle’de “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar” oluşturduk. Böylece, mülteci ve kadın olmaktan kaynaklı ikiye katlanmış şekilde sorunlar yaşayan, destek gereksinimi olan kadınlara güven içerisinde hareket edebilecekleri, hizmet alabilecekleri hatta hizmet sunabilecekleri alanlar sağlamış olduk.

Akademik çalışmalar, alandan kopuk olmadığı sürece anlam kazanıyor. Bizler de bu süreçte alandan, mülteci kadın ve kız çocuklarının deneyimlerinden yararlandık. Onlarla bağ kurduk, bağ kurdukça gerek biz onlardan birçok şey öğrendik, gerekse profesyonel anlamda biriktirdiklerimizi onlara aktarma ve onların sorunlarına biraz olsun çözüm bulma şansını yakaladık. Onlar güçlendi, biz güçlendik.

Bir üniversite çatısı altında görev yapıyor olmanın yüklediği bir diğer önemli sorumluluk ise yapılanların bilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmesini ve bu değerlendirmelerin, yol gösterici olması için, başkaları ile paylaşılmasını sağlamaktır. Bu çalışmayı da, gerek kadınların deneyimlerini sizlere ulaştırması gerekse konunun bilimsel olarak ele alınması adına değerli buluyoruz.

Yürütülen çalışmalar arkasında büyük bir ekip olduğunda çok daha nitelikli oluyor. Herkes kendi görüşünü, katkısını ve birikimini ortaya çıkacak ürüne yansıtıyor. Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, öncelikle kadın hakları mücadelesine, kadınların güçlenmesi çalışmalarına gönül ve emek veren HÜKSAM Yönetim Kurulu üyemiz Prof. Dr. Özlem Cankurtaran’a, daha yolun başında olmasına karşın zorlu bir alanda çalışma yürekliliği ve cesaretini gösteren, bunu da çok iyi başaran Arş. Gör. Hande Albayrak’a özel teşekkürlerimizi iletmek istiyorum. Araştırmayı yapanlarla araştırmaya katılanlar arasındaki dil sorununun çözümü konusunda tercümanlığı mesleki bağ kurma becerisini de

kullanarak yapan Sosyal Çalışmacılar Esra Yurtseven, Tuğçe Uygun, Yonca Usta ve Psikolog Sevinç Sürmeli'ye teşekkür ediyoruz. Ayrıca proje koordinatörümüz Sinem Aydın'a etkili kolaylaştırıcılığı için teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bunun yanı sıra, çok önemli bir konuda, uzun soluklu bir çalışmada, karşılıklı anlayış, iyi niyet ve yoğun çaba ile beraber hareket ettiğimiz Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) ve Ankara Sağlık Müdürlüğü'ne de şükranlarımızı sunuyoruz.

Bizler yaptığımız işe olduğu kadar, kadınların ve kız çocuklarının gücüne de inanıyoruz. Çalışma gayretimizi bu güçten alıyoruz. Bundan sonra da beraber güçlenip, birlikte güzel günlere yürüyeceğimiz nice çalışmalar yapabilmeyi, yaşanmış olan güçlenme hikayelerinin yeni hikayelere tohum olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Ü. Şevkat BAHAR ÖZVARIŞ

HÜKSAM Müdürü

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİ İLE SURİYE'DEN SAVAŞ NEDENİYLE ANKARA'YA GÖÇ EDEN KADINLARIN YAŞAM HİKAYELERİ

“Zulümden” Kadın Dayanışmasına: Suriyeli Kadın Hikayeleri

Kadın hiçbir şey. Kadının hiçbir şeyde hakkı yok, hiçbir şey için hakkı yok, hem de hiç. Ne ailesinin yanında bekarken, ne de evlendiğinde bir hakkı yok. Beni en çok üzen şey bu, hiçbir yerde yok. Ne çocukken ailesinin yanındayken ne de evlendiğinde kocasıyla. Çok üzülüyor insan, çok üzerinde baskı hissediyor. Kadın dediğin her şeye tahammül edecek, ailesine tahammül edecek; genç kızken, evlendikten sonra kocaya, kaynanasıyla tahammül edecek, çocuğuna tahammül edecek, her şeye tahammül edecek. Bütün yükü kendisi üstlenecek ve hiçbir hakkı yok. Yani dışarı çıkıp bir hava almaya hakkı yok, içerde bir iki dakika kendine ayıracak zamanı olmuyor, buna bir hakkı yok. Hiçbir şekilde hiçbir şeye hakkı yok. Bazen oturup ağlıyorum geçen zamanıma, kayıp zamanıma, hiçbir şey yapmadığıma. Bütün bu ömrümün boşuna geçtiğine, boşa harcandığına inanıyorum. (Zobe, 42Y, E, 5Ç, Halep)*

*Kadınların anlatılarına yer verirken parantez içerisinde tanıtıcı nitelikte yaş (Y), Medeni durum (Evli (E), Boşanmış (B)), çocuk sayısı (Ç) ve Suriye’de yaşadıkları yerin bilgisi verilmiştir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	9
Suriye’de Savaş Öncesi Kadın.....	10
Suriye’de Savaş Sırasında Kadınların Yaşadıkları Sorunlar ve Göçe Karar Verme Nedenleri.....	12
Suriyeli Kadınların Göç Süreci ve Göç Edilen Ülke Türkiye’deki Yaşamları.....	15
Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar (WGSS).....	17
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KATILIMCILARI.....	19
ANALİZ	
SURİYE’DE KADINLARIN ve KIZ ÇOCUKLARININ YAŞAMI	23
Suriye’de Kız Çocuğu Olma.....	23
Suriye’de Evlenme ve Evlilik Yaşantısı.....	27
Suriye’de Kadın Olmak	31
SURİYELİ KADINLARIN ANLATILARIYLA SAVAŞ ORTAMINDA YAŞAM.....	33
Savaş Ortamında Kadınlar	33
GÖÇE KARAR VERME ve SINIRDAN GEÇİŞ ANLATILARI.....	44
Göçe Karar Verme Süreci	44
Sınırdan Geçiş Öyküsü	45

GÖÇ EDİLEN YERDE YAŞAM.....	51
Göç Edilen Yerde Yaşam Kurma.....	51
Göç Edilen Yerde Yaşanılan Zorluklar.....	59
GÖÇLE GELEN DEĞİŞİM ve SAĞLIK ARACISI SURİYELİ KADINLAR	68
Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar (WGSS) Tanışma	68
WGSS'lerde Sağlık Aracısı Olarak Çalışma Deneyimi.....	70
Güvenli Alanlardan (WGSS) Öğrenilenler ve Yaşama Yansımaları: Kadınların Güçlenmesi.....	78
Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlara (WGSS) Yönelik Kadınlardan Önerileri.....	84
GÖÇLE GELEN DEĞİŞİM ve GELECEKTEN BEKLENTİLER.....	86
Göçle Gelen Değişim.....	86
Gelecekte Beklentileri.....	91
Geri Dönme Konusunda Düşünceleri	93
Bitirirken Kızkardeşlik Hissi	95
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	101

GİRİŞ

2011 yılının Mart ayında Suriye’de alevlenen rejim karşıtı gösterilerle başlayan silahlı müdahale sonucu dünyanın son yıllardaki en büyük insani krizinin yaşanmasıyla birçok insan zarar görek ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Türkiye dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir. Türkiye, 3,5 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’ye kayıtlı 365.000’den fazla diğer uyruklardan UNHCR’nin ilgi alanına giren kişiye de ev sahipliği yapmaktadır. 7 Temmuz 2018 tarihi itibariyle İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)’in verilerine göre Türkiye’deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3.554.072’dir. Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 212.816’dır (% 6). Geriye kalan 3.341.256(% 94) Suriyeli mülteci ise geçici barınma merkezlerinin dışında, şehirlerde yaşamını sürdürmektedir. En çok Suriyeli nüfusun bulunduğu Türkiye’de kayıtlı Suriyeli nüfusun yaklaşık %54.2’si (1. 926.987) erkek, %45.8’i ise (1. 627.085) kadındır. Türkiye’deki Suriyeli nüfusun %46,6’sı (1.656.638) ise 18 yaş altındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu sayılar her geçen gün değişmektedir.

Suriye’de savaşın başlamasından bu yana geçen altı yılda birçok insan çatışmalı ortam dolayısıyla ülke içinde yerinden edilmiş ve ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında ülkede kalmaya devam eden, ancak kendilerine erişilmesi güç olan kişileri de düşündüğümüzde insani yardım gereksinimi olan nüfus her geçen gün artmaktadır. UNHCR 1 Şubat 2017 verilerinde dünyadaki toplam Suriyeli mülteci sayısının 4.900.741 olduğunu ve 6,6 milyon kişinin Suriye’de yerinden edilmiş durumda olduğunu belirtmektedir. Türkiye’nin uygulamış olduğu “açık kapı politikası” ve sınır komşusu olması çatışmalı ortamdaki göç etme sürecinde tercih sebeplerinden biri olmuştur.

Türkiye’de Suriyeli sığınmacılar önceleri hukuki anlamda herhangi bir tanımı olmayan “misafir” statüsüyle tanımlanmıştır. Daha sonra Suriyeli sığınmacılara Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 91 uyarınca 22 Ekim 2014’te geçici korumaya ilişkin bir yönetmelik ile “geçici koruma statüsü” verilmiştir. Erdoğan’ın (2014) belirttiği gibi Türkiye’nin Suriyeliler politikasının artık sadece “geçicilik” üzerine bina edilmesi mümkün görünmemektedir. “Geçicilik” beklentisi ile ertelenen, ötelenen ya da ihmal edilenler, gelecekte çok ciddi sorunları beraberinde getirebilir. Bu nedenle Suriyelilerin evlerine dönmesi konusunda iç ve dış politikada yapılması gerekenleri yaparken, çok önemli bir bölümünün Türkiye’de sürekli olarak kalacaklarına dair gerçekliğin de görülmesi ve buradan hareketle de birlikte yaşam stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2014).

Bu araştırmada, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM)'ın, Ankara İl Sağlık Müdürlüğü ile yaptığı protokol doğrultusunda Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ortaklığı ve Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) finansal desteği ile yürüttüğü; “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi” kapsamında kurulan Ankara’da hizmet veren Ulubey, Gülveren ve Yenimahalle’de yer alan Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlarda (WGSS) sağlık aracısı olarak çalışan 26 Suriyeli kadınla, nitel bir yöntemle, yarı yapılandırılmış form aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada Suriyeli kadınların savaş öncesinde, savaş sırasında, göç sürecinde ve göç edilen yerdeki yaşam deneyimlerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca savaş ve göç deneyiminin yanında WGSS’lerden alınan eğitimlerle ve çalışma deneyimiyle birlikte kadınların değişen yaşam ve güçlenme pratiklerinin öğrenilmesi de hedeflenmiştir.

Araştırmanın amaçları

Suriyeli kadınların;

- Suriye’de genel itibariyle haklar, uygulamalar, sosyal ve kültürel olarak kız çocuğu ve kadın olmanın nasıl inşa edildiğinin,
- Savaş sürecinde yaşananların,
- Göç etmeye karar verme ve göç sürecinin ve
- Göç edilen yerdeki yaşamın nasıl deneyimlendiğinin görünür kılınması ve anlaşılması ve
- HÜKSAM’ın hizmet vermekte olduğu WGSS’lerde çalışma deneyimlerinin, aldıkları çeşitli eğitimlerle ve Türkiye’deki kadın hakları konusunda edindikleri bilgiler doğrultusunda deneyimlerinin öğrenilmesi ve anlatılarını nasıl şekillendirdiklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Suriye’de Savaş Öncesi Kadın

Suriyeli kadınlar 1949’da oy kullanma haklarını ve 1953 yılında ise seçilme hakkını elde etmişlerdir. Suriye devleti 2003 yılında ise Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)’ı onaylamış olmasına ve yüksek eğitime, ücretli istihdama erişim artmasına rağmen Suriye’de kadınlar kamusal ve siyasi yaşamda düşük seviyede temsil edilmektedirler (FIDH, 2012). Ülkede 1973 Anayasa’sının tüm vatandaşlar arası eşitlik çağrısı ve kadınların ilerlemesinin önündeki engellerin kaldırılmasına ilişkin maddesiyle birlikte hükümet politikalarında kadınların eğitime ve işgücüne katılımı teşvik edilmiştir. Bu kapsamda 1981 yılında kadınların okuryazarlık oranı %37 iken 2007 yılına gelindiğinde bu oran %76’ya yükselmiş, kadınların işgücüne katılım oranı ise %12’den %31’e yükselmiştir. (World Bank, 2009 akt: Freedom House, 2010:2). Ancak dikkat çekilmesi gereken bir durum vardır ki o da kadınların yüksek mevkilerde çok fazla yer almayışıdır. 1976’da, ilk kadın kabinede Kültür Bakanı olarak atanmıştır ve 2006’da ise bir kadın Başkan Yardımcısı seçilmiştir. 2011 yılındaki seçim sonuçlarında 33 devlet yöneticisinden, 3’ü kadındır: Başkan Yardımcısı, Turizm Bakanı ve Çevre Sekreteri. 2007 yılındaki parlamento seçimlerinde toplam 9770 adaydan 1004’ü kadın aday olup kadınlar 31 kişi ile parlamento üyelerinin % 12,4’ünü oluşturmaktadır. Yerel konseylerde 2007 yılı verilerine göre 319 kadın yer alırken bu sayı genel oranda %3.2’ye denk gelmektedir. Yargıda kadın oranına bakıldığında

ilk olarak 1998’de bir kadın devlet avukatlığına atanmıştır. 2010 yılı itibariyle ise kadınlar Şam’da hakim ve savcılarının %13’ünü temsil etmektedir (FIDH, 2012). Kadınların cinsiyet eşitliğini sağlamak için yasal reformların sınırlı olduğu ve ayrımcı yasalara ve uygulamalara meydan okuyabilecekleri kanalların da bulunmadığı belirtilmektedir. Özellikle kadınların örgütlenme özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların kadın hakları örgütlerini yasadışı konumda çalışmaya sevk ettiği ifade edilmektedir. Suriye’de faaliyet gösteren tek yasal kadın örgütü, hükümet tarafından kurulan Genel Kadın Birliği (Alaittihad Alnnisayiy Aleamm-General Women’s Union -GWU)’dir. GWU, Beşar Esad’ın partisi olan Baas partisi tarafından resmi olarak görevlendirilir ve birlik hükümetten maddi destek almaktadır. Baas partisine göre, GWU tüm Suriyeli kadınları fiili siyasi aidiyet durumundan bağımsız olarak temsil eder. Bu birlik dışındaki diğer tüm kadın grupları yasadışı olarak çalışır ve yabancı fon almayı yasaklayan yerel kanunlar nedeniyle yurtdışı hibelerinin kullanılması yasaktır (Freedom House, 2010: 1-6).

Her ne kadar Suriye 2003 yılında CEDAW’ı imzalamış olsa da Sözleşmenin bazı temel hükümlerine de çekince koymuştur. Söz konusu hükümler; ikinci maddede kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldıracı politika izlenmesi, dokuzuncu maddenin (2) fıkrası uyarınca tabiiyetin çocuklara aktarılmasında kadınlara ve erkeklere eşit haklar sağlanması, 15 inci maddenin (4) fıkrasında hareket özgürlüğü ve ikamet özgürlüğü sağlanması, 16 inci maddenin, (1) fıkrası, (c), (d), (f) ve (g) bendlerinde evlilik esnasında eşit haklar ve sorumluluklar ile korunma, aile soyadını seçme hakkı, çocuk kararı, bakım ve evlat edinmede aynı haklar ve yükümlülüklerle sahip olma ve 16’ncı madde (2) fıkrasındaki evlilik için yasal yaştır (FIDH, 2012). Bu maddelere konulan çekinceler Suriye’deki bazı gerçeklikleri de ortaya koymaktadır.

Suriye’de müslümanlar için geçerli olan Kişisel Statü Yasası (1953, Personal Status Act)’na göre aile ve miras ile ilgili davalar dini mahkemelerde görülür. (Hristiyanlar için kendi kişisel statü kanunları geçerli olmaktadır.) Bu yasanın 15(1), 16, 18. Maddelerine göre evlilik için asgari yaş kadınlar için 17, erkekler için 18 olmasına rağmen hâkimler 13 yaşındaki kız çocuğu ile 15 yaşındaki oğlan çocuğun evlenmesine izin verebilir. Yine aynı yasada müslüman kadınların, genelde baba veya yakın bir erkek akrabalarının izni olmaksızın evlenmeleri yasaklanmıştır (Madde 21). (FIDH, 2012). Erkekler için çok eşlilik olabileceği gibi, bu, ilk eşin rızasını da gerektirmemektedir. İkinci bir eş almak isteyen bir erkek maddi imkânları olduğunu kanıtlamalı ve yasal bir meşruiyet sağlamalıdır (Madde 17). Bunun yanında bir kadın eşinin izni olmadan ev dışında bir yerde çalışıyorsa (Madde 73) ve eşine itaat etmezse (Madde 74-75), kocasının maddi imkânlarındaki (financial maintenance) hakkını kaybeder. Bu yasa kapsamında boşanma ile ilgili olarak erkekler yetkililerin bilgilendirilmesi şartıyla boşanmayı tek taraflı başlatabilirken, kadınlar “geçimsizlik, önyargı, yetersiz ilgi (lack of affinity), gaiplik veya rahatsızlıklar” nedeniyle mahkemede boşanma başlatabilir (Madde 105-112). Ancak kadının boşanma durumunda maddi imkanlarındaki haklarını ve mehirini (İslama göre kadın için erkekten talep edilen para) kaybeder. Çocuğun velayeti konusunda ise boşanma sonrası kadınlar kız çocuklarının 13 yaşına kadar, erkek çocuklarının ise 15 yaşına kadar velayetini alır, ancak yeniden evlenirlerse çocukların bu yaş öncesinde velayetini kaybederler (Madde 138). Kadınlar, evlilik sözleşmelerinde aksi belirtilmedikçe veya bir hakimin kararı yoksa kocasıyla seyahat etmek zorundadır (Madde 70). Evli bir kadın çocuklarının vasisinin izni olmaksızın çocuklarıyla ülkeden ayrılamaz (Madde 138). Bunun yanında Medeni Kanun ve Ticaret Hukukunda kadınların ve erkeklerin ifadesi aynı değere sahiptir. Ancak şeriat mahkemelerinde bir kadının ifadesi bir erkeğin yarısı kadardır (FIDH, 2012). Kanunlarda kadınların evlilik, boşanma, velayet ve aileyi ilgilendiren diğer konularda tam olarak etkisinin olmadığı bu yasalarda görülebilmektedir.

Ceza Kanunu, evlilik süresince eşin tecavüzünü içermemektedir (Madde 498). Bunun yanında tecavüz faili, mağdur kadın ile evlenirse cezalandırılmaz (Madde 508). 2009 yılında Suriye Ceza Kanunu’nda

namus cinayeti adı altında işlenen cinayetlerin cezasının artırılması için kanun değişikliği yapılmış olsa da ülkede hala “namus adına işlenen cinayetlerin” de hafifletici unsur olarak görülmeye devam etmekte olduğu belirtilmektedir. Öte yandan insan ticareti konusunda da yeni kanunlar çıkarılmaya çalışılmaktadır ve bu kapsamda 2009 yılında Şam’da ilk sığınma evi insan ticareti mağdurları için açılmıştır (Freedom House, 2010: 2).

Suriye’de birçok kadının özellikle de kırsal alanda yaşayan kadınların yasal haklarını tam bilmedikleri ve toplumsal veya aile baskısı sonucunda da bu haklarından vazgeçtikleri belirtilmektedir. Şeriat temelli uygulamalarla eşit olmayan miras hakları örneğindeki gibi mülkiyet hakları bunu apaçık bir şekilde göstermektedir. Bu uygulamalarla kadınların erkeklere olan bağımlılığı sürdürülmeye devam edilmektedir. Özellikle son yıllarda yapılan araştırmalarda aile içi şiddetin Suriye genelinde çok yaygın olduğu, ancak aile içi şiddeti bir suç olarak gören yasalar bulunmadığı için cezasının olmadığı vurgulanmaktadır (Freedom House, 2010: 2-3). Hâlihazırda Suriye’de savaş öncesinde de toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeniyle kadınların kamusal ve özel alanda baskı altında tutulduğu, kanuni uygulamalar ve toplumsal tutumda kendini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Komitesi”ne göre, bir bireye cinsiyetini ya da toplumsal cinsiyetini temel alarak doğrudan yapılan şiddet olarak tanımlanır. Buz (2006:24)’un belirttiği gibi cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel nedenleri, bir toplumdaki kadınları erkeklerle ilişkilerinde daha aşağı konumda tutan toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayanan tutum ve uygulamalardır.

Kadınları ikincil konumda tutmaya devam eden, kadın haklarının gelişiminin karşısında bulunan toplumsal gruplar, resmi yasalarda her ne kadar kadın hakları geliştirilmeye çalışılsa da, kadınlar üzerinde egemenliğini sürdürmektedir. Toplumdan ve ailelerden, kadınların ev içi sorumlulukları tam olarak üstlenmesi ve “aile onurunu” sürdüreceği şekilde toplumsal normlara uyması yönünde bir baskı vardır. Bunların dışında davranışlar gibi bazı durumlarda cinayetle sonuçlanabilecek düzeyde bir baskı da hakimdir (OECD Development Centre, 2009 akt: Freedom House, 2010: 3).

Savaş öncesi Suriye’de kadınlar yukarıda ifade edilen koşullarda bir yaşam sürerken savaşla birlikte kaybolan hukuk düzeni ve savaşın acımasızlığı kadınların toplumsal cinsiyete dayalı yaşadıkları şiddet deneyimlerini daha da artırmaktadır.

Suriye’de Savaş Sırasında Kadınların Yaşadıkları Sorunlar ve Göçe Karar Verme Nedenleri

İşsizlik, taciz ve hükümetin gaspı dolayısıyla Kuzey Afrika ve Orta Doğu’nun çeşitli yerlerinde protesto gösterilerinin başlaması sonucu Arap Baharı adı verilen hareketin ortaya çıkmasının ardından Mart 2011’de Suriye’nin Deraa şehrinde Esad rejimine karşı protesto gösterileri başlamıştır. Bu gösteriler Esad rejimi ve muhalefet güçleri arasında iç savaş haline dönüşmüştür (Yazbek, 2013; Moore ve Talarico, 2015: 228). Savaş, doğrudan ve dolaylı olarak şiddetin, korkunun ve kayıpların yaşandığı yıkıcı deneyimleri beraberinde getirir. Ancak kadınlar ve erkekler için farklı ve acımasız deneyimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelinde gelişen bu farklı yaşantılar erkeklerin savaşta hayatlarını kaybetmesi veya yaralanması tehlikesini barındırırken kadınlar, saldırılar karşısında, ev içi rolleri ve bakım gibi toplumsal cinsiyete özgü görevleri esnasında risk altındadırlar (Cockburn, 2001; Miller ve ark. 2002 akt: Deacon ve Sullivan, 2009).

Savaş karşısında kadınlar da bir ses çıkarmış ve önemli rollerde yer almışlardır. Demokratik reformlar için düzenlenen protesto gösterilerinden itibaren, kadınların da protesto gösterileri, grevler düzenlediği ve mağdurlarla dayanışma içinde kadın yürüyüşleri yaptıkları, tutuklanan aile üyelerinin serbest bırakılması ve devlet şiddetine son verilmesi çağrısında buldukları görülmüştür. Kadın ve erkek protestocular, güvenlik güçleri tarafından tutuklanarak gözaltına alınmıştır. Gözaltı sürecinde kadınların güvenlik güçleri tarafından işkenceye maruz kaldıkları belirtilmektedir. Ancak buna rağmen kadınların yaptıkları protesto gösterileriyle cinsiyet kalıplaştırmasının dışına çıkarak kamusal alanda varolmaları bir devrim niteliğinde görülmektedir (OHCHR, 2013). Kadınların kamusal alanda aldıkları bu rolleri kısıtlamada kaçırma, taciz ve tecavüzün kullanıldığı ileri sürülmektedir. Bunun yanında tarafları sindirmede savaş, bir silah olarak ailelerin ve toplulukların kimliğini, haysiyetini ve sosyal dokusunu yok etmeye yönelik kullanılmaktadır (Davis, 2016: 1174). Buz (2006:20)'un belirttiği gibi kendi ülkesinde geleneksel uygulamalar nedeniyle muhalif gruplara katılan ve mücadele eden kadınlar, hem erkek alanı sayılan politik mücadele yürüttükleri için hem de geleneksel kadınlık rollerini yerine getirmeyi reddettikleri için iki kez cezalandırılmaktadırlar. Aile içi şiddet de içerecek şekilde, şiddetin çeşitli türlerinin geleneksel olarak kadın için meşru görüldüğü ülkelerde kadınlar toplumsal cinsiyetten kaynaklanan zulüm örnekleri yaşamaktadırlar.

İlk kez 31 Ekim 2000 tarihinde 1325 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı ile kadına karşı cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin savaş suçu kapsamına alınması, 1990'lı yıllarda yaşanan olaylara dayanmaktadır (UNSC, 2000). 1992 Bosna Savaşı, 1990-1993 Ruanda Soykırımı ve 1991 Sierra Leone İç Savaşı'nda kadınların maruz kaldıkları tecavüz ve cinsel şiddet olayları, kadına karşı cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin savaş suçu sayılmasına etki eden olaylardır. Suriye ordusunun yaptığı operasyonların "sivil bir nüfusa karşı yaygın ya da sistematik bir saldırının parçası" olduğuna karar verdikten sonra, Bağımsız Uluslararası Soruşturma Komisyonu, Ağustos 2012'de Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki "saldırıların sırasındaki gözaltında öldürme, işkence, kaçırılma ve tecavüzlerin insanlığa karşı suç olarak kovuşturulması" sonucuna varmıştır (Davis, 2016:1176). Suriye'de tecavüzün çoğunlukla bildirim yapılmadığı ve rapor edilmediği için sorumlu kişiler için de ceza alma gibi engel bir durum bulunmamaktadır. Tecavüzün toplumsal, dini ve kültürel damgalanma dolayısıyla bildirim yapılmaması tecavüzü devam ettirmekte ve Suriye'deki mağdurların hikayelerini anlatmalarını özellikle zorlaştırmaktadır. 2011-2015 yılları arasında yapılan bir çalışmada 142 tecavüz iddiası belgelenmiştir. Bu çalışmanın raporunda, tecavüzlerin çoğunluğunun (%34'ü) mağdur kadın gözaltına alınırken veya hapsedilirken gerçekleştiği, ev baskınları esnasında ve kaçırma olaylarında gerçekleşen tecavüzlerin çoğunlukla rapor edildiği ifade edilmektedir (Levrant, 2015:4).

UNHCR'in 1995 yılında yayınladığı Mültecilere Yönelik Cinsel Şiddet Raporunda mültecilere yönelik cinsel şiddet dönemler bakımından kategorileştirilerek kaçış öncesi, kaçış sırası, sığınma ülkesinde, geri dönüş ve yeniden entegrasyon sürecinde cinsel şiddet olarak 5 dönemde tanımlanmıştır. Bu kategorilerden ilki olan kaçıştan önce yaşanan cinsel şiddet kapsamında; erkeklerin, kadınların ve çocukların köken ülkedeki polis, asker ve diğer yetkililer tarafından istismar edilmesi, cinsel şiddet ve işkence riski, cinsel şiddetin iç çatışmadaki düzensiz güçler tarafından da uygulanması, kadınlar ve kızların silah için takası şeklinde kendini gösterdiği belirtilmiştir. Kaçış sırasında yaşanan cinsel şiddet kapsamında; kaçakçılar, haydutlar, güvenlik güçleri mensupları, kaçakçılar veya diğer mülteciler tarafından uygulanan cinsel şiddet belirtilmiştir. Sınır muhafızları, kadınları ve kızları uzun süre tutuklayabilmekte ve kötüye kullanabilmektedirler. Kaçakçılar ise sınırı geçme karşılığı olarak kadınlardan seks ve/veya para ve değerli eşyalar isteyebilmektedirler. Kadınlar, sığınma ülkesinde, kamplarda, kentsel alanlarda barınma durumunda, özellikle savunmasız durumdan faydalanacak konumda olanlar veya otorite sahipleri tarafından cinsel saldırıya maruz kalabilirler. Mülteci kadınlar, yetkililer, sınır muhafızları, polis veya

askeri personel gibi korunmalarından sorumlu uluslararası kişiler, yerel halkın üyeleri veya diğer mülteciler tarafından cinsel saldırıya maruz kalabilirler (UNHCR, 1995).

Mülteci yaşam sürmek aile içi şiddet türlerini de arttırmaktadır. Kadınlar ve kız çocukları sömürülebilir ve fuhuşa zorlanabilirler. Geri dönüş sırasında cinsel şiddet; büyük nüfus hareketleriyle değişen koşullarda, kadınları ve kızları normal destek sistemlerinden ayırabildiği için, normal kontrol ve koruma tedbirlerini hayata geçirmeyi zorlaştırabilir. Kaçış sırasında bahsedilen aynı tehlikeler bir kez daha dönüş yolculuğunda ya da köken ülkede de kendini gösterebilmektedir. Yeniden entegrasyon sürecinde; iade edilen mülteciler hükümet, ordu veya başkaları tarafından kaçtığı için intikam almak amacıyla hedef alınabilir. Özellikle kadınlar, hükümet yetkilileri tarafından maddi yardım, kimlik kartları veya diğer belgeleri alma karşılığında cinsel istismara maruz kalabilirler (UNHCR, 1995).

Çok sayıda çalışma ve raporun gösterdiği gibi, katı cinsiyete dayalı güç ilişkilerinde sistematikleştirilen ve hetero normatif ataerkil yapılarda sınıflandırılan ayrımcılık ve eşitsizlik, ayrımcı sosyal, kültürel ve ekonomik normları geliştirir. Bu cinsiyet eşitsizliği hem çatışma hem de çatışma olmayan ortamlarda kadınlara ve kızlara yönelik her türlü şiddetin temelinde yatmaktadır (Davis, 2016: 1174). Heise'in (1998) ekolojik modeli ve Usta ve Singh'in (2015) teorik çerçevesine göre, savaşta kadına yönelik şiddet dört düzeyde kendini göstermektedir: yapısal (ataerkillik ve cinsiyet eşitsizliği düzeyi, yoksulluk düzeyi, hukuk sisteminin bozulması ve yerinden edilme), toplumsal (cinsiyet değişimleri, toplumsal normların değiştirilmesi, duyarsızlaştırma, silahlara erişim ve mülteci olma), ilişkisel (cinsiyet rollerinde değişim, sosyal güvenlik ağlarının kaybı ve etnik / dini farklılıklar) ve bireysel (gelir kaybı, güvensizlik, psikolojik işlevsizlik ve baş etme mekanizmalarının kaybı) (Usta, Masterson ve Farver, 2016).

Suriye'deki ayaklanmanın başlangıcında kadınların insan hakları ihlallerine ilişkin raporlarda belirtildiği gibi, kadına yönelik şiddeti hükümet, güvenlik ve askeri güçleri, siyasi baskı aracı olarak, toplulukları ve siyasi eylemcileri sindirmek için sistematik olarak kullanmıştır. Suriyeli kadınlar ve kız çocukları, özellikle kadın aktivistler ve erkek aktivistlerin ailelerindeki kadınlar, kaçırma, zorla kaybolma, cinsel şiddet, işkence, köleleştirme, zorla çalıştırılma, zorla gözaltına alınma ve adil yargılanmaların reddedilmesi gibi geniş çaplı bir şiddete maruz kalmışlardır. Kadınlar zorla yer değiştirme ve göç ettirilme, komşu ülkelerde mülteci topluluklarında zorla ve erken evlilikler ve sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere temel hizmetlerden yararlanmanın engellenmesi gibi şiddet biçimlerine de maruz kalmışlardır (UN Women, 2013; Euro-Mediterranean Rights Network, 2013; Alsaba ve Kapilashrami, 2016).

Savaş ortamında yaşam sürmek temel ihtiyaçların karşılanamamasına neden olmakta, bireylerin hayatının rutinini bozmakta, fiziksel, sosyal, ekonomik ve psikolojik zorluklar içeren bir yaşantıyı beraberinde getirmektedir. Savaş ortamındaki şiddetten kaçma, gıda ve su gibi temel unsurlara sınırlı erişimin olması, korku içerisinde yaşama ve önceki dönemlerde yapılan rutin etkinlikler olmadan yaşamaya çalışma, özellikle de göç sebebiyle evden uzakta olma ve geleceğe ilişkin belirsizlik yaşama (Sen, Al-Faisal, AlSaleh, 2013:198), aile parçalanmaları, cinsel şiddete maruz kalma, aile üyelerinin ölümüne bağlı travma, sağlığın bozulması, ev ve sahip olunan mülklerin kaybı gibi (Buz, 2006: 33) durumlara bağlı olarak savaş dolayısıyla ülkesini terk eden sığınmacıların psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak etkilendiği belirtilmektedir.

Hampton (2013)'ın da belirttiği üzere standart altı yaşam koşulları ve bağımsızlığı düşürebilecek malnütrasyon, Suriye'nin belli bölgelerindeki insanları hastalanmaya açık hale getirdiği gibi ciddi ve hatta yaşamı tehdit eden biçimlere de dönüşebilir. Hampton'un çalışmasında Suriye'deki Sınır Tanımayan Doktorlardan birinin ifade ettiği üzere Halep'te çöplerin alınması ve su kıtlığı ile ilgili bir sorun vardır, bu da bazı hastalıkların çoğalmasına neden olabilir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre

Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı başlıca sağlık sorunları, üst solunum yolu enfeksiyonları, ishal ve cilt problemlerini içermektedir. Dolayısıyla savaş sadece bireylerin psikososyal sağlığını etkilememekte, aynı zamanda fiziksel koşullar nedeniyle de bireyin biyopsikososyal sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu ve benzeri durumları özellikle de kadınlar ve çocuk yaşta evlendirilen kız çocukları açısından düşündüğümüzde hamilelik gibi hassas dönemlerde bu sorunların ciddi boyutta sağlığı bozabileceği görülmelidir.

Yaşanan savaş ortamında yakınlarını kaybetme veya bunun riskinin bulunması, evinin bulunduğu yerde bombalamaların olması, çeşitli tarafların sivil vatandaşlara müdahalesi, günlük hayatın devam ettirilemeyişi, barınma, gıda, güvenlik, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılamada güçlük, hayatını kaybetme riski, evin gaspedilmesi, tecavüz, taciz ve korku gibi birçok durum Suriyelileri yerinden eden, göç etmek zorunda bırakan nedenler olarak sıralanabilir.

Suriyeli Kadınların Göç Süreci ve Göç Edilen Ülke Türkiye'deki Yaşamları

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin bir kısmı yasal yollarla pasaportla gelişi yaparken bir kısmı ise kaçak yollarla giriş yapmaktadır. Özellikle kaçak yollarla gelen kişilerin gelişi yollarında birçok tehlikeli durumla karşılaştıkları bilinmektedir. Savaş ve göç sürecinde savunmasız olan kadınlar ve çocuklar, travmatik deneyimler yaşayabilmektedirler. Mültecilik döngüsü içerisinde kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsiyet / toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kaçış sırasında, sığınılan ülkede, geri dönüş sırasında ve yeniden entegrasyon sürecinde de farklı kişiler tarafından farklı şekillerde yaşanabilmektedir (UNHCR, 1995).

Kadınların göç sürecindeki yolculukları sırasında yaşadıkları deneyimlere bakıldığında; Freedman (2016)'ın Kos'ta yaptığı bir araştırmada Suriyeli kadınların çatışmanın her tarafından gelen şiddetten ve Suriye'ye geri dönme umutlarının kalmadığından bahsetmişlerdir. Görüşülen kadınların birçoğu da AB'ye yaptıkları yolculuklar sırasında çeşitli kaynaklardan şiddet yaşadığını belirtmişlerdir. Bu şiddetin kaynaklarından bir tanesi, özellikle yalnız veya sadece çocuklarıyla seyahat eden kadınlar için ulaşımdaki kaçakçı ve tacirler olarak belirtilmiştir. Bu araştırmada görüşülen Fransa'daki Calais kentindeki mülteci kamplarında çalışan bir STK personelinin kaçakçıların zorla seks yapmak istediklerinden ve kamplarda "seks işçilerinin" ağlarının varlığından bahsetmişlerdir. Bir BMMYK temsilcisi ise AB'ye giriş konusundaki artan kısıtlamaların ve daha da kapalı sınırların olmasının kadınların kaçakçılara karşı savunmasızlıklarını ve geçiş önlemi için cinsel talepleri arttıracığını belirtmiştir. Yolculuk sırasında da kadınların aileleri, eşleri tarafından da hem psikolojik hem fiziksel şiddete uğradıkları ifade edilmiştir. AB ülkelerine girdikten sonra ise kadınların, eşlerinin şiddetinden kaçmak için yine çok az yardım ve destek talebinde buldukları ifade edilmektedir. Bu araştırmanın nihai bir bulgusu, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten sağ kurtulan kadınlardan genellikle bunu bildiren hiç kimsenin bulunmaması, cinsel şiddeti ise açıkça rapor etmenin çok zor olmasıdır. Kadınlar, yolculuklarını geciktireceğinden korktuğu için tıbbi, psikolojik ya da hukuksal destek hizmetleri almaktan kaçınmakta ve göç ettikleri yerde bile yaşadıkları cinsel şiddeti konuşmaktan çekinmektedirler (Freedman, 2016).

Tecavüz mağdurları, çoğu zaman tecavüzün aileyi lekelediği yönündeki inanç, utanma, misilleme korkusu ile ve toplum önünde damgalanmamak gibi güçlü toplumsal normlar nedeniyle cinsel saldırıyı rapor etmemektedir ya da tecavüz mağdurlarının tedavi olmadıkları belirtilmektedir." (Refugees International Field Report, 2012; Watts ve Zimmerman, 2002; FIDH, 2012, Anani, 2013:76). Anani

(2013:77) Lübnan'da görüştüğü Suriyeli sığınmacılara cinsel tacizin/tecavüzün kendileri üzerindeki etkisi hakkında spesifik olarak soru sorulduğunda, çoğunluğu bunu görmezden gelip unutmaya çalıştıklarını, bazıları bunun kendi hatalarının sonucu olduğunu düşündüklerini, birisine bu konuda bir şeyler söyleyen çok az kişiye de sonuç olarak hiçbir şey yapılmadığını belirttiğini ifade etmektedir. Görüşmeye katılanların çoğunluğunun davranışlarının yerinden olma durumuna ve tanık olduklarına bağlı olarak büyük değişiklik gösterdiği, bu durumun hanelerde sürekli çatışmalara neden olduğu ve güvensizlik, üzüntü, şüphe, öfke ve yalnızlık duygularını ifade ettikleri ve bazen kendilerine de şiddet uyguladıkları yaptığı çalışmada ortaya çıkan sonuçlardandır.

Göç edilen yerde kadınların yaşadıklarına bakıldığında; göç, aile ve çiftler arasındaki güç ve cinsiyet ilişkilerinde değişikliğe ve bazı durumlarda aile içi şiddetin görülme sıklığının artmasına ya da mevcut ev içi ve ailede yaşanan şiddetin alevlenmesine yol açabilir (Freedman, 2016). Bunun yanında sığınmacı kadınlar genellikle gittikleri ülkelerde yeni toplumsal cinsiyet rolleriyle müzakere içinde bulanarak içsel zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Mültecilerin gittikleri ülkelerdeki cinsiyet rolleri sıklıkla, bu toplulukların üyelerinin kullandığı şeylerden farklıdır; kadınlar, alışkın olduklarından daha çok günlük özgürlükleri yaşamaktayken bazı kadınlar için yeni fırsat oluşmaktadır. Örneğin, ev dışında hiç çalışmamış mülteci kadınların artık çalışmaya başlayarak ev içi sorumluluklarda yeni dengeler kurmayı öğrenmesi gibi (Kulig, 1994 akt: Deacon ve Sullivan, 2009). Bunun yanında kadının eşini kaybetmesi nedeniyle de kadınların çocuk ve yaşlı akrabalarının ihtiyaçlarını karşılamakla ilgili yeni sorumluluklar yüklenmesiyle toplumsal cinsiyet rollerinde dönüşümler görülmektedir (Buz, 2006: 32). Genellikle çekirdek aile, geniş aileden veya akrabaların da olduğu geleneksel güç yapılarından ayrıldığı için eşlerin birbirine karşı güvenini artırdığı gibi aile üyelerinin rolleri özellikle de kadınların rolleri genişlemektedir. Geleneksel ailenin gücünün azalması demek ataerkilliğin kadın üzerindeki baskısının ve kontrolünün de azalması demektir (Hugo,1992:190; Chant, 1992:200; Raghuram, 2004:3; Mascarenhas-Keyes, 1993:134 akt: Buz, 2006: 30). Buz (2006) yaptığı çalışmada da göçle birlikte ataerkil kontrolün azaldığı ve köken ülkede kadının konumuna göre kıyaslandığında kadının özgürleştiği sonucuna ulaşmıştır.

Kadın ve erkeklerin göçten farklı etkilenmelerine ilişkin yapılan çalışmalar, kadınların köken ülkeleri ile göç ettikleri ev sahibi ülkedeki değişimlere daha iyi uyum sağladıklarını, istihdama katılımı ile özerklik kazandıklarını, geleneksel cinsiyet ilişkilerini sorguladıklarını göstermektedir. Kadınların göçe daha iyi uyum sağlamalarında annelik rollerini sürdürme zorunluluğunun, ailesini bir arada tutmak için güçlü olmak zorunda hissetmesinin, kadınlar üzerinde kontrolün azalmasının da etkisi vardır (Buz, 2006:35-86). Ev sahibi ülkenin dilindeki yetkinliği ve örgün eğitimin mültecilerin yeniden yerleşim hayatına başarılı biçimde uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı da bulunmuştur (Dona & Berry, 1999 akt: Deacon ve Sullivan, 2009).

Her ne kadar sığınılan ülkelerde Türkiye'de olduğu gibi Suriyelilere yönelik barınma, sağlık, gıda ve eğitim gibi çeşitli konularda çıkarılan yasal düzenlemelerle ücretsiz birçok hizmet ve cömert yardımlar yapılsa da yapılan yardımlar yetersiz kalmaktadır. Sağlık ve eğitim alanında hizmetlere erişim konusunda yapılan yasal düzenlemeler olsa da dil engeli gibi nedenlerle sınırlı bir erişim olduğu bilinmektedir (Fiddian-Qasmiyeh, 2017). T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 2014 yılında hazırladığı bir raporda Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların çoğunluğunun (%36'sının) Halep şehrinden geldiği, daha sonraki yoğunluğun ise sırasıyla İdlip'ten (%21), (%11'i) Rakka ve (%9'unun) Lazkiye, Hama (%7.5) ve Hasiçi (%5.4) şehirlerinden geldiği, Türkiye'ye diğer şehirlerden gelenlerin ise sığınmacıların %10'unu oluşturmakta olduğu belirtilmektedir. AFAD'ın 2014 yılında 495 Suriyeli kadın ile yaptığı bir araştırmada kadınların %58'i savaşta en az bir yakını kaybettiğini, Türkiye'ye gelmeyi tercih etme nedenlerinin %82 ile ulaşım kolaylığı olduğunu, kadınlardan %49'u

ailelerindeki yetişkinlerin uyumakta güçlük çektiğini veya endişeli olduğunu, %35'i ise çocuklarının da aynı sorunu yaşadığını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmada çok eşli evliliklere sık rastlandığı, 13-14 yaş gibi çocuk yaşta gebeliklere rastlandığı, evliliklerde eşler arası yaş farkının çok yüksek olduğu, kadınların eşleri tarafından şiddete maruz kaldığı ancak bildirim yapmaktan çekindikleri, özellikle kamplardaki yöneticilerin kadına yönelik şiddetin farkında olsalar da ancak kendilerine intikal eden durumlarda sorunu erkeklerle konuşarak halletmeye çalıştıklarını bildirdikleri sonuçlarına yer verilmiştir.

Yapılan bir başka çalışmada Suriyeliler arasında Suriye'den getirdikleri yatırımlarla iyi evler satın alanlar olduğu gibi çoğunluğun genel olarak kiraların fazla olması yahut kendilerine kiralık ev verilmemesi nedeniyle ev bodrumları, depolar, ambar, gecekondular gibi ısınma başta olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanamayacağı yerlerde, sağlık açısından uygun olmayan koşullarda ve kalabalık birkaç ailenin birarada yaşamaya çalıştığı belirtilmiştir. Bunun yanında barınma açısından kiraların gerekenden yüksek olması, kiracı olarak otururken kontratsız anlaşma imzalandığından güvencesiz olmaları, yeterli ev eşyalarının olmaması gibi sıkıntılar gözlemlendiği belirtilmiştir. Sağlık konusunda genel yaşam koşulları, yetersiz beslenme ve öz bakımın da etkisiyle, enfeksiyon ve salgın hastalıklar açısından yüksek risk taşıdığı belirtilmektedir. Bilindiği üzere Eylül 2013'te AFAD Başkanlığı tarafından yayımlanan "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri hk." konulu 2013/8 No'lu Genelge ile Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ücretsiz bir şekilde yararlanabilmeleri sağlanmıştır. Ancak tercüman eksikliği olduğu ve ilacı parayla almak zorunda kalmaları nedeniyle özellikle de kronik hastalığı olan kişilerin sorun yaşadığı belirtilmektedir. Bunun yanında Suriyeli kadınların genel olarak kadın sağlığı, hijyen ve aile planlaması açısından desteksiz durumda oldukları tespit edilmiştir. Raporda görüşülen Suriyeli kadınların oturdukları semtlerdeki kişiler ve çalıştıkları yerdeki kişiler tarafından cinsel tacize maruz kaldıklarına, kendilerine çok eşli evlilikler teklif edildiğine ve bunun Türkiye'de yaygın bir şekilde yapıldığına, kız çocuklarıyla Türkiyeli kişilerin evlenmek istediğine hatta ev sahiplerinin eğer kız çocuklarını ikinci eş olarak verirlerse kirada yardımcı olacağı gibi tekliflerinin olduğuna dair anlatımlara yer verilmiştir (Mazlumder, 2014).

Yapılan araştırmalardan görülebileceği üzere, yerinden edilmiş Suriyeli kadınlar birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bunlar; bulaşıcı hastalıklar, zorla evlendirilme, fuhuşa zorlanma, taciz ve tecavüz gibi toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve özellikle cinsel şiddet, çocuk yaşta evlilikler gibi istismar durumları, gebelik ve doğum süresince yeterli bakım alamama gibi üreme sağlığı sorunları, beslenme, barınma sorunları, çevre sağlığı sorunları, kronik hastalıklar, psikiyatrik sorunlar, cinsiyet, yaş, ırk, renk, cinsel yönelim, ulusal ya da sosyal köken nedeniyle ayrımcılığa uğrama, haklar, hizmetler ve erişim hakkında yeterli bilgi edinememe gibi ifade edilebilir.

Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar (WGSS)

Suriyelilerin savaş nedeniyle Türkiye'ye gelmelerinden sonra ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri Suriyeli topluma yönelik ekonomik, sağlık ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek üzere projeler uygulamıştır. Bu hizmetler genellikle karma yani nüfus grubu ve cinsiyete göre ayrılmayan hedef kitleye verilmiştir. Bu hizmetler ise kız çocuk ve kadınların toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçlarını görmemektedir. İşte toplumsal cinsiyete duyarlı projelerden birisi, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (HÜKSAM) Ankara İl Sağlık Müdürlüğü ile yaptığı protokol doğrultusunda Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ortaklığı ve Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) finansal desteği ile yürütülmektedir. "Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer

Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi” kapsamında Ankara’da hizmet veren Alemdağ, Gülveren ve Yenimahalle’de yer alan *Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar*’da sığınmacı/göçmen kadınlara yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar’da (WGSS) verilen hizmetler; cinsel sağlık, üreme sağlığı ve aile planlaması, bireysel danışmanlık ve grup eğitimleri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili farkındalık geliştirici faaliyetler, şiddete uğrayan kadınlar için psiko-sosyal destek, şiddeti önlemek için kadınları güçlendirme faaliyetleri (ör. kent gezisi, pazar gezisi, piknik, vb.), yine bu kapsamda kadınlar için Türkçe pratik konuşma çalışmaları, proje kapsamında istihdam edilen Suriyeli sağlık aracılarının programlı eğitimleri, anneleriyle birlikte gelen göçmen çocukların katıldığı faaliyetler ve UNFPA tarafından sağlanan yardım kitlerinin dağıtımından oluşmaktadır.

Mart 2015’de Altındağ İlçesi’nin Ulubey Mahallesi’nde tek merkezle başlayan çalışma, Şubat 2016’da Mamak İlçesi’nin Gülveren Mahallesi’nde, Altındağ ilçesinin Alemdağ Mahallesi’nde ve Yenimahalle İlçesi’nin Yenimahalle Mahallesi’nde olmak üzere toplam üç merkeze çıkmıştır. WGSS’ler Ankara İl Sağlık Müdürlüğü’ne ait Göçmen Sağlığı Merkezlerinin binalarının içinde yer almaktadır. Merkezlerin her birinde; iyi derecede Arapça konuşan bir kadın sosyal çalışmacı ve psikolog ile doktor yardımcısı olarak görev yapan Iraklı bir kadın doktor çalışmaktadır. Ayrıca, kendi toplulukları ile WGSS’ler arasında köprü görevi görmek üzere eğitilerek istihdam edilen 35 Suriyeli sağlık aracı kadını (health mediator)¹ bulunmaktadır. Bu projede çalışan tüm personelin kadın olması da ayırıcı bir özelliğidir.

Bu WGSS’lerde sağlık hizmeti verilmesi kadınlarla şiddet bağlamında çalışma yapmayı kolaylaştırmıştır. Ayrıca merkezlerde çalışan sosyal çalışmacılar ve psikolog ile toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan bir hizmetin ilkeleri doğrultusunda eğitimler yürütülmüştür. Bu ilkelerden birisi kadınların deneyimlerinin değerli olduğudur. Savaş çoğunlukla erkeklerin kahramanlık hikâyeleriyle bağlantılı olarak anlatılır. Kadınların deneyimleri neredeyse görünmezdir. Kadınlar tecavüz gibi cinsel şiddet bağlamındaki deneyimleriyle düşünölmektedir. Savaş nedeniyle zorunlu göç yaşayan kadınların savaşta yaşadıkları ve sonrasında geldikleri ölkede yaşamı yeniden nasıl kurdukları onların deneyimlerinin değerli olduğu ilkesiyle gün ışığına çıkmaktadır. Kadınların sessizlik kültürünü kırmanın, yani güçlenmelerinin en önemli ilkelerinden biri de “*kişisel olanın politik olduğu*” ilkesidir. Bu ilkeyle kadınlar yaşadıkları sorunların kendi özel alanlarıyla ilgili değil politikalarla bağlantılı olduğuna ilişkin bilinç geliştirebilirler. Bu ilke kadınlarla eğitim çalışmaları ve danışmanlık yaparak hayata geçirilmiştir. Bir başka ilke, kadınların farklılıklarını görmek yani bütün Suriye’den gelen kadınları “eğitimsiz, meslek sahibi olmayan, evli” v.b. kategoriler içinde düşünmek yerine, farklı sınıf, din, eğitim düzeyi, cinsel yönelim bağlamında düşünmektir. Bir diğer ilke, travmaların dayanışma ile onarılacağı ilkesidir. Böylece kadınlar savaş öncesi ve sırasında yaşadıkları travmalarını paylaşıp onarmak için adımlar atabileceklerdir.

1 2018’de bu sayı 15’e indirilmiştir

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KATILIMCILARI

Göç konusunda ve Suriyeli bireylerle yapılan araştırmaların daha çok niceliksel veri toplama yöntemleriyle yürütülmüş olduğu görülmektedir. Bu kapsamda sorunu daha bütüncül bir şekilde anlayabilme çabası içerisinde olunabilmesi için araştırmanın nitel araştırma deseni ile gerçekleştirilmesini uygun gördük. Bu çalışmada, araştırmaya katılan Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl bir toplumsal inşa ile karşı karşıya kaldıklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan feminist metodolojiyi kullandık. Bunun yanısıra hiyerarşik iktidar ilişkileri yeniden üreten ataerkinin savaş öncesi, sırası ve sonrasında nasıl deneyimlendiğini merak ettik.

Feminist araştırma kadınların güçlenmesinin önündeki engelleri ortaya çıkararak ataerkin yapıları dönüştürmeyi hedefler. Bu çalışmada da kadınlarla tahakküm ilişkileri ve bunun nasıl dönüştürüleceği konuşularak güçlenmeleri hedeflenmiştir. Bu nedenle feminist araştırma kadınlar üzerine değil kadınlarla birlikte yapılır (Harding, 1987a, Ramazanoğlu ve Holland, 2002). Nitel araştırma yöntemiyle yapılmış olan çalışmada yarı yapılandırılmış formlar aracılığıyla Ankara’da Ulubey, Gülveren ve Yenimahalle’de yer alan Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlardan eğitimler olarak sağlık aracısı olarak çalışan 26 Suriyeli kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yaptığımız bu araştırma ile kadınlar aldıkları kadın hakları eğitimleri ve sorular bağlamında Suriye’de kız çocuğu olmayı ve kadın olmayı toplumsal cinsiyet perspektifi ile analiz etmiş ve sorgulamışlardır. Bu da kadınların bütün yaşam öykülerini hem baskının nasıl oluştuğu ve onunla nasıl mücadele ettikleri hem de güçlenme bağlamında analiz etmelerine yol açmıştır.

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM)’ın, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ortaklığı ve Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) finansal desteği ile yürüttüğü; “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi” kapsamında kurulan, Ankara’da hizmet veren Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlarda (WGSS) yapılmıştır.

Araştırmada kullanılacak olan yarı yapılandırılmış formdaki sorular, WGSS’lerde çalışan sağlık aracısı kadınların savaş öncesi, savaş sırası, göç süreci ve göç edilen yerdeki yaşam deneyimlerinin ve “kadın yaşamı ve hakları” hakkındaki düşüncelerinin öğrenilebileceği şekilde hazırlanmıştır. Araştırma soruları,

sığınmacı ve mültecilerle daha önceden yapılmış araştırma ve tezlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışmaya Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı (**Ek-1**) alındıktan sonra başlanmıştır. Araştırmada nitel araştırmanın doğasındaki güven ilişkisinin kurulması için araştırmacıların çok sayıda kişi olmamasına özen gösterilmiş olup araştırmacılar, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görev yapan ve aynı zamanda HÜKSAM Yönetim Kurulu üyesi olan Prof. Dr. Özlem Cankurtaran ve aynı bölümde doktora öğrencisi ve araştırma görevlisi olarak çalışan Hande Albayrak'tır.

Araştırma öncesinde soruların anlaşılabilirliği ve eklenmesi gereken soruların tespiti için ön deneme çalışması yapılmıştır. Araştırma kapsamında görüşmeler Mart 2017'de başlayıp Şubat 2018'e kadar sürmüştür. Görüşmeler, gönüllü katılım çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, görüşmeler kadınlarla uygun olunan tarihlerde, randevu alınarak, WGSS'ler deki görüşme odalarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, tercüman eşliğinde yapılmasından dolayı ortalama iki saat sürmüştür. Görüşme öncesinde araştırmanın amacı, içeriği, süresi ve araştırma sonuçlarının paylaşımı konusunda bilgilendirme yapılmış ve görüşmelerin analizinin yapılabilmesi amacıyla ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınması için de kadınlardan onay alınmasının ardından görüşmelere geçilmiştir. Öncelikle kadınların sorulan sorulara rahat cevap verebilmeleri için görüşmelerde daha önceden tanıdıkları Ulubey, Gülveren ve Yenimahalle'de kurulan WGSS'lerde görev yapan ve iyi derecede Arapça konuşan sosyal çalışmacılar² ve psikolog³ tercüme yapılmıştır. Sosyal çalışmacıların ve psikoloğun özellikle görüşülecek Suriyeli akran kadınlarla birlikte çalışmalar yapması ve güven ilişkisinin kurulmuş olması hassas soruların sorulması konusunda araştırmacılar açısından kolaylık sağladığı gibi, katılımcılar açısından da rahatlatıcı olmuştur. Bunun yanında görüşmelerdeki deneyim paylaşımlarının sosyal çalışmacılar veya psikolog için de önemli bir bilgi sunduğu düşünülmüştür.

Araştırmada görüşülen kadınların anonimliğini sağlamak amacıyla kadınlara doğa ile ilgili Arapça isimler vermeyi uygun gördük. Kadınların anlatılarına yer verirken onların yaşları, medeni durumları, çocuk sayıları ve nereden geldiklerinin bilgisi ile kadınlar tanıtılmıştır. Araştırmaya katılan 26 kadının sosyo-demografik bilgisi ayrıca tablo olarak da bir sonraki sayfada sunulmuştur.

² Sosyal Çalışmacılar: Esra Yurtseven, Tuğçe Uygun, Yonca Usta

³ Psikolog: Sevinç Sürmeli

Sağlık Aracısı Suriyeli Kadınları Sosyo-Demografik Bilgileri

İsim	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	İlk Doğum Yaşı	Yaşanılan Şehir	Evlilik yaşı	Eğitim durumu	Suriye'deki Çalışma Deneyimi
Ballut (Meşe)	28	Evli	4	14	Halep	12	3. sınıf terk	Yok
Kine (Okaliptus)	29	TR'de boşanmış	3	18	Halep	17	Ortaokul terk-14 yaşına kadar	Yok
Arız (Sedir)	52	Evli	6	15	Halep	14	5. sınıfa kadar	Evde kıyafet satışı
Sanobar (Çam)	37	Evli	3	26	Halep	25	İlkokul-6. sınıfa kadar	Kuaförlük
Seru (Servi)	30	Evli	4	16	Halep	15	İlkokul- 6. sınıfa kadar	Yok
Hermel (Palmiye)	27	Evli	2	19	Halep	19	9.sınıfa kadar	Yok
Nicme (Yıldız)	42	TR'de boşanmış	5	15	Halep	14	9. sınıfa kadar	Yok
Seme (Gökyüzü)	44	Evli	9	16	Halep-El Bab	15	9. sınıfa kadar	Yok
Turab (Toprak)	40	Evli	5	23	Halep	23	Lise terk	Yok
Bürken (Volkan)	28	Evli	3	18	Halep	15	7. sınıfa kadar	Yok
Şems (Güneş)	33	Evli	3	20	Halep	19	6. sınıfa kadar	Yok
Asife (Fırtına)	43	Evli	6	18	Halep	17	9. sınıfa kadar	Yok
May (Su)	41	Dini olarak boşanma	4	16	Haseke	15	Üniversite mezunu	Öğretmen
Rih (Rüzgar)	41	Evli	4	16		15	9. sınıfa kadar ortaokul bitmiş	Yok
Şelle (Şelale)	35	Evli	3	22	Halep	21	Mühendis	Öğretmen
Tabia (Doğa)	24	Kocasını kayıp	2	16	Halep	14	İlkokul -6. sınıfa kadar	Yok
Vadi (Vadi)	39	Dini olarak Boşanma	4	21	Halep	14	4. sınıfa kadar	Yok
Bahır (Deniz)	34	Evli	1	27	Şam	22	9. sınıfa kadar	Kuaförlük
Bedir (Dolunay)	21	Evli	Yok	Yok	Rakka	18	Lise mezunu	Yok
Nahr (Nehir)	32	Evli	5	17	Halep	16	8. sınıfa kadar	Yok
Cezire (Ada)	23	Evli	2	18	Halep	17	10. sınıfta bitirdi	Savaşta özel öğretmenlik
Şiheb (Kuyruklu Yıldız)	43	Evli	4	23	Halep	20	Lise mezunu	Yok
Cebel (Dağ)	40	Evli	3	24	Tedmur-Humus	20	9. sınıfa kadar	Yok
Vaha (Vaha)	50	Boşanmış	6	13	Şam	12	Hiç gitmemiş	Fabrikada işçi
Zobea (Kasırğa)	42	Evli	5	17	Halep	16	İlkokul -6.sınıfa kadar	Yok
İğsar (Tsunami)	28	Evli	4	17	Halep	16	İlkokul-6.sınıfa kadar	Yok

Araştırmaya katılan sağlık aracısı kadınların büyük çoğunluğunun Halep şehrinde yaşamış olması, sadece dört kişinin Şam, Humus gibi şehirlerden olması nedeniyle Suriye'deki kadınların durumunu Halep'teki sosyal, ekonomik ve kültürel bağlam üzerinden düşünmek gerekir. Görüşülen kadınların yaşları değişmekte olup en küçük 24 en büyük 52'dir. Kadınların çocuk sayısına bakıldığında genellikle 3 ve daha fazla çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Ortalama çocuk sayısı yaklaşık olarak 4'tür.

Kadınların medeni durumuna bakıldığında 6 kadın bekar, 20 kadın ise evlidir. Evlilik yaşlarına bakıldığında 12-14 yaşlarında evlilik yapan kadınların olduğu görülürken, 16 kadının 18 yaşından önce evlendiği, bir başka deyişle görüşülen kadınlarda çocuk yaşta evlilik durumunun çoğunlukta olduğu görülebilmektedir. Çocuk yaşta evliliğin yanında, çocuk yaşta doğum yapan kadınların sayısı da fazladır. Kadınların kendi ifadelerine göre eğitim durumuna bakıldığında kadınların çoğunun ilkokul (6. Sınıfa kadar) ya da ortaokul (9. Sınıfa kadar) mezunu olduğu görülmektedir. 3 kadın bachelore diye tanımladıkları lise eğitimine devam etmekte iken, sadece bir kadın lise eğitimini tamamlamış, iki kadın liseden ayrılmıştır. İki kadının ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Suriye'de 7 kadının daha önce çalışma deneyimi olduğu görülürken, 19 kadının ise daha önce hiç çalışmadığı görülmektedir. Kadınların çalıştıkları işler ise fabrikada işçilik, kuaförlük, evde kıyafet satışı ve öğretmenliktir.

Araştırmanın analizi Maxqda 12 nitel veri analizi programı ile gerçekleştirilmiştir. Ses kayıtlarının yazıya geçirilmesinin ardından görüşmeler programa kaydedilmiş ve tematik analize tabi tutulmuştur. Tüm deşifreler araştırmacılar tarafından öncelikle birkaç kez baştan sona okunmuş (döne döne okuma), daha çeşili gruplamalar yapılarak kategorilere, kodlara ve temalara ayrıştırılmıştır. Tekrarlayan ve farklılaşan temaların netleştirilmesinin ardından yapılan literatür okumaları ile birlikte temalar tekrar gözden geçirilerek son hali verilmiştir. Ardından yazım aşamasına geçilerek, belirlenen kategori ve temalara göre veriler ayrıntılı biçimde betimlenerek ve örneklendirilerek yorumlanmıştır.

ANALİZ

SURİYE’DE KADINLARIN ve KIZ ÇOCUKLARININ YAŞAMI

Suriye’de Kız Çocuğu Olma

Suriye’de kadının yaşam koşulları yaşanılan yere ve aileye göre büyük değişiklikler göstermektedir. Kadınların birçoğu baskıcı koşullar altında yaşam hikâyeleri anlatırken bir kısmı ise “özgür hissettikleri bir yaşam sürdürdüklerinden” bahsetmiştir. Görüşülen sağlık aracısı Suriyeli kadınların çoğunun anlatısında çocukluk yaşantılarında kız çocuğu olmaktan kaynaklı toplumsal cinsiyet rollerine uygun yetiştirilmenin çok erken yaşta başladığı ifade edilmiştir. Kız çocuklarının ailede; anneye yardımcı olma, evin sorumluluğunu üstlenme, kardeşlerine bakım verme yükümlülüğü, erkek çocukların baba gibi ailede iktidara sahip olduğu ve kız çocuklarının erkek kardeşlerine hizmet etmesi gerektiği gibi görev ve sorumluluklarında ataerkinin hakimiyeti görülmektedir. Ayrıca kız çocuklarının ev işlerini biran önce öğrenmesi ve evlenmeye hazır hale gelmesinin önemli olduğu, çocuk yaşta, 12-13 yaşlarında evlilikler yapıldığı ve oyun oynarken bir anda evlilik hayatına geçirildiğine ilişkin paylaşımlar çok yoğun bir şekilde görülmüştür.

Kız çocuklarının ve kadınların yaşantısının bölgelere göre değişmesi konusunda bir kadının anlatısı şöyledir:

Halep’te kız çocuğuna 11-12 yaşında evlilik fikri empoze ediliyor. Kendisi istemediği halde hicap giymeye zorlanıyor, evlendiriliyor, hem de zorla. Çok fark var Rakka’yla aralarında. Rakka’da ise çok farklı. Rakka’da kız çocuğunun öncesinde okula gitmesi çok önemli. Rakka’da erken evlilik zaten olmuyor, çok görülmüyor. Hicap da eğer istiyorsa giyiyor, mecburiyetten değil. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Kız çocuğunun ev işlerini yapma ve kardeşlerine bakım verme sorumluluğu konusunda sağlık aracısı Suriyeli kadınların anlatılarında özellikle annelerin çok fazla çocuk doğurduğu, dolayısıyla bu yükün büyük kız kardeş üzerine kaldığı görülmektedir. Ancak kız çocuklarının evliliğe hazırlanma sürecinden dolayı da ev işlerinin ve çocuğa bakımın öğretilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Çok zor bir çocukluktu. En büyük kız olduğum için, annem de sürekli hamile olduğu için, çocuklara kendim bakmak zorunda kaldım. Ailemin sorumluluğunu ben üstlenmiş oldum bir nevi ve 12 yaşında evlendim. 6 yaşında ev işi yapmaya başladım. 6 yaşındayken kardeşlerime bakmaya başladım. Banyolarını yaptırды. Ev işlerini yapmaya başladım. Bulaşıkları, kıyafetleri yıkadım. Mecburdum. Çok küçükken annem evdeki her şeyi öğretti. Babamın annesi ve babası da bizimle birlikte yaşıyordu. 3 yıl okula gittim. Evde çok fazla iş olduğu için annem artık okula göndermedi. Benden küçük olan kardeşlerimin hepsi ilkokulu bitirdi. Ben çok kötüydüm, çok da mutsuz oldum okumadığımdan dolayı. Hayatım boyunca da içimde bir ukde kalacak. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

11 yaşında bana büyüdü sen bundan sonra ev işlerini öğrenmen gerekiyor evlenmeden önce dediler. Annemin tek işi hamile kalıp doğum yapmaktı. Annem için durmak yoktu. Diğer bütün işleri ben yapıyordum. Annemle aramızda sadece 15 yıl var. Ben kardeşlerimin dadısıydım, mürebbiyesiydim. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kız çocuğu olmak aslında sadece anneye yardım etmekten ibaret. Kız çocuğunun dışarı çıkıp gezmeye hakkı yok, oyun oynamaya hakkı yok, arkadaşlarıyla vakit geçirmeye hakkı yok. Sadece annesine yardım etmek. 7 yaşından itibaren bulaşık yıkamaya, yerleri silmeye başlıyorsun ve bunun temelinde sadece şey yatıyor eğer erken evlenirse ev düzenini tanıması ve bunu öğrenmesi gerektiğine inanılıyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Ailede kız ve erkek çocuklarının farklı yetiştirildiğini dile getiren kadınlar erkek çocukların ailede iktidara sahip olduğunu ve erkeğe ailesi üzerinde güç kurmasının küçüklüğünden itibaren öğretildiğini belirtmişlerdir. Erkek çocuklarının iktidarı karşısında ise kız çocuklarının erkeklere boyun eğen ve hizmet eden yapıda yetiştirildiklerini belirtmişlerdir. Aile bireylerinin erkek çocuklarının büyüdüğünde anne ve babasına bakım vereceği düşüncesinden dolayı şımartıldığını aktarmışlardır.

Okuldan ayrıldıktan sonra temizlik, abimlerin istediklerini yapıyordum. Yemeklerini hazırlıyordum. Kız çocukları erkek kardeşlerine ve babalarına hizmet etmek zorunda. Ben unutmak istiyorum. Hep evdeydim, iş yapıyordum. Hatırlamak istemiyorum o günleri. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Erkek ev işlerine yardım eder mi hiç öyle şey olur mu? Erkek çalışamaz evde. Okula gidiyorum diğer işleri yapıyorum ve bütün bunların üstüne de eve geldiğinde banyo yaptıracağım. Hem oturup dersine çalıştıracağım. Sonrasında oturup, ben dersime çalışabiliyordum. Çünkü böyle büyütüldüm ve böyle eğitildim. Çünkü erkeğin kız çocuğundan çok daha üstün olduğunu kabullenmiştim. Zaman zaman üzülyordum içten içe. Bazen daralıyordum. Anneme yorulduğumu söylüyordum. Annem sürekli “erkek, onun öyle olması gerekiyor, bizim de böyle olmamız gerekiyor” diyordu. Anne ve baba geleceklelerini düşünüyorlar. Erkeklerin büyüdüğünde onların sorumluluklarını alabileceklerini ve alması gerektiğini düşünüyorlar. Sürekli onu şımartacak şeyler yapmayı, aynı zamanda da ona bu gücü küçüklüğünden itibaren vermek gerektiğini düşünüyorlar. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Sağlık aracısı Suriyeli kadınlar anlatılarında “**Kız çocuğunun hiçbir hakkı yok!**” ifadesiyle kız çocuğu olmalarından kaynaklı eve kapatıldıklarını, eğitim hayatlarının yarıda kesildiğini, oyun oynama haklarının bile olmadığını belirtmişlerdir. Çocukluğun bitişi ergenlik dönemine girme ve örtünme ile birlikte kendini göstermektedir.

Kız çocuklarının hakkı yok, hiç hakkı yok. Bu önemli bir şey yani. Bazı bölgelerde kız yine serbest olabilir ama kız olduğu için yine bazı şeyler yasaktır ona. Yalnız girip çıkamaz bir yere çıkacaksa biri onunla olacak. Mesela girmeyeceksin, çıkmayacaksın. Akrabam bile beni tanımaz oradayken. Hani yüzüm kapalıydı ya yani küçükten bile kimseyi görmezdim. Kimseyi göstermezlerdi. Oyun falan oynamamıza izin vermezlerdi sokakta. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Evin önüne çıkmak yasak, doğru bir şey değil. Kız çocuğu dışarda oynayamaz. Kardeşlerimle oynardım ama oynayacak vaktim olmazdı çünkü eve bakmam gerekiyordu. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

İlk olarak daha ergenliğin başında, ilk adet olduğumda artık sokağa oyuna inmemeye başladım. Annem sokağa inmemin ayıp olduğunu söyledi, ergenliğin belirtileri göğüs büyümesi gibi bunlar ortaya çıkınca. Toplumda mesela bir kızla bir erkeği yan yana görseler farklı bir şey anlayabilirler diye. (Bahır, 34Y, E, 1Ç, Şam)

Çocukluğum hep evde geçti. Her aileye göre değişiyor kız çocuğunun durumu. Mesela başka çocukları görüyordum sokakta oynayan ama bize yasaktı. Balkona bile çıkamazdık. Ayıpmış. 9 yaşında kapandım, ben istemedim. Küçük bir çocuğum, hicap takmışım, yani çok zordu. Hicap taktığım için artık çocuk da değilim, sokakta çocuklarla hiç oynamadım. Bisikletle hala şimdiye kadar oynamak isterim. Çünkü oynamadım. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Sağlık aracısı Suriyeli kadınlar, **kız çocuklarının eğitim hayatları ile ilgili anlatılarında**; çoğunlukla okulu yarıda bırakmak durumunda kaldıklarını özellikle ev işlerini yapma, ergenlik dolayısıyla okula gönderilmemenin yaygın olduğunu aktarmışlardır. Bunun yanında okulda kız çocuğunun başına bir şey gelebileceği kaygısı ile birlikte kız çocuğuna eğitim yatırımı yapmak istenmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca savaş dolayısıyla kız çocuklarını koruma amaçlı okula göndermeyerek evlendirdikleri de ifade edilmiştir. Ataerkil ideoloji kız çocuğunun sahibini eşi olarak belirlediğinden kız çocuklarını eş olma durumuna hazırlamayı ve gerçek sahibine vermeyi hakim anlayış olarak belirlemiştir. Bu anlayışın Suriyeli kadınlarda yansımalarından birisi de eğitim yaşamından alikonulmalarıdır.

Bana okumayı ailem yasakladı. Kızın hakkı yok okumaya, her şey oğlan çocuğuna. Kızlara güven yok. Okulda hem oğlan çocuğu hem kız çocukları var ya, güvenmedikleri için kıza, o yüzden göndermediler okula. Belki yanlış yola gider diye, hani erkek ve kız var ya aynı şeyde, belki biri yolda laf atar falan o şeyler için. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Ben çok seviyordum okula gitmeyi, çok başarılıydım, mutluydum, hiçbir şeyin farkında değildim. 5. Sınıftan 6'ya giderken, galiba ya 13 ya 14 yaşındaydım, Suriye'de devlete karşı bir başkaldırı gibi bişey oldu. O zamanda ailem beni okula göndermeye korktu ve aldılar okuldan. Daha küçüktüm, köye gelin ettiler. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

6. sınıfa kadar böyle bir zorunluluk var. Ama kimse devletin söylediğini umursamıyor. Kanunlarda böyle bir zorunluluk var ama göndermek istemeyen göndermiyor. Bu durum aileden aileye değişebiliyor. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Ben mesela üniversite okumadım, küçük yaşta evlendirildim. Bilim ya da işim yok ama bize çocukluktan itibaren öğrettikleri şey kadın her şeyiyle, malıyla, mülküyle kendi de mal olarak sayılıyor, bu arada yani her şeyiyle birlikte erkeğe aittir. Ama bu doğru bir şey değil.” (Vaha, 50Y, B, 6Ç, Şam)

Bunun yanı sıra daha önce de belirtildiği üzere Şam'da özellikle kadınların konumlarının farklılaştığı görülmektedir. Bazı ailelerde de kız çocuklarının okumasına çok önem verildiği hatta bazı babaların özellikle kız çocuklarının okuması yönünde baskıcı davrandıklarına dair anlatılar da vardır.

Mesela Halep'te çok zor üniversiteye gitmek ama mesela özellikle Şam'da daha çok gönderiyorlar üniversiteye. Zenginlikle alakası yok, şehirle alakası var. Üniversiteye gitmenin zorluğundan daha çok zaten bu evlenecek diye en fazla 9'a kadar gönderiyorlar. Halktan kaynaklı, toplumdaki kaynaklı kızları okutmamak. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Kız çocuğunun küçük yaşlarda örtünmesinden ve hicap giymesinden bahseden kadınlar kendi deneyimlerinden bahsederken, bir kısmı bunu travmatik bir şekilde yaşadığını, kabullenmekte zorlandığını ve okulda örtüsünü çıkarma gibi direnme biçimi gösterdiklerini belirtirken, bir kısmı ise zaten etraflarında hep böyle gördükleri için bunu kolay bir şekilde kabul ettiklerini belirtmiştir. Örtünmeyi kolaylaştırmak için çocukların büyüme arzusu da araştırmaktadır. Ayrıca kadınlar, kız çocuğun kapanması yönünde, yaşadıkları toplumda baskının hakim olduğunu, insanların çocuklarını örtünmeyen çocuklarla oynatmak istemediklerini belirtmişlerdir.

7 yaşında kapandım. Ben hicap giymeyi istemedim. Hicabı evde giyiyordum. Okula gidince çıkartıyordum. Okul bittiğinde tekrar giyip eve gidiyordum. İsteyerek takmamıştım. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

16 yaşında kapattım. Okula giderken bütün arkadaşlarım kapalıydı. Bir ben açtım. Diğer kızların annesi diyordu ki "eğer başını kapatmazsan bizim kızlarımızla yürüme". Öyle, o yüzden kapattım kafamı. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

9 yaşında örtündüm. İlk başta özendim ve istedim. Annem bu fikrin karşısındaydı ve saçların bozulabilir, uzamasını isteyebilirsin, bence şimdi takma dedi. Annem ikna etti ve bir şekilde çıkarttım. Komşularımız ve ablamın eşi inanılmaz bir baskı kurdular. Özellikle ablamın eşi, "senin saçların çok güzel, sen çok güzelsin, sen çok tatlısın ve bunu kimsenin görmemesi gerekir, haram" gibi şeyler söyleyerek tehdit etti. Ayrıca "sana bakkaldan çikolata vb. hiçbir şey getirmem" dedi. Ben bunu takıp sokağa çıktığım zaman, insanlar bana baktığında, şunu görebiliyordum: "Hicap takmış, hala sokakta oynuyor. Bu nasıl bir çelişki, ayıp. Olur mu öyle şey." gibi tavırları insanlarda görebiliyordum. Bu yüzden kendimi çok rahat hissedemiyordum. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

11 yaşında başımı kapattım ama pantolonla çıkardım. 13 yaşında nişanlandıktan sonra böyle kapandım. Yüzümü de örterdik, şimdi Türkiye'de örtmüyorum yüzümü. Aile düzeni öyleydi. Yabancılık çekmedim. Ablalarımı gördüm, bu yaşta kapandılar. Ben de kapandım. Sanki üzerime daha da yük oldu. Kimse beni görmesin, kimse dikkatli bakmasın. Çünkü "sen büyük oldun" şeylerini duyuyordum. Hareketlerimizde, konuşmalarımızda daha dikkatli olmayı öğrendim. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

7 yaşında kapandım. 10 yaşında hicap taktım, siyah elbiseleri giydim. 12 yaşında adetim geldiğinde yüzümü ve ellerimi kapattım. En sıkıldığım şey okula gittiğimde, arkadaşlarımı elbiselerini giydiğini gördüğümde, ona çok üzülürdüm. Kendim kapalı olduğum için. Diyordum ki mesela neden arkadaşlarım böyle değil, neden falanın kızı böyle değil? Neden ben? Karşı gelindiğinde biz de şey yaparlar mesela "sen yanlış yola gidiyorsun, sen de onlar gibi yanlış yola gideceksin, böyle karşı geldiğin için" gibi şeyler dediler. Bazen saç açık bir arkadaşım aradıysa bile hemen telefonu kapatırlar ya da... Şu falan yoldan çıkmış

terbiyesiz. Başkalarını gördüğüm zaman yüreğim acır yani... Neden ben böyleyim? Neden o öyle? Ben de bunun gibi olmak istiyorum. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Sağlık aracıları kadınlar Suriye’de kız çocuklarının **çocuk yaşta evlendirilmelerinin** de yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu durumun da çoğunlukla kadının ve kız çocuğunun haklarının olmadığı, “ikinci sınıf vatandaş” olarak görüldüğü bazı bölgelerde yaşandığını ortaya koymuşlardır. Kız çocuğunun evlendirilmesinde gelin olunan ailenin çocuğu kendi kurallarına göre yetiştirme isteğinin belirgin olduğu ve yaş büyüdükçe kızın evlenmesinin zorlaştığı belirtilmektedir.

En çok Halep’te çocuk yaşta evlilik var. Halep dışında Humus, Tedmur ve Şam’da istiyorsan üniversiteyi bitirip evlenebilirsin. Yani geç de evlenebilirsin, bir sıkıntı olmaz. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Suriye’de evlilik için belli bir yaş yoktu. Kriter şuydu: adet olmaya başladıktan sonra evlenecek. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye’de 14 yaşından başlar hatta 13. Bu çok aşırı değil ama var bu 13-14 yaşında evlenmeler. En çok 16-17 yaş artık evlenmesi gereken yaştır. 20’li yaşlarda evlenilmesi nadirdir. 16-17 evlenme yaşıdır ama 13-14’te de evlendirebiliyorlar. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Küçükken evlendi evlendi, büyüyünce zaten kimse almaz algısı var. Aileler küçük gelin almak istiyorlar çünkü kendi aile geleneklerine göre büyütme istiyorlar çocukları. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Ben çok seviyordum okula gitmeyi, çok başarılıydım, mutluydum, hiçbir şeyin farkında değildim. 5. Sınıftan 6’ya geçerken galiba ya 13 ya 14 yaşındaydım ...ailem beni okuldan aldı. Daha küçüktüm, köye gelin ettiler. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

...şunu hatırlıyorum ama; eşimin ailesi ilk geldiklerinde bize, ben oyuncaklarımla oynuyordum. Annem misafirlerin geldiğini söyledi, kalk üstünü giyin, saçını tara ve kahve yap dedi. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Suriye’de Evlenme ve Evlilik Yaşantısı

Evlilik yaşantısı başlığında kadınların; evlenme süreci, evlilikte şiddet, doğum, kürtaj, günlük yaşam pratikleri, boşanma süreçleri hakkında sağlık aracıları Suriyeli kadınların anlatılarına yer verilmiştir.

Kadınların evlendikleri kişilerin daha çok akrabaları olduğu, hatta kadının yakın akrabası olan genellikle amcasının oğlu eğer kızla evlenmek isterse, kızın başka biriyle evlendirilmediği, öncelikli damat adayının yakın akraba olduğu yönünde bir adetlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Evlenme yaşının çok düşük olduğu ve evlendikten sonra bir süre erkeğin ailesiyle aynı evde yaşamının bir adet olduğu öğrenilmiştir. Bu süreçte de temizlik, yemek gibi tüm ev içi sorumlulukların “gelin” olarak kadının olduğu ve büyük ailenin de bu konuda kadına yoğun bir baskı yaptığı paylaşılmıştır.

İki aile vardı gelin gittiğim evde, iki tane kadın, 8 kız, 9 erkek çocuk, bunların hepsinin sorumluluğu... Ben de ilk gelin olarak gittim, başka gelin de yok. Evde olan iki kadının da akrabalık bağları da var ve ikisini de hoş tutmak zorundasın. Bir oraya gidecen ona hizmet edecen, bi buraya gidecen ona hizmet edecen, çok zorluk çektim köy yaşamına adapte olabilmek için, baya zorluk çektim. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Evlilik içerisinde erkeğin eşine fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet uygulamasının yaygın bir şekilde görüldüğü belirtilmektedir. Kadınlar yaşadıkları şiddeti “zulüm” olarak tanımlamaktadırlar. Böyle tanımlamak yaşanan şiddetin ne kadar ağır olduğunu bize anlatmaktadır. Ancak kadınlara şiddete karşı sessiz kalarak boyun eğmenin öğretildiğini ve çoğu kadının yaşadığı şiddeti ne resmi makamlara ne de çevresine şikayet ettiğini belirtmişlerdir.

İlk çocuğuma hamile kaldığımda eşim beni merdivenlerden aşağıya itti ve dövdü. O yüzden çocuğum, doğduktan 1 hafta sonra, hamileyken çok dayak yediğim için beyin kanamasından öldü. Bundan sonra boşanmayı düşündüm ama aileme gidersem yine ailem beni istemediğim biriyle evlendireceği için yine aynısı olacaktı ve babam da kabul etmedi. Sonra bizez daha hamile kaldım ve çocuklarımı doğurdum. Kocam beni sürekli dövmeye devam ediyordu. Mesela annem diyordu ki “giyinip süslenin, kimse sizin dayak yediğinizi anlamasın, kimse evliliklerinde mutsuzlar demesin”. Suriye’de bir deyim var “ağzında kan varsa kimseyle konuşup kanı gösterme” şeklinde. O yüzden hep susuyorum ve gittiğimiz yerlerde de hep süslenip püslenip gezmek zorundaydık.” (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Eşimden dayak yiyen komşularım, susup evde oturlardı. Hiç şikayet eden olmadı. Ve halka baktığında bu normal bişey olarak algılanıyor.” (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Eşimde de şiddet vardı, ailemdeki şiddetten de kurtulamadım. Fiziksel şiddet vardı. Kaynana-kayınbaba ile otuyordum ama aynı zamanda şununla konuşma, kardeşimle konuşma, kimseye şaka yapma derdi eşim çok kıskançtı. Evlendim hemen hamile kaldım. Eşim çok şiddet uyguluyordu bana. Çalışmadığı için, parası olmadığı için daha da çok dövüyordu. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Yeni eve gittiğimizde, kıskanmaya, korkmaya başladı. Komşunun yanına indiğimde sürekli telefonla arıyor, neredesin ne yapıyorsun, eve gel. Öğretmenimden şüphelenmeye başladı. Arkadaşlarımın ve komşularımın eve gelmesini yasakladı. Ailem bile evime gelmiyordu. Bütün sosyal çevremle iletişimimi kesti. Komşum bana kahve içmeye geldiğinde korkuyordum çünkü problem çıkaracaktı. Bir anda eve gelebilir, telefon edebilir. Bu yüzden sürekli korku içindeydim. “Komşum geldi” dediğim zaman, “ne var bunda” dediğimde, bana saldırıyordu, vuruyordu. Ben erkeğim, döverim, keserim gibi laflar söylüyordu. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kocam ailesine çok düşküdü. “Aileme cevap vermeyeceksin” derdi. Şiddet uygulardı bana. Ona cevap verdiğimde uygulardı. Karşı geldiğimde. Söylediğine karşıt bir şey söylersem, benim dediğim olacak diye vururdu. Evlendikten aylar sonra şiddet görmeye başladım. Psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddet vardı. Söyleyemiyordum kimseye ama. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Sinirli biri. Bana hükmetmeye çalışan ve kendi dediğinin olmasını isteyen biri. Bazen daldığımda bana “sen kimi düşünüyorsun?” diyor. Yeğenleri ile konuştuğumda bile kıskanıyor. “Niye, neden konuşuyorsun” diyor. Sadece annesi ve ablasıyla dışarıya çıkmama izin verir. Onların dışında kimse ile bırakmaz. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

15 yaşında eşimden gördüğüm şiddet nedeniyle hastaneye yattım ve çıktuktan sonra şiddetten dolayı kocamdan boşandım. Çocuğum yoktu. 19 yaşında tekrar evlendim. Eşimi bir iki kere gördüm. 25 yaşındaydı eşim evlendiğimizde. Keşke evlenmeseydim. Eşim evlenmiş boşanmıştı ve 4 çocuğu vardı. 9 yaşında bir kızı vardı ve midesi sürekli şişiyordu. Daha sonra kızının hastalığı nedeniyle ilk eşini, boşandığı eşini eve tekrardan getirdi. O

günden sonra sürekli sorun yaşamaya başladık. Benim de çocuklarım oldu o sırada. Kocam tahakküm kurmayı çok fazla seviyordu. İlk başladığında fakirdi. Hiçbir şeyi yoktu. Sonra silah tüccarlığına başladı. Parası oldu ve insanlara daha fazla zulüm etmeye başladı. Parayı bulunca bizi daha fazla ezmeye, eziyet etmeye başladı. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Düğün oldu, sonra odanın kapısı kapandığında, ağladım. Annemi, babamı istiyorum dedim kocama. Kaynanam da kocamla konuşmuş ve merhametli olmamasını istemiş. Güçlü durmasını istemiş. Korkutmasını da istemiş. Kocam da öyle yaptı. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kadınlar ilk evlendikleri dönem çoğunlukla erkeğin ailesiyle aynı evde yaşadıkları için yaşamlarında kayınvalidelerinin çok baskın olduğunu belirtmektedirler. Kadınlar eşlerinden gördükleri şiddetin yanında **kayınvalidelerinden şiddet gördüklerini** de dile getirmişlerdir.

Evlendiğimin 2. günüydü. Bütün mutfak benim sorumluluğumdaydı. Bütün evi bana bırakmışlardı. Halamın kızları çalışmıyorlardı. Ev çok büyüktü. Her birimizin bir sorumluluğu vardı. Mesela bir gün sabah sekizde uyandım. Kaynanamın yanına gittim. “Neden bu kadar geç uyandın” diye beni dövmeye başladı. Buraya gelene kadar hayatı bilmiyordum. 14 sene boyunca eşimin ailesiyle yaşadım. Eşim çok fazla dövdü ama beni tehdit eden kaynanam ve eşimin babasıydı. “Eğer ailene söylersen bir daha asla annene gitmene izin vermeyiz, ailenin de bize gelmesine izin vermeyiz” diye tehdit ediyorlardı. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Kaynanam sözü ile öldürürdü. Köpeksin, eşeksin gibi hayvanların adı ile çağırırdı. Eve yeni gelin geldiğinde çok dayak yerdı kaynanamdan ama ben kurtarırdım. Kaynanam da çok kıskançtı. Psikolojik şiddeti vardı. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Mecbur bırakıldık ve kaynanamla yaşamak zorunda kaldık. Daha büyük sorunlarımız başladı. Eşimin annesi, eşimin sürekli bir biçimde bana vurmasını istiyordu. Bak neler yapıyor, iyi değil, bebek yıkanır mı gibi sözler söylerdi ve eşimin üzerinde baskı kurardı. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

Kadınlar, **kadının boşanma talebinde bulunması durumunda** mahkemelerin daha çok erkeklerin tarafında olduğunu, kadının boşanma sürecinin uzun tutularak bezdirilmeye çalışıldığını ve boşanma durumunda kadının erkeğin vermesi gereken maddi haklarından mahrum bırakıldığını ve çocukların velayeti konusunda yine mahkemelerin erkek lehine kararlar verdiğini belirtmişlerdir.

Her şey erkeğin elinde ve erkek mesela kadiyla konuşuyor. İşte “ben kararsızım, sen şimdi bizi boşama”. Zaten son söz erkeğin olduğu için kadın hiçbir şekilde bir şey yapamıyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Kadınlar boşanmak için yıllar boyunca düşünürler ama artık son raddeye gelince bunu yaparlar. Erkek boşanabiliyor zaten ondan yana sıkıntı yok. (Şihebe, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Kadın mahkemeye gidiyor, şikayet dilekçesini veriyor. Aylarca gidip geliyor, belki bir seneyi buluyor bazen ama boşuna uğraşiyor çünkü mahkemeler de erkeklerden yana. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Boşanmış kadınların toplum tarafından da “hatalı, kötü” kadın olarak algılandığı, hâlihazırda kamusal alanda görünmez olan kadının boşanma durumunda hiç kamusal alana çıkamadığı ve çok fazla baskıya, damgalamaya maruz kaldığı ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra boşanma durumunda boşanan kadının ailesinin ve kız kardeşlerinin de etiketlendiğinden de bahsetmişlerdir.

Kadının boşanması Suriye'de çok zor. Zaten boşandığı zaman da konuşuyorlar, hakkında bir sürü söylenti yayılıyor işte kötü kadın falan filan. Kadın boşandığı zaman Suriye'de değerini kaybediyor, kıymeti azalıyor. İnsanların ona olan saygısı azalıyor. Boşanan %10 oranında kadınlar bir daha evlenebiliyor. Yani erkekler çok zulüm ediyorlar kadına, yani erkek evlenmek istiyor, gidiyor evleniyor ama kadını terk ediyor, boşamıyor, öyle bırakıyor. Kadın mesela boşandı ve dışarı çıktı. Komşusu merhaba dediğinde bile insanlar bu kadının bu adamla ilişkisi var, kocası bu yüzden boşadı onu diye konuşurlar. Ailesi de rahatça dışarı çıkmasına izin vermez, başkaları ile konuşmasına izin vermez zaten. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Halkın bakış açısı sen eşit olamazsın diğer kadınlarla şeklinde ve sen kesinlikle kötü bir şey yaptın şeklinde bakıyorlar boşanmış kadınlara. (Vaha, 50Y, B, 6Ç, Şam)

Suriye'de kadın boşandığı an hayat çok çok zorlaşır onun için. Ailesinin evine geri döner ve ailesi onu istemediği daha da kötü birine verir. 2., 3. , 4. eş olabilir. Bunu bildiğim için Suriye'de hiç boşanmayı düşünmedim.” (Kine, 29, B, 3Ç, Halep)

Evlendiğimizin üzerinden 2 yıl geçtikten sonra ben ailemin yanına gittim ve ayrılmak istediğimi söyledim. Bekar kardeşlerim vardı ve babam eğer sen boşanır gelersen, bekar kardeşlerin de evlenemez dedi. O yüzden geri döndüm. Toplum şunu diyor, bu boşanmış kadınların anneleri iyi değil, kocasıyla anlaşamamış, yakınları da öyledir diye çekinceleri oluyor insanların. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Kadına yönelik şiddetin bir biçimi de **kadınların çok çocuk doğurmaya zorlanmasıdır**. Suriye'den gelen kadınlar çok çocuk doğurma baskısını eşin ikinci kadınla evlenme tehdidi ile yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu tehdit kendini “Kadınların çok çocuk doğurma nedeni, çocuk doğurdukça eşin sana bağlanır!” gibi yaygın bir söylemle göstermektedir. Bir başka neden de erkek çocuğa sahip olma isteğidir. Doğum kontrolünün çok fazla uygulanmadığını, kürtajın sağlığı etkileyen durumlar dışında yapılmadığını belirtmişlerdir. Eğer kadınlar eşlerinden habersiz doğum kontrol yöntemlerinden birini kullanırsa veya çocuk aldırma/düşürme (geleneksel yöntemlerle) girişiminde bulunursa, bunun boşanma ile sonuçlandığına ilişkin örneklerin çok yaygın olduğunu aktarmışlardır. Benzer şekilde Karakaya ve diğ., (2017) tarafından savaş nedeni ile Türkiye'ye göç eden 50 mülteci kadınla yapılan bir çalışmada; kadınlar, ülkelerinde çocuk yaşta evliliklerin yaygın olduğunu; çocuklarının olmaması durumunda çoğul evlilikleri normal kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Doğurganlık sayılarında kocalarının, aile büyüklerinin, erkek çocuk isteğinin ve devlet desteğinin etkili olduğu; kürtajın hukuken ve dinen yasak olmasına karşın yasa dışı yapılabildiği ve toplumun kadınlara çocuk doğurma konusunda baskı yaptığı ifade edilmiştir.

...kadınlar dedi ki “sen çocuk doğur eşin sana daha da iyi davranır, sana daha çok bağlanır” ama bende tam tersi oldu, daha çok dövmeye başladı. Bu sefer de eşim şöyle bir mantığa büründü. İşte “çocuk doğurdun artık beni terk edemezsin, ben istediğim kadar seni döverim” fikriyatına sahip oldu. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Kocalarına haber vermeden hamileliği sonlandıran haplar var, onu alıp içiyorlar, kocalarından habersiz. Annem anlattı bir komşumuz ikiz bebeği olacağını öğrenince doğurmayı istememiş ve gidip hap almış. Hapları içince düşürmüş, ancak 3 çocukmuş düşen. Bu olaydan sonra hastalanmış, rahatsızlanmış acilen hastaneye kaldırmışlar. Hastanede kocası özellikle bu bebekleri düşürmek için hap kullandığını öğrenince boşamış kadını. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Annem 8 çocuğu da belki erkek olur diye doğurmuş ama sadece biri erkek olmuş. Suriye’de çok önemli erkek çocuk. Eski geleneklere göre derler ki; sen erkeksin ve senin adını taşıyacak biri lazım sana. Kız evde oturur, çalışmaz. Erkek gider, para kazanır. Bize yardım eder. Hepsi öyle düşünür. Bizim okumamızın sebebi bile buydu. Erkek yok ama kızlar var. Boynumu bükük bırakmayacaklar, okuyacaklar. Bizi okumaya zorluyordu. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Kadınlar, eşlerinden izinsiz evin dışına çıkamadıkları kamusal alanda ancak eşleri ya da aile üyelerinden biriyle var olabildiklerini aktarmışlardır. Evlilik içerisinde yaşadıklarını eşin/ailenin duyma ihtimalinden ya da bunun dedikodu olarak yayılmasından korktukları için kendilerini yakın gördükleri çok az insanla paylaşabildiklerini anlatmışlardır. Toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun bir yaşamı, kamusal ve özel alandaki baskıyı kadınların da içselleştirerek sürdürdüklerini “**kadınların fikriyatı da böyle**” ifadeleriyle açıklamaktadırlar. Kadınların herhangi bir işte çalışmadıkları, çalışma deneyimi olanların daha çok toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun ev içerisinde yapılabilen işleri tercih ettiği gözlenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kadınların çalışma yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

Suriye’de Kadın Olmak

Sağlık aracısı Suriyeli kadınlara “Suriye’de kadın olmayı nasıl tanımlarsınız?” diye soru sorulduğunda aşğıdaki cümlelerle kadınların toplumda ikincilleştirildiklerini anlatmışlardır. Kadınların anlatılarında devlet ve toplum ayrılmıştır. Devletin yasalarla kadınlara eğitim, çalışma gibi haklar verdiği görülse de toplumun bütün bunları yok saydığı ifade edilmiştir. Toplumunu da özellikle gelenek ve görenekler aracılığıyla erkeğin ayrıcalıklı konumunu sürekli yeniden üreten bir mekanizma olarak görmektedirler.

Evet din ve medya aslında kadının hakları olduğunu, hukukun varlığını savunuyor ama bu erkekler için sadece bir tiyatro. Erkeklerde güç var, gücü elinde bulunduruyor ve bu yüzden kadına baskıyı kendine hak görüyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Bazı yerlerde kadın, kadın olarak hakkını yaşar. Bazı yerlerde ise ev hanımı olarak yaşar ama onun başka hiçbir hakkı yoktur. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Suriye’de bazı yerler vardır, özgürlüklerini tümüyle eline almıştır kadınlar. Okula gider, istediği gibi girip çıkar. Bazı yerlerde ise çok fazla zulüm edilir. Evlenmek istemez, zorla evlendirilirler. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Kadının hiçbir hakkı yok. Erkeğin hakları var. Kadınlar evde. Herşey yasak. Mesela eşiyile mücadele yapıyorsa “sen konuşma ben erkeğim”. Evde bile yasak. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Hiçbir şey yapmadan herşey eşinin istediği şekilde olmalı. Olmazsa erkek kadını döver. Kadın herhangi bir beyanda bulunursa yine dayak yer. Oranın örf ve âdeti böyle. Bunu tam olarak nasıl açıklayacağım bilmiyorum ama her şey yasak. Kadınlar bir değere sahip değil. Kadınların bir getirisi yok. Kadınlar çok fazla değer gören bir şey değil. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye’de kadının hakkı yok. Zulüm var kadına çok, hiç rahatlık yok. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Mesela miras. Devletin yasalarında miras konusunda eşit ama gerçekte öyle bir şey yok. Hoca şöyle der: Erkek, kızdan daha çok almalı. Devlet hakkı vermiş bize ama biz kullanmıyoruz. Kullanamıyoruz. Devlette eşitsin, hakkın var ama toplum böyle değil. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Devlet kadının aşlında yasal olarak hakkını verdi. Bunda bir sıkıntı yok da ama kadına yönelen adetlerde ve kaidelerde sıkıntı vardı. Özgürlüğü kısıtlayan kaideler ve adetlerdi. Devletin yasalarında bir şey yoktu. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınların Suriye 'de yaşadığı en büyük sorun özgürlükleri yok. Özgür değiller. Erkek gibi değil. Bir erkek kadar özgür değiller. Devletin ciddi bir ayrımcılığı yok. Kadın çalışabilir. Devletin içinde de çalışabilir, okuyabilir. Devlet de buna karşı engel değil ya da kanun yok ama işte toplum... (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Suriye 'de böyle şeylerin çok fazla değişeceğini düşünmüyorum. Suriye 'de bugüne kadar kadın hakkını sadece televizyondan duydum. Başka hiçbir şey yoktu. Kadınlar da kaderlerine çok fazla razı. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Bir şeylerin olduğunu bilmiyorlar ve bütün özgürlükler erkeklerin elinde. Bunu gördükçe de ve birbirlerinden öğrenerek de aynı şekilde devam ediyorlar. Şimdi hukukta her şey yazıyor işte kadının bir sürü hakkı var. Ama mesela tartışma ortamında erkekler bir tarafta kadınlar bir tarafta. Kadın bir yerden bir şey söyleyince bu erkeğin hoşuna gitmezse erkek "kadın kısmı konuşmaz, kadın bunu söyleyemez, kadın sesini çıkaramaz" diyebiliyor. Dinde kadının hakkı olduğu söylenir. Medyada da yine hakkı var ama sadece konuşuyorlar. Varmış gibi gösteriyorlar yani. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Devlet hak verse bile halktan dolayı kimse hakkını alamaz. Ve Suriye halkı kadına belli bir kaftan biçmiş onu uygulamak zorunda. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

SURİYELİ KADINLARIN ANLATILARIYLA SAVAŞ ORTAMINDA YAŞAM

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli kadınların savaş ortamında yaşam koşulları, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimleri, savaş ve göçe karar verme sürecinde yaşadıkları üzerinde durulacaktır.

Savaş Ortamında Kadınlar

Savaşta kadınların rolü: Direnen kadınlar, kadınların ilaç dağıtımı, yemek yapmak gibi yardımcı rolü

Orta Doğu’da yaşanan savaşın birçok yerinde olduğu gibi Suriye’de de kadınların savaşın karşısında durarak protesto gösterilerine katıldıkları, grevler düzenledikleri ve mağdurlarla dayanışma içinde kadın yürüyüşleri yaptıkları, tutuklanan aile üyelerinin serbest bırakılması ve devlet şiddetine son verilmesi çağrısında buldukları görülmüştür (OHCHR, 2013; Moore and Talarico, 2015: 229). Birkaç istisna dışında kadınların savaşta aktif olarak silahlı çatışmada yer almadıkları bilinmektedir. Fakat savaştan fiziksel, psikolojik ve maddi açıdan çok fazla etkilenmişlerdir. Ancak kadınların savaşa karşı direnişlerini görmek ve göstermek önemlidir (Haddad, 2014; Moore and Talarico, 2015).

Bu çalışmada görüşülen sağlık aracısı kadınlara “gösterilere katılan kadınlar hakkında neler bildikleri” sorulmuştur. Protesto gösterilerine katılan kadınların çoğunluğunun eşinin, çocuğunun ya da bir aile üyesinin “hayatını kaybetmesi, kaçırılması, zulüm görmesi ya da haksızlığa uğraması” dolayısıyla o ana kadar hiçbir şiddet ve baskı karşısında ses çıkarmayan kadınlar sokağa çıktıklarını belirtmişlerdir.

Evet kadınlar da sokağa çıktılar. Bu çıkan kadınların birçoğu ya çocukları, ya eşi ya akrabası bi haksızlığa uğrayan, şiddet gören, kaçırılan, öldürülen kadınlardı. Önceden hiçbi zaman sesini çıkarmamış olan kadınlar o anda işte çocuklarıyla beraber, eşleri ile beraber, ailesi ile beraber sokaklara çıktı. İşte o zaman söz söyleme fırsatı buldular. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınlar da tabii ki çıkacaktı protesto için sokaklara. Çünkü zulüm vardı. Onlar da çıktı dışarı çünkü çocukları gitmişti, kocalarına zulüm edilmişti. Onlardan aldıkları güçle çıktılar dışarıya. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Zaten çıkan kadınlar da şöyle çıkıyordu: eşi, çocukları ölmüş, kimsesi yok. “Kaybedecek bir şeyin yok” mantığıyla çıkıyorlardı sokağa. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Protestolarda gözaltına alınan kadınların tecavüz veya cinsel istismara maruz kalma durumlarından dolayı da toplumda da etiketlendikleri görülmektedir (Moore ve Talarico, 2015: 231). Araştırmanın katılımcıları da protesto gösterilerine katılan kadınlara işkence ve tecavüz edildiğini duyduklarını belirtmişlerdir.

Medyada da kadınları gösterdiler özgürlük istediklerine dair ama askerlerin onları yakaladıklarında ne kadar eziyet çektirdiklerini de gösterdiler. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Haberlerden duydum protestolara katılan kadınları; filan kadınlar eyleme çıkmışlar. “Yanlış yoldalar bunlar. Bunun kocası nerede böyle sokağa bırakmışlar.” diye söylerlerdi. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Protesto gösterilerine katılan kadınlar işkence gördüler. Tecavüze maruz kaldılar. Aç bırakıldılar. Elektrik verdiler. Pense ile göğüs uçlarını kestiler. Keşke tutuklasalardı. Keşke sadece gözaltına alınmış olsalardı. Aklına gelebilecek her türlü işkenceyi yaptılar o kadınlara. Komşulardan, etraftan duyduklarım bunlar. ...Selamede İsmaili diye bir mezhep var. Sünnilerde vardı. İsmaililere Sünnilere ettikleri kadar işkence etmiyorlar. Onlar da bazı işkencelere maruz kaldılar. Düşünün 2 tane kadın çıktı biri Sünni biri İsmaili diye ikisini de alırlardı. İsmailiyi döverlerdi, eve gönderirlerdi. Sünni olan kadına işkence ederlerdi. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Savaşta kadınların aktif rol alması da yardımcı rollerde buldukları bilinmektedir. Yardımcı rol dahilinde özellikle kadınlardan savaşan kişilerin sağlık ve beslenme ihtiyacını sağlaması beklenilmektedir. Bu duruma ilişkin katılımcılarımız kadınlara acil sağlık hizmeti konusunda eğitimler verildiğini, ilaç dağıtımını ve yemek yapımı konusunda ortak alanlar oluşturulduğunu ve kadınların buralarda çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Genel olarak kadınlar ortak alanlar oluşturuyordu. İlaç dağıtmaya, yemek yapmaya çalışıyorlardı. Kadınlar geri planda olan her şeyi yapmaya çalışıyorlardı. Şu ailenin şu kadınları savaşıyor diye, bunu duyuyordum. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Çok bi fikrim yok ama bi kadının protestoya gitmesi halkın gözünde kesinlikle normal bir şey değil. Mesela kadınların toplantılara gitmesi yasak ama sivil savaş gücü üyelerine iğne yapmasına, tedavi etmesine yönelik eğitim verildi kadınlara. Yaralanmalar çok olduğu için kadın istiyorlardı, öğrensin hemşire olsun diye. Evimizin yanındaki sağlık ocağında da vardı ama ben gitmedim. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Savaşta kadın olmak: Kaçırılma, şiddet, tecavüz, korku, baskı, çocuk yaşta evlilik

Suriye’de savaşan aktörlerin çokluğu ve ideolojileri ile gündemlerindeki farklılıklar, kadınların risk altında olmaları ve şiddete maruz kalmaları gibi farklı sonuçları doğurmaktadır. Şiddet deneyimleri çatışma sırasında cinsel şiddet ve tecavüzle sınırlı değildir; bu deneyimler bölgelere göre farklılaşmaktadır. Kadınlar, köleleştirme, keyfi olarak gözaltına alınma, zorla kaybetme ve kaçırılma gibi birçok şiddete maruz kalmaktadır. Ayrıca, bazı güçlerin baskıcı ideolojik doktrinlerinin sonuçları olarak evliliklere ve diğer düzenlemelere zorlanmaktadır. Savaşan taraflara ve kuşatma altındaki bölgelere özgü şiddet örüntülerindeki farklılıklara rağmen, çatışmayı şekillendiren temel söylem (ve farklı savaşan tarafların ideolojileri) son derece cinsiyetli ve cinselleştirilmiştir. Kadınların risk ve şiddet deneyimi, sınıf, etnisite,

politik aktivizm, coğrafya / ikamet yeri, ekonomi ve din arasındaki kesişimden etkilenmektedir. Risklerin ve savunmasızlıkların derinlemesine bir değerlendirmesini yaparken, kadınların sosyal konumu (çok sayıda marjinalliğin kesiştiği noktalarda) ve çatışma öncesi ve sırasında toplumsal ve devlet içindeki toplumsal cinsiyet ilişkileri dikkate alınmalıdır (Alsaba ve Kapilashrami, 2016: 12).

Savaş ve göç sürecinde savaştan güçler tarafından bir silah olarak kullanılan tecavüz, düşmanı demoralize etmek ve kendi askerlerine moral vermek ve hatta sembolik bir zafer ilan etme amaçlı kullanılmaktadır (İnal, 2014). Savaş esnasında özellikle yalnız kadınların, eşi olmayan kadınların, refakatsiz çocukların, koruyucu aile sistemindeki çocukların, gözaltına alınan veya bunun gibi durumlardaki kadınların cinsel şiddete uğrama risklerinin daha fazla olduğu bilinmektedir. Özellikle gözaltı durumunda her yaşta ve cinsiyetteki bireylerin cinsel şiddete uğrama riski yüksektir. Bunun yanında cinsel şiddet, savaş ve göç sürecinin tüm süreçlerinde (çatışma sırasında kaçıştan önce, kaçış sırasında ve sığınılan ülkede, geri dönüş ve yeniden entegrasyon sırasında) yaşanabilmektedir (UNHCR, 1995).

Suriye'deki çatışma nedeniyle kadınlar, tutuklanmadan yakınlarını kaybetmeye, fiziksel ve ekonomik sıkıntılardan cinsiyete dayalı şiddete kadar pek çok zorlukla karşılaşmış ve karşılaşmaya devam etmektedirler (AFAD, 2014). Suriye'de 2011-2015 yılları arasında yapılan bir çalışmada tecavüzlerin çoğunluğunun kadın gözaltına alınırken veya hapsedilirken, ev baskınları esnasında ve kaçırma olaylarında gerçekleştiğinden bahsedilmektedir (Levrant, 2015:4). Güçtürk (2014: 54) çeşitli raporlarda bulunan Suriye'deki iç savaş sırasında karşılaşılan kitlesel ölçekteki ihlaller arasında yer alan kadınlara ve kız çocuklarına tecavüz iddialarına değinmiştir. Raporda kadınların silahlı grupların yerleşim bölgelerinde sivillerin evlerini basıp kadınlara ve kızlara aile üyelerinin gözlerinin önünde tecavüz ettikleri, tecavüz sonrası öldürdükleri, cezaevlerinde de tecavüze uğradıkları yönünde iddialara yer verilmiştir.

Görüşülen sağlık aracısı Suriyeli kadınlar kendilerinin böyle bir olay yaşamadığını ancak çok fazla kaçırma, ortadan kaybolma, tecavüz, fiziksel şiddet yaşandığını belirtmişlerdir.

Sonra kadınları kaçırdıklarını ve tecavüz ettiklerini falan duyduk. Bir yerlerde ayaklanmalar olduğunu ve kötü şeyler yaşandığını duyduk. Sonra mahalleye de sivil savaş gücü girdi ve bizim mahallede de savaş başladı. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Savaşta savaşçılar evlere girip kadına vuruyorlardı, dövüyorlardı. Düşünün evinize giriyorlar ve çocuklarınızın önünde sizi dövüyorlar. Çok zordu. Bazı evlerde tecavüz gibi şeyler de oluyordu. Bazı kızlar babalarının yanında tecavüze uğradılar. Annemin evine girdiler; kardeşimi annemin gözünün önünde dövmeye başladılar. Bazılarının karısı, çocukları köşeye geçip izlemek zorunda kalıyorlardı. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Sivil savaş gücü Rakka'ya girdiğinde kadınları taciz ediyordu, kadınlara bakıyordu. Hatta ailelerinin iznini almadan zorla kadınlara nikah kıyıyorlardı, onlarla birlikte oluyorlardı, beğendikleri kızlarla. Evli olan kadınları da zorla alıyorlardı. Hatta beğendikleri kadının kafasının üstüne elini koyup 3 kere Allahuekber deyince "bu benim helalim oldu" diyorlardı. Ve eşinin rızası olmadan, çocukları varken, babası varken, abisi varken herhangi bir şekilde zorla alabiliyorlardı. Bu hakkı kendilerinde görüyorlardı. Sadece kadınlar için değil. Mesela bi arabayı beğeniyorlar, bir eşyayı beğeniyorlar, herhangi bir şeyi beğendikleri zaman 3 kere tekbir getirdikten sonra o onun olabiliyordu. Hırsızlık olayları çok artmıştı, her şeyi çalabiliyorlardı. Telefonu da biri görse elini koyup 3 kere tekbir getirirse bu onun olabiliyordu. DAEŞ bir kıızı görüp beğenip alır. Sadece görmesi değil, duyması yetiyor. Mesela bir evde sadece kadınlar yaşıyor, bunu duyması yetiyor. O eve gidiyorlar, o kadınların hepsini alıyor.

Ve bir kadın sadece bir erkekle evlenmiyor ne yazık ki, 5 erkekle, 10 erkekle evlenebiliyor. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Sivil savaş gücü bir mahalleye girmek istediğinde, mahalleden birine para verip, o mahalleyi satın alıyordu. Mahalleyi satın aldıklarında mahalledeki her şeyi kullanma yetkisi onlara veriliyordu. Çünkü bir devlet yok. Dışarıya çıkmaya, balkona çıkmaya korkuyordum. Ben yüzümü kapatmayı sevmeyen bir insanım. Kadın olarak yüzümü kapatmayı istiyordum. Çünkü korkuyordum. Oradaki militanlar güzel bir kadın gördüklerinde, çekip alıyorlardı kocası olmasına rağmen. Boşanmadan alabiliyorlardı. Çünkü onların boşandırma yetkisi de vardı. Kadınları alıp kendileri evleniyorlardı. Bu olaylar başladıktan sonra Halep ikiye bölündü. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

Çatışma altındaki şehirlerden kaçan Suriyeliler, savaş ortamında kadınlar ve kız çocuklarının evlenmelerindeki (Davis, 2016: 1174) ve komşu ülkelere sığınmalarındaki temel nedenlerden birinin tecavüz veya tecavüz korkusu olduğunu vurgulamıştır (Güçtürk, 2014: 54). Görüşülen sağlık aracısı kadınlar **“tecavüz korkusundan dolayı evden dışarı çıkamadıklarını, yaşadıkları yerden başka yere taşındıklarını ve özellikle iki kadın bu yüzden ailesinin onu evlendirdiğini”** belirtmişlerdir. Savaş ortamında yapılan evliliklerde nişan süresinin kısaldığı, düğün ve ev masrafının da ortadan kalktığı belirtilmektedir. Savaşta evliliğin hem kadının korunmasının bir yolu hem de evlenme sürecinin masrafını azalttığı için çok fazla olduğundan bahsedilmektedir. Bunun yanında “ülkeyi terk etme sebebi olarak da çocukların tecavüze uğrama korkularından” bahsetmişlerdir.

Ailem çok korkuyordu. Savaşanlar, savaşçılar gelip kızları alıyordu. Beni hemen evlendirmek istediler. Savaş çıktı, bir insan evlenince belki daha rahat olur bu süreçte dediler. Mesela bir asker almaya geliyorlar ya da işte militan toplamaya geliyorlar evlerden, sorun çıkınca kimseyi alamayınca evlerden kızları alıyorlardı. Kızı alıyorlar ve bir daha göremiyoruz. İstenen kişi gelirse eğer kızı geri veriyorlar ve erkeğin başını kesiyorlar. Bazı insanlar diyor ki kızları alıp, evlenip, hizmet vermesini sağlıyorlar, yemek yapıyor, temizlik yapıyor. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Çocuk ve kadınların kaçırılma olayını duydum. Kim kimi kaçırıyor bilmiyoruz, karışık bir ortam. Kaçırılan kadın ve çocuk dönmez bir daha, kayboluyor. Ama bize dışarı çıkmak yasaktı, evden çıkmazdık bu olaylardan dolayı. Bazıları çocuklarına yemek getirecek diye çıkıyor ve geri dönmüyor. Erkekler getirsin diye bekliyoduk. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Mahallelere asker girmiş, eşyaları çalıyorlardı. Kızlara kötü davranıyorlardı. İnsanlardan duyuyorduk, girerlerse tecavüz ederler diye. Kızlarım da vardı, büyükler de yaş olarak da 13-14 yaşındalardı. Kızlarım için korktum o yüzden ailemin yanına geri döndüm. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Savaşta kadınlar için daha zor, yani taciz, tecavüz, kaçırılma gibi şeyler çok duydum. Eşim gece çalıştığı için komşularda kalıyordum çok fazla bombalama olduğu için. Kaçırma olaylarını da duydum hem muhalifler için söyleniyordu hem de Esad'ın adamları için söyleniyordu. Muhalifler “Esad yaptı” diyordu, Esad tarafı ise “muhalifler yaptı” diyordu, birbirlerinin üzerine atıyorlardı. Zaten bizim kaçmamızın sebebi de budur. Aynı oturduğum sokakta bir kızı kaçırdılar. Bir hafta sonra kapıya atmışlar, tecavüz etmişler yani. O yüzden çok korktum, hiç evden çıkmazdım. Evden çıkacaksam gider camide saklanırdım. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Savaş başladı ve yani çok garip bir şekilde kadınlar sokağa çıkmaya bile korkar oldu. Yani ilk başta hani biz kadınlar olarak, neyse diyorsun kendin için, büyüksün işte evlisin ama kız çocuklarım için çok korkuyorduk. Ben görmedim gözümle ama çok duyuyorduk. İşte sivil savaş gücü kız kaçırmaya başlamış, sivil savaş gücü şöyle yapmış diye. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Savaşta kız çocuklarını evlendirmek daha da arttı. Çünkü evlenmeleri çok hızlı oluyor. Eskiden bizim düğün için çok hazırlık yapılırdı, savaş olduğu için masraf ve hazırlık daha az oldu. Bazen aynı evde üç dört kız var mesela, baba da diyelim cezaevinde, anne diyor ki mesela “benim burada 3-4 kızım var evlensin gitsin, kurtulsun”. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Muhafazakâr güçlerin kontrolü ele aldığı bölgelerde kadınların bağımsızlığının kısıtlandığı baskı ortamı hakimdir (Haddad, 2014). **Savaş ortamında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik baskının olduğunu, sokağa tek başlarına çıkamadıklarını, hicapsız kadının dışarı çıktığı anda kadının alıkonulduğunu veya kadının kırbaçlandığını** ifade etmişlerdir.

Mesela kadının yüzünü açtığını gördükleri an kadını alıyorlar militanlar, kocasının kadını kırbaçlamasını sağlıyorlar. Bunu kendi gözlerimle gördüm. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Şimdi Rakka’da zaten bir yerden bir yere gitmek çok zor. İki adım bile gideceksen yandaki eve bile gideceksen öncesinde senin bütün kıyafetlerinin tam olması gerekiyor ve tek başına zaten sokağa çıkamıyorsun. Şu anda Rakka’da hesap sorma araçları var. Biri kadınlar için diğeri ise erkekler için. Sokakta tek başına bir kadın görürse bu arabalardan kadın arabası yanına gidiyor ve kadını alıyor, ifadesini alıyor. Onun dışında zaten kadının tek başına dışarı çıkması yasak, kadın sadece babası, abisi, amcası, dayısı ve kardeşlerinin çocuklarıyla dışarı çıkabiliyor. Yani yanında mahrem dedikleri biri olmaması gerekiyor. Hatta evin içindeyken bile bahçeye hicapsız, onların kurallarına uymayan bir şekilde çıkamazsın. Aksi durumda alıyorlar kadını. Saçı açık bir kadın görünce onu alıyorlardı, bir daha ondan haber alınamıyordu. Para veriliyor dahi olsa alınamıyordu. Ve “biz yapmıyoruz” diyorlardı. O kızın nereye götürüldüğünü hiç kimse bilmiyordu. Yani aileler kızlarını sormaya gidiyorlardı, şikayet ediyorlardı ama “biz almadık, nerde olduğunu bilmiyoruz” diyorlardı, özellikle diretiyorlardı. Bazı durumlarda ailesinden birileri peşinden gidiyor ve para veriyorlardı, öyle bırakıyorlardı. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Savaş ortamında kadınların eşlerinin ve erkek çocuklarının durumuna bakıldığında ise savaşta cinsiyetlendirilmiş eril güce olan ihtiyaç, savaşan güçlerin asker toplama girişimlerini ve savaşa katılma konusunda erkeklerin isteğini doğurmaktadır. Bir kadın savaş için askere alınma durumunun kişinin talebine veya yaşına bağlı olmadığını aktarmıştır.

Erkek çocuklarını topluyorlardı. Devletin ordusu yaşı büyük olan çocukları alıp götürüyordu. Ya da sivil savaş gücünün taraftarı olduklarını öğrendikleri zaman öldürüyorlardı. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Sağlık aracısı kadınlardan biri ise **“oğlan çocuklarının savaşa gitme isteğini dile getirerek, küçük çocuğunun savaşa gitmesini engellemek için küçük yaştaki çocuğu için göç edilen ülkede iş kurduğunu ve onu evlendirdiğini”** belirtmiştir.

Buraya geldik, “ben Suriye’ye gidip orda savaşacağım, cihada gideceğim” diyordu sürekli. “Ben karımı, çocuklarımı size bırakacağım ben cihada gideceğim” dedi. Babası da dedi ki “biz kendimize bakamıyoruz, nasıl bırakacan çocukları” dedi. İzin vermedik gitmesine, her hafta, her 10 günde bir gelip “ben cihada gideceğim” demeye başladı. Biz de araya birilerini sokup engellemeye çalıştık. En son dedi ki “tamam ben karımı, çocuklarımı da alıp gideceğim”. Her seferinde karısına “hazırla eşyalarını Suriye’ye gideceğiz” diyordu. En küçük oğlumun bir büyüğünün de kafasına bişey oldu, 3 gün kayboldu, hatta “ben cihada katılacağım” dedi. O böyle olunca babası da “böyle olmaz biz bi dükkan kiralayalım, oturtalım, oraya orda çalışsın” dedi. Sana bi dükkan açacağız, sen orayı çalıştır sonra da seni evlendireceğiz dedik. Orda çalışmaya başladı, 5 abisiyle beraber ortak bir işe girişti. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

“Burdan kurtulayım, ben Suriye’ye gideceğim” diye çıldırdı. Biz de ne yapacağız bu çocuğu diye düşündük sonra akli fikri yerine gelsin, biz bunu evlendirelim dedik. Borcun altına girdik onu evlendirirken. Dedik yok bunun başını bağlamak lazım. Antep’ten getirdik gelini. Kızımın yanındayken orda kız kardeşim de vardı, orda konuşmuştuk böyle bir kız var diye. Gittim, gördüm, beğendim. 18 yaşındaydı. Oğlum da 21-22 yaşlarındaydı. Bizi yormasın, Suriye’ye gitmesin, başka bişey yapmasın diye mecbur kaldık. Evlendirdik çocuğu. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Çağın En Yıkıcı Travması Olan Savaş Ortamında Yaşam Koşulları/Savaşın Yıkıcılığı

Savaş ortamında Suriyeli bireylerin yaşam koşullarına bakıldığında gıda, su, yakıt, sağlık hizmetlerine erişim gibi yaşamsal ihtiyaçların karşılanamadığı (Davis, 2016: 1166), korku içerisinde yaşandığı ve gündelik yaşamın sürdürülemediği (Sen, Al-Faisal, AlSaleh, 2013:198), çalışma hayatının durduğu, eğitim ve güvenlik ihtiyacının karşılanamamakta olduğu görülmektedir. AFAD’ın (2017) çatışma dolayısıyla Türkiye’ye sığınan Suriyeli bireylerle yaptığı araştırmada görüşülen Suriyeli bireylerin % 29’unun Suriye’de kalan evlerinin yıkık durumda olduğu, % 23’ünün evinin ise çok hasarlı durumda olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Suriye’deki savaşta pek çok kadının eşinin öldürüldüğü, tutuklandığı, ailelerinden uzaklaştırıldığı bilinmektedir. Her dört aileden birinde, çocuklarına yiyecek ve barınma sağlamak için kadınlar tek başlarına kalmışlardır. Her üç kadından biri ise yeterli beslenememiştir (Jabbar ve Zaza, 2016: 306). Hampton (2013)’ın da belirttiği üzere, savaş nedeniyle standart altı yaşam koşulları ve bağışıklığı düşürebilecek malnütrisyon, Suriye’nin belli bölgelerindeki insanları hastalanmaya açık hale getirdiği gibi ciddi ve hatta yaşamı tehdit eden biçimlere de dönüşebilir. Bugün Suriye’de **13,1 milyon kişinin** Suriye içerisinde yardım ihtiyacı olduğu, **6,1 milyon kişinin** Suriye içinde yerinden edildiği, **2,9 milyon kişinin** ise ulaşması zor ya da kuşatılmış yerlerde hayatını sürdürdüğü belirtilmektedir (UNHCR, 7 Aralık 2017).

Savaş ortamında, bombardımanda **evlerin zarar görmesi dolayısıyla barınma, beslenme, elektririk, su, çocuk bezi, sağlık hizmeti, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan** sağlık aracıları kadınların anlatıları şöyledir:

Takriben 4 yıl biz evimizde kaldık. Ta ki bombardımanda evimiz yıkılana kadar. Sonra çıkmak zorunda kaldık. Bu konuştuklarımız 2,5- 3 yıl öncesi. En fazla 4 yıl. Çok zor bir hayat yaşadık. Su yoktu. Elektrik yoktu. Isınacak bir şeyler yoktu. Herhangi biri hastalandığında bir şey alamıyorduk. En küçük çocuğuma çocuk bezi bile alamıyordum. Bombardımanda hiçbirimiz zarar görmedik. Sadece en küçük çocuğum zarar gördü. Küçük bir şey çarptı ona, karnı ve bacaklarının üst kısmı yandı. En fazla yorgunluğu da kızım yandıktan sonra

yaşadım. Bir sene onunla uğraştım. O bir yıllık süre zarfında çok zorluk çektim. Kızımın yaralarını evde sabunla yıkadım. Eczaneden yanık kremleri aldım fakat hastaneye hiçbir şekilde gidemedim. Eşim zaten çalışmıyordu. Her şeyi bırakarak kaçtık. 10 metre uzağımızda olan yan komşunun evine bomba düştü. Bizi Allah korudu. Korkuyordum. Her şey çok zordu. Nereye gitsek vurulma, nereye gidecek olsak çatışma. Su, elektrik, yemek yok. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Biz Türkiye'ye gelmeden önce bir yıl boyunca evimizde ne elektrik vardı ne su vardı, hiçbir şey yoktu. 1 yıl boyunca elektriksiz yaşadık, eşimin de bu savaş nedeniyle işi yoktu. Savaştan dolayı ne okul, başka hiçbir şey yoktu. Su da her 10 günde bir veriliyordu. (Şihe, 43Y, E, 4Ç, Halep)

3 yıl savaşta kaldık. Çok zor bir şey, her an bombalanabilirdi evimiz. Bazen evde oturduğumuzda acaba hangi duvar yıkılacak diye düşünürdük. Çünkü çok fazla vuruş olurdu, çoğu zaman banyoya kaçardık. Çocuklarla orada otururduk. Kocamın işi geceydi. Elektrik hiç yoktu. Gaz lambaları çalıştırıyorduk. Suyu da camiden getirirdik. Her şey çok pahalıydı. Maaş çok azdı, her şey de çok pahalıydı. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Çok korktum. 3 sene savaşın ortasında kaldım. Gürültü çıktığında bir ses çıktığında korkuyorduk. Çocuklarımız için korkmaya başladık. Okula gönderirdim ama dönecekleri vakte kadar elim hep yüreğimdedi. Çocuk dönecek mi dönmeyecek mi? Kocam için de aynı kaygıları besliyordum. İşe gittiği zaman, arkasından kapıya giderdim ve dönecek mi dönmeyecek mi diye düşünüyordum. Böyle yaşadık. Yemek çok azdı. Elektrik yok. Son dönemde ekmeğin mahalleye girmesi bile yasaktı. Para var ama mahallede alacak ekmek yok. Sabah kalktığımda bir çocuğumun ölmüş olduğunu görmek ve başına bir şey gelmesini istemiyordum. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Şimdi normalde benim kızlarım da, bütün çocuklarım okuyordu, orda okula gidiyorlardı. Ama savaş başladığında gönderemedik çünkü şeylere, böyle o duvarlara falan yazılar yazmışlar. Yazıların içeriği de işte çocuklarınızı okula göndermeyin, gönderirseniz zaten sadece kıyafetleri ve çantaları geri gelir eve. Biz de korktuk göndermedik. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Biz Halep'te güneş almayan bir evde oturuyorduk. Savaş başladığında ve elektrikler gittiği zaman gece ya da gündüz anlayamıyorduk. Hep karanlıktaydık. Bir buçuk sene boyunca sadece mumla yaşadık. Dışarı çıkmak istesek korkudan çıkamıyorduk. Çıkmak istediğimiz zaman da sokağa çıkma yasağı geliyordu. Çocuklarım da diğer çocuklar gibi çok etkilendiler. Birinci sınıfta okudular. Sonra olaylar başladı, okula devam edemediler. (İğsar, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Üçüncü çocuğa hamileydim, daha doğurmamıştım savaşın başında. Savaş kötü geçti. Bombalar yüzünden bir odada toplanırdık. Doğumdan bir ay önce apartmanlar çöktü. Doğumdan bir ay önce başka bir yere gittim, orda savaş çok yoktu. Orda doğum yapmak, hastaneye gitmek için. Akrabanın yanına oturduk. Doktoru eve getirdik, doğum yaptık. Doktoru getirirken kayınpederim ölebilirdi. Elektrikler kesikti, mumla doğum yaptım. 2011'de. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Savaş ilk başladığında bir yıl okula gittiler ancak daha sonra okulu bombaladılar. Çocuklar da korktu. Tüm okulu bombaladılar. Sonra çocuklar birbirlerini görünce nasıl

yaralanmışlar, ağlamaya başladılar ve okula gitmediler. Zaten biz 2,5 yıl savaşta kaldık. 2 yıl okula gidemedi çocuklar Halep'te. Sonra zaten okulları kapattılar, gelmesin dediler. Öyle kaldı çocuklar. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Kadınlar, çatışma ortamında bombalamaların yarattığı korku ile dışarı dahi çıkılamadığını, bombalamalardan zarar gören evler ve insanların parçalanmasına şahit olup travmatik deneyimler yaşadıklarını ve özellikle çocukların bu durumdan çok fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Savaş sırasında hayat zordu, oturmuş bekliyorsun. Uçak gelecek mi, bomba düşecek mi, ölecek miyiz diye. Çocuklar somyaların, divanların altına saklanıyorlardı. Biz büyüğüz biz korkuyoruz, çocuklar nasıl korkmasın. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Korku içinde yaşadık, sürekli evdeydik, dışarı çıkamazdık. Çıktığımız zaman sürekli uçak geliyor, o yüzden hep evde geçirdik. Pencerenin yanında bile oturamazdık çok. Savaş olduğu zaman yer altına giderdik, orada kalırdık o gece. Işık yok, sürekli mumla oturuyorduk. Sadece kendim değil, bütün orada olanlar. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Savaşta korku ile yaşadık, çok zordu. Kızım o dönem hastalandı, korkudan sedef oldu. Yüzünde ve ellerinde beyaz lekeler oluştu. Uçak çok fazla bombalama yaptığı, vurduğu için abimin yanına gittik, orada bir ay kaldık. Orada da bombalamalar oldu. Evimizin yakınında da bombalama oldu. Çok çektik, çok zor günler geçirdik. Yeğenimin vefat ettiğini gördüm, pazarın içerisine bomba atıldı, insanların paramparça hallerini gördüm. Gözümün önünde parçalarını nasıl kaldırdıklarını gördüm. Çocuklarım da bakacaklardı ki gözlerini yumdum eğer yummasaydım o insanların parça parça oldukları hallerini göreceklerdi. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Zor günlerdi. Korkudan uyuyamadığımız geceler geçirirdik. Halep 2 kısma ayrılmıştı. Bir taraf bombalanan, diğer taraf bombalayan. Biz bombalanan tarafta değildik, devletin olduğu yerdeydik. Biz en çok sestem, uçak ve bomba sesinden etkilenirdik. Bizim evimizin önünde diğer taraf bombalanırdı ve evin içerisinde koridorun en uç köşesinde dururduk. Eşim, ben ve çocuklarım tek bir odada uyumaya başladık. Dışarıyı görmeyen, en içteki odada uyumaya başladık. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Yan komşumuzun evine büyük kutu patlayıcı attılar, mahallemizde bombardıman vardı. En küçük kızım evde uyanıktı, akşam yan bina patlayınca bizim evimiz de zarar gördü, kızım çok korktu, bizim evimizde yuvarlak yuvarlak delikler oluştu. Bir de patlama olunca her yer aydınlık oldu kızım o yüzden çok etkilendi, korktu. Çocuklarımdan en çok o zaman 8 yaşındaki kızım etkilendi, o gördüğü için. Ne yemek yiyordu, ne uyuyordu korktuğu için. Biz de sonra Cerablus'a kampa geldik. Orda doktor vardı, o patlamadan kızımın kulağına şeyler girmiş. Ordaki doktor da onu çıkarttı, duymuyordu o kulağıyla. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Savaş ortamı nedeniyle sürdürülemez hale gelen yaşam koşulları altında bireyler öncelikle Suriye içinde yer değiştirme yolunu seçmişlerdir ya da yerinden edilmişlerdir. Ancak gidilen yerde de yaşam koşullarının değişmemesi nedeniyle son çare olarak birçok Suriyeli birey bir başka ülkeye göç etmek zorunda kalmıştır. UNHCR verilerine bakıldığında da bugün **6,1 milyon kişinin Suriye içinde yerinden edildiği görülmektedir** (UNHCR, 7 Aralık 2017). Savaş ortamında savaşın şiddetine göre yaşadığı yerden ayrılarak bir yakınlarının yaşadığı yere gittiklerini, aynı evde birçok aile birarada yaşamak zorunda kaldıklarını, savaşın sona ereceğini ve eve geri döneceklerini düşündükleri için öncelikle ülke içi yer değiştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Savaş başladıktan 4 ay sonra bir evden bir eve, bir evden bir eve gitmeye başladık. Bir de aslında şehir değiştirmemizin sebebi eve geri dönme umudumuzdandı. İki ay sonra döneriz, iki ay sonra döneriz diye en sonunda evimizin bombalandığını ve içindeki eşyaların çalındığını duyunca, altınların artık bittiğini görünce buraya gelmeye karar verdik. Ancak devletin ordusunun eve el koyduğunu, artık o evde yaşayamayacağımızı söylediler. Savaşı yakından gördüm, birçok şeye şahit oldum. Yerde birçok cesete, bombaların patlamasına şahit oldum, kömürleşmiş bir sürü insan gördüm. Sonra başka bir şehre Lazkiye'ye yerleştik. Lazkiye'ye yerleştikten sonra eşim iş bulamadı, orda 8 ay kadar kaldık ve kalan paramızı tükettik. Bu süreçte tanımadığımız birileri eşimin arabasını aldılar. Sivil savaş gücünden ya da DAEŞ'ten biri de olabilir. Bilmediğimiz birkaç kişi arabamıza el koydu. Arabamızı alınca ve hiçbir şeyimiz kalmayınca da bendeki altınları bozdurup yemeye başladık, böyle böyle geçinmeye çalıştık. Onlar da bittikten sonra takriben 8 ay sonra eşimin çalışabilmesi için Türkiye'ye gelmeye karar verdik. Su yoktu, elektrik yoktu, ekmek yoktu, hiçbir şey yoktu. Bu yüzden zaten değiştirmek zorunda kaldık. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Savaştan dolayı yani bazı bölgelerde savaş daha yoğun olduğu için başka yerlere gidilirdi. O sırada bizim yaşadığımız o bölgede fazla savaş yoktu. O yüzden akrabalarından bize misafirler geldi. Yani o dönem evde 50 kişi misafir vardı aileden. Ev büyüktü ama mutfakta yatan oldu, balkonda yatan oldu. 4 odalı bi ev. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Biz öncesinde sivil savaş gücünün hâkimiyetindeki bölgede yaşıyorduk. Hayat orada çok zorlaştı. Nizam tarafına gitmeye karar verdik. Giderken çok fazla zorluk yaşadık. Yalan söyleyerek gittik. Biz bölünmüş sınıra gidene kadar, sürekli bir yalanla şehir değiştirdik. Esad'ın bölgesine geldiğimizde de çok problem ile karşılaştık. Ölsem daha iyiydi. Oraya gittiğimizde önceden yaşadığımız hayatı yaşayacağımızı düşündüm. Daha önce kimse kimseye karışmıyordu. Hükümet kimsenin hayatına müdahale etmiyordu. Ama öyle olmadı. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

Bizim mintıkada artık durulmazdı. Çocuklarım küçük ve en küçük bir araba bile geçse korkudan zıplıyorlardı. Ben daha da beterdim. Sonra DAEŞ girdi köyümüze, ondan sonra bizi alıp bölgeden çıkartıp bir tane okula yerleştirdiler. Ama okul çok kalabalıktı. Su, yemek her şey çok azdı. O yüzden durulmazdı. Uyurken bile rahat ve emin bir şekilde uyuyamıyorduk. Okulda uyuduğumuzda artık katlanamayacağımızı anladık. Bir de uçak geçiyordu ve bombardıman yapıyordu. Okulda çok fazla insan olduğu için IŞİD'in (DAEŞ) bir toplantısı olduğunu düşünüp yukardan vurma ihtimalleri vardı. O yüzden uyurken bile uçak geçtiği için her an okul bombalanır diye rahat uyuyamıyorduk. Artık dayanamayacağımıza karar verdik. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Bir ay falan köydeki evde kaldık. Çok kalabalıktık, çocuklar, gelinler, torunlar bir odada hepimiz yapamıyorduk, rahat edemedik. Herkese soruyorduk ev var mı diye. Kocamın bir arkadaşı yaşadığımız yere yakın köyün içinde değil dağın eteğinde bir ev varmış. "Orası çok büyük, orda rahat edersiniz" dedi. Biz de oraya taşındık. Orda 8 ay kaldık. Sonra oraya da sivil savaş gücü girdi, orda bişeyler döndü nizamla falan. Sonra biz nizamın olduğu yere de gidemiyoruz, orası çok pahalı, para lazım. Seni sivil savaş gücünden düşünürlerse öldürebilirler, iş yok, hiçbir şey yok yani. Sonra artık daha fazla dayanamadık, başka bir yere gittik ama dayanamadık. Sonra evimize gittik. O sekiz ay boyunca evimize ne zaman gitsek hırsızlık olayları falan, evdeki tüm eşyaları almışlardı. İçim parçalanıyordu, bende

hastalıklar oluşuyordu. Eve gittik, orda kaldık bir süre ama bir sürü genç öldü, gözümüzün önünde bir sürü kadın öldü. Her gün bir sürü insanın öldüğünü görüyorduk, dayanamadık. Bi köy vardı, hiç gitmemiştim ben ama ablam “bi köy var oraya gidin” dedi. O köye gittik ve o köy de Rakka’ya çok yakındı. O yerde de bir yıla yakın kaldık. O zaman tabi bu kadar yere gittik, hiç iş yoktu, yemek yoktu, hiçbir şey yoktu. İlk başta oğlumun okulu falan olur diye düşündüm, okul kalmadı. Biz o köyde Rakka’nın yakınındaki köyde çocuklarım mini bakkal gibi bir şey açtılar. Bir süre sonra biraz biraz ekmek paramızı kazanmaya başladık. Bir süre sonra sivil savaş gücü ile savaştan IŞİD Rakka’ya işgal ediyor, Rakka’ya giriyor. O zaman korktuk bir taraftan gökten vuruyor uçaklar, bir taraftan yerden IŞİD vuruyor. Çıktığın anda seni uçaklar vuruyor, seni IŞİD’li sanıyor. Böyle bir sürü aileyi öldürdüler. Ama çıkman lazım ihtiyaçların var, çıkamıyorsun, çıktığın anda vuruyorlar. Ondan sonra baktık ki bizim başka çıkış yolumuz yok. Türkiye’ye geçiş yapmaktan başka çaremiz kalmadı. Biz ondan sonra gelinlerin birinin altın bilekliği, birinin altın kolyesi, evimizden getirdiğimiz buzdolabı, televizyon, battaniyeyi falan arabamızdakilerin hepsini sattık. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

İlk bombardıman olduğunda bizim olduğumuz yeri bombaladığı zaman evimi değiştirdim ve ben, eşim ve çocuklarım köye gittik. İkinci eş bizimle yaşamayı kabul etmedi ve ailesinin yanına gitti. Biz eşimin ailesinin köyüne gittik. En sonunda dayanamadım çünkü biz damda, bir süngerin üzerinde yaşıyorduk. Tek bir evde 10 aile yaşıyorduk. Etilerimin çocukları, gelinleri, çok kalabalıktı ve bu yüzden eşime evime gitmek istediğimi söyledim. Kocama kabul etmiyorsan çocuklarımı alıp gideceğimi söyledim. Evimize geri döndük. Uçağın artık bombardıman için gelmemesini umduk. Bombardımanlar oldu ve balkonumuz çöktü. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Suriye’de savaşta bir yıl yaşadım. Hepimiz savaş kendi yaşadığımız yerlere gelmez ve burada başlamaz, imkânsız diyorduk. Devletin güçleri bizim evimizin önüne cephe kurdular. Karşı tarafı vuruyorlardı. Evden çıkamamaya başladık. İşler de durdu. Gittiklerindeyse ölümün altında yürümeye başladılar. Savaş uçakları havada her yeri vuruyor, bombalıyordu. Eşim 6 ay boyunca işsiz kaldı. Görümcemler bizde kaldılar, görümcemin 5 çocuğu, benim üç çocuğum var. Kaynanam ve kayınbabam da bizde kaldılar. Her taraftan yollar yüzümüze kapandı. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Suriye’de savaş dolayısıyla birçok kişi hayatını kaybetmiştir. AFAD(2017)’in yaptığı araştırmada görüşülen Suriyeli bireylerin % 36’sının hanesinden en az bir kişinin iç karışıklıklarda hayatını kaybettiği, hanesinden en az bir kişinin yaralandığını ifade edenlerin oranının ise % 29 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada görüşülen sağlık aracısı kadınların üçünün **savaşta yakınlarının hayatını kaybettiği öğrenilmiştir.**

5 yıl orada kaldım. Oğlum öldükten sonra bir sene kaldım. Çatışmaya yakalanmıştı oğlum öldü, 12 yaşındaydı. 13’e girmesine iki gün vardı. Ben yandım iki ay kadar tedavi gördüm. Sonra çocuklarımı alıp gitmeye karar verdim. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Bunun yanında eşleri silahlı güçler tarafından alıkonulan, gözaltına alınan ve bir daha kendisinden haber alamayan iki sağlık aracısı kadın, eşlerinin durumlarını bilememelerinden bahsetmişlerdir.

“Eşinle 5 dakikalık görüşme yapmamız gerekiyor” dediler. Eşim de kimliğini almadı. Gidiş o gidiş. 5 dakika dediler, 6 yıl oldu. Kaynanam “oğlum nerede” diye gitmek istedi. Soruşturmak istedi. Oradakiler gitme dediler kaynanama çünkü bu siyaset işi dediler. Kaynanam da sormaya korktu. Eşimi isim benzerliğinden nizam ordusu alıp, hapse koydu. Hayatımın zorluğu yeniden başladı. Kocamın hapiste birkaç ay kalacağını söylediler. Ancak 3 ay geçmesine rağmen haber alamadım. Haber alamayınca daha da kötüleştim. Bir süre hiç konuşamadım. Sesim çıkmadı. Zamanı, mekânı çok fark edemedim. O zaman kaynanamla bi asker akrabası Şam’a inmeye başladılar. Sonra bir kâğıt getirdiler. Eşimin öldüğünün yazılı olduğu bir belge. Bana bir süre göstermediler bu kâğıdı. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

GÖÇE KARAR VERME ve SINIRDAN GEÇİŞ ANLATILARI

Göçe Karar Verme Süreci

Sağlık aracısı Suriyeli kadınların savaş sürecindeki anlatılarında birçok kez ülke içinde yer değiştirdikten sonra temel ihtiyaçların karşılanamaması, güvenliğin sağlanamaması ve yakınların kaybı, alıkonma tehlikesi gibi sebeplerden dolayı son noktada dayanamayacak duruma gelince göç etmeye karar verdiklerinden yukarıda bahsedilmiştir. AFAD'ın yapmış olduğu çalışmada, Suriyeli bireylerin %80'i güvenlik/hayati tehlike nedeniyle, %12'sinin ise siyasi nedenlerden dolayı ülkesinden ayrıldığı ortaya çıkmıştır (AFAD, 2017:9). Bu araştırmada birçok anlatıda **can tehlikesini yakından yaşama, ölümlere tanıklıklarına** paralel olarak kadınların “**ben dayanamıyorum artık**” cümlesiyle göçe karar verme durumunun olduğu görülmüştür.

Yaşadığımız yerde bombardıman başlamasından sonra karar verdim. Bigün sabah uyandım, evimin balkonunda bi insan kolu buldum. Kafası yan binadaydı. O kadar çok bombardıman vardı ki bizim bulunduğumuz yerde çok fazla oldu çatışma. Ben de gerginlikten ve stresten dolayı ayaklarıma basamaz oldum, kolum çok ağrıyordu. Bu kadar olaydan sonra buraya gelmeye karar verdik. Ben karar verdim, “ben gideceğim” dedim, “dayanamıyorum artık” dedim. Çok sinir, stres doluydum. Babamı aradım, “siz izin vermezseniz ben kendim kaçıp gitcem” dedim. Sonra eşim dedi ki “yok Türkiye'ye gitmeyeceğiz, Türkiye'de kadınlar açık giyiniyorlar, kafalarına hicap takmıyorlar. Bu ülkeye gitmeyeceğiz” dedi. Savaş çok fazla şiddetlenince ben çocuklarımı alıp gideceğimi söyledim. Sonra IŞİD girdi şehrimize. İnsanların kafalarını uçurmaya başladı. Ben de ailemi arayıp ya hemen çıkıyoruz ya da ben gidiyorum dedim. Babam da annemi ve 18 yaşındaki erkek kardeşimle beni Türkiye'ye gönderdi. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Ben yeğenimin vefat etmesine dayanamadım, aynı yerdeydik. O saatte benim çocuklarım da dışarıda olsaydı benim çocuklarım da ölürdü. O yüzden dayanacak gücüm kalmadı ve kocama ısrar ettim buradan gidelim diye. Bu kararı 2- 3 aylık için aldık. 2-3 ay Türkiye'de kalıp sonra Suriye'ye geri dönecektik. “Bu savaş bizim savaşımız ve Suriye'de olmamız gerekir” diye düşünüyordu eşim. Ben Suriye'de delirdiğim için 2-3 ay Türkiye'de kalma kararı aldık. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Göçe karar verme sürecinde bir başka etken ise oğlan çocuğunun ve/veya eşin askere alınma durumudur.

Yani bizim hayatımız savaştan sonra araştırmakla geçti. Gitsek mi gitmesek mi. Büyük oğlum vardı, ben ondan korktum. Genç çocuktı, daha büyürse DAES'e mi gider, sivil savaş gücüne mi katılır. Gitmesinden korkuyordum çocuğumun. Yolları araştırmaya başladım, kaçak yolla gidecektim zaten, kim götürür, nasıl götürür bir araştırdım. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

AFAD'ın yapmış olduğu çalışmada Suriyeli bireylerin %54'ünün ulaşım kolaylığı nedeniyle, %27'sinin ise Türkiye'ye güvendiği için başka bir ülke yerine Türkiye'yi tercih ettiği öğrenilmiştir (AFAD, 2017:9). Göç edilen ülkeye ve şehre karar verme aşamasında etkili olan durumlara bakıldığında, birçok kişinin önceden Türkiye'de ve Ankara'da akrabaları veya tanıdıkları olmasının, sınırdan o zamanın koşullarında geçilebilecek en uygun yerin olmasının, mesafe olarak yakın olduğu gibi kültürel olarak yakın hissettikleri bir yer olmasının, iş imkanının olmasının, çocukları Arapça dilinde okutabilecekleri okulların olmasının Türkiye'ye ve Ankara'ya geliş sürecinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Daha önce de söylemiştim. İlk geldiğimizde her şeyimizi sattık. Sadece üzerimizde bir şeyler bıraktık. Çok fazla eşya getiremedik. Buraya geldiğimizde Ankara'da kocamın amcasının oğlu vardı, kız kardeşimle evli. Bir de Adana'da abim vardı. Şimdi biz bilemedik önce nereye gideceğimizi. Evet onlar 2-3 ay daha önce gelmişler. Önce bir kararsızlık yaşadık. Daha sonra ailenin bir kısmı Adana'ya bir kısmı da Ankara'ya geldi. Hangi şehirde iş bulabilirsek, hayatımızı sürdürebilirsek oraya taşınırız diye düşündük. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Türkiye'ye gelme sebebim çocuklarımı okutmak. Sonra bir ev tuttuk. Bir merdiven gibi yavaş yavaş. 3 yıl önce geldik Türkiye'ye. Kız kardeşim Ankara'daydı. O yüzden Ankara'ya geldik. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Eşim Ankara'ya gelmeden önce bir arkadaşı gelmiş. Bu arkadaş eşime burada çalışabileceğini, durumunu biraz olsun düzeltereğini söyledi. Bu nedenle Ankara'ya geldik 2013 yılında. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Ablam da Ankara'daydı. İş ve çocuklarımın okumasını istiyordum, o yüzden Ankara'ya geldim. Aynı zamanda Ankara'da Arapça okulların olduğunu söyledi ablam. O yüzden Ankara'ya geldik. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Sınırdan Geçiş Öyküsü

Sağlık aracısı Suriyeli kadınların göç sürecine baktığımızda bir kısmının yasal yollarla/ pasaportla bir kısmının ise kaçak yollarla geçiş yaptığı görülmektedir. Özellikle kaçak yollarla gelen kişiler birçok tehlike ile karşı karşıya kalmışlardır. Kaçak yollarla sınırdan geçiş öncesinde de ülke içindeki silahlı güçlerin yollarda çevirme yaptığı, sınıra gelene kadarki yolların da tehlikeli olduğu anlatılmıştır.

Önce amcamla birlikte arabayla geldim. Ben ve iki aile vardık. İlk durma noktasına geldiğimizde çok korkmuştuk. Orada bekleyen kocaman sakallı, çam yarması gibi, izbandut gibi adamlar vardı. Amcam çok korkardı askerden. "Size nereye gidiyorsunuz diye sorduklarında, sakın Türkiye'ye gidiyorum diye bir şey demeyin. Bir tane tarla var.

Onu kiraladık, hasat edeceğiz” diye konuştuk. En çok korkulan geçiş noktası oydu. Amcamı indirdiler arabadan, nereye gideceğimizi sormuşlar. Amcam da bana bahsettiği şeyleri söylemiş. Tekrar gelip arabanın içindeki bir kadına sormuşlar “nereye gideceksiniz” diye. Akrobalarımızın yanına gidiyoruz demiş askerler de çıldırmış, “sen bize yalan söylüyorsun” demişler. Ordu’dan Hale diye bir adamı arayacaklarını söylemişler. Hale dedikleri adamın tek işi öldürmek. Amcam yerlere yattı, yalvardı. Yapmayın, etmeyin diye. Askere para vermeye kalktı. Asker de “bana rüşvet mi veriyorsun” diye sinirlendi. Amcam arabanın içindekilerin yanına koşmuş. Herkesten para topladı. 55 bin lira değerinde Suriye parası. O şekilde gitmemize izin verdiler. Yani 100 dolar verdiler. Geri kalan durdurma noktaları normaldi. Kimliklerimize bakıp, bizi bırakıyorlardı. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Nizamın (devletin) ordusunun olduğu yerde kaldığımız için Türkiye’ye geçmemiz çok zordu. Sıcak çatışma yoktu. Buraya geçebilmek için sıcak çatışmanın olduğu yere geçmemiz gerekiyordu. Sivil savaş gücü ve Nizamın ordusunun olduğu yerde bir bölge var. O bölgede birilerini gördükleri anda sürekli çatışma halinde oluyorlardı. İnsanlara ateş ediliyordu. Buradan geçerken çok zorlandık. Kızlarım çok korktu çünkü etrafımızdaki birçok insan ölmüştü. Bunlara tanık olduk. Oraya geçtikten sonra hem kendim hem de kızlarım için rahatladım. (Nime, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kadınlar Türkiye’ye kaçak yollarla geçiş sırasında; uzun süre dağlarda, nehirlerin içinden, dikenli yollardan yürümek zorunda kaldıklarını, kaçakçıya çok yüksek rakamlarda paralar ödediklerini, sınırdan geçmeye çalışan kişilerden vurularak hayatını kaybedenler olduğunu, bir kısmı sınırdan birkaç gün kaldıklarını, sınırdan hendekler açılmış olduğunu, oralardan geçişte zorlandıklarını, sınırı geçmeye çalışırken aile üyelerinin bir kaçının diğer tarafta kaldığını, sınırı geçemediklerini, kadınların yetersiz beslenmeden, uzun süre yürüme ve koşmadan dolayı halsiz kaldıklarını, yanlarında sadece ufak bir çanta ile geldiklerini belirtmişlerdir. Kadınlar geçiş hikayelerini anlatırken duygusal boşalmalar yaşamışlardır. Bütün bu savaş ve başka bir ülkeye göçmek zorunda kalmak travmatik yaşantılardır. Kadınların yaşadığı travmanın yarattığı duygusal yük fiziksel sağlıklarının bozulması olarak görülmektedir. Araştırma sürecinde hep güçlü olmak zorunda olduklarını, ilk kez burada kendilerini duygusal olarak açığa vurduklarını belirtmişlerdir.

Kaçak geldik, kaçakçıya para verdik. O da sınırı geçirdi bize. Asker kurşun yağdırıyordu üstümüze. Kaçakçı bizi başka biyerden geçirdi. Eşim dedi ki “hadi Suriye’ye geri dönelim”. Ben de ölsem de geri dönmeyeceğim dedim. Halep’ten sınıra kadar arabayla, sınırdan Türkiye sınırını geçene kadar yürüyerek geçtik. Sınırı geçerken asker ateş etti, biz yürümeye devam ettik ama arkamızda kalan bir kadın ve bir erkeğe kurşun denk geldi ve öldüler. Biz geçtikten sonra diğer kaçakçı orada bizi bekliyordu, bizi otobüslere bindirdi, önce Kilis’e geldik, oradan bilet aldık, Ankara’ya geldik. İki çanta aldık, kıyafetlerimizi getirdik, kaçakçı taşıdı onu. Zaten diğer tarafa geçtiğimizde arabaya yüklemişlerdi. Bir saat sürdü zaten sınırı geçmemiz. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Sınırdan gelirken bir kaç gün sınırdan (sınırı geçmeden) kaldık, çünkü hiç birimizde pasaport falan yok. Kaçak yollarla geldik buraya, para verdik kaçakçılara. Biz kalabalık şekilde sınırdan geçerken asker bizleri taradı (ateş açtı). Bizim önümüzde bir tane genci vurdular, onu gördük. Eltim falan herkes geçti. Ben kocam, kaynanam, en küçük oğlum ve eltim kaldık. Sınırdan önce hendekler kazılmıştı ve bayağı derindi. Yanımda yaşlı kadın olduğu için onu oradan geçirmemiz bayağı zor oldu. Kaynanamı geniş hendekten girdirip,

hedeğin içinde oyarak merdiven gibi yapılan yerden Türkiye tarafına geçsin diye iterek çıkartmaya çalışırken, askerın geldiğini gördük. Kocam oğlumuzu da alarak Suriye 'ye doğru gitti, vurmasınlar diye. Biz korkudan, heyecandan dönemedik de orada kaldık. Baktılar yaşlı bir kadın, yanında da bir kadın onu çıkarmaya çalışıyor falan hiçbir şey demediler, biz korktuk vuracaklar diye. Sonra bizi gördükten sonra hiçbir şey demeyip devam ettiler. Sonra kaynanamı çıkarttım oradan. Oğlumla kocam kaçarken onların elinde birkaç çuval vardı. Gelinim yeni doğum yapmıştı, onun elinde çocuğu, oğlumun elinde diğer çocukları vardı. Gitmemiz gerekiyor ama diğer tarafta kocam ve diğer oğlum kaldı. O zaman da oğlum 9-10 yaşlarında. O zamana kadar kocamın değerli olduğunu hiç hissetmemiştim ama onda şey yapamadım, bi taraftan oğlum falan. Hendekten sonra bahçe gibi büyük bir arazi vardı ve araziyi geçtikten sonra araçlar vardı. Araziyi geçersen araçlara binip gidebiliyorsun. Araçlara binersen asker sana karışmıyor ama o bahçede yakalanırsan dövüyorlar veya tarıyorlar (ateş ediyorlar). O araziyi geçmemiz için hızlı hareket etmemiz gerekiyordu. Oğlum bir yandan kolumdan çekiştiriyor. "Kocam orda, çocuğum orda, ben gelemem, sen neneni al git, ben geri döneceğim" diye bağıryorum. Suriye tarafından da oğlum bağıryor "Anne sen git, beni merak etme. Ben babamla birlikteyim" diye. Oğlum o an görünce içim parçalandı. Neyse diğer oğlum beni çeke çeke arabaya bindirdi ve oradan Gaziantep'e gittik. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

2015'te Türkiye'ye gelmek çok zordu. Türkiye'ye varana kadar bir ay yolda kaldık. Zordu, geliyorduk, gidiyorduk, sınırları kapatıyorlardı. Çadırlarda kalıyorduk, karavanlarda kalıyorduk. Afrin yolu kapanyordu, Azez yolu kapanyordu. Gidemiyorduk. 10 bin lira para verdik gelebilmek için. 6 kişi geldik. Çocuklarım ve ben. Bizim çıktığımız yerde DAES vardı. Çıkmamıza izin vermiyorlardı. DAES'in olduğu yerden, nizamın olduğu yere geçmemiz iki haftayı buldu. Antakya'dan girdik Türkiye'ye. Sınıra geldiğimizde insanlar bize bakıyorlardı. Dizlerime kadar çamurun, pisliğin içindeydim. Girdik, sıra numarası alacaktık. "Bekleyin" dediler, "ertesi güne kadar bekleyeceksiniz" dediler. Para ödeyerek banyo yaptık, başımızı yıkadık. Vantilatörü koyup kıyafetlerimizi kuruttuk. Öylece bekledik sınırda. Yürüyerek geldik sınıra, belli bir noktaya kadar karavanla geldik. Sonra yürüdük. 4-5 saat kadar yürüdük. Kızımı getirmeye niye korkuyorum, çocuklar küçük, kaybolur ondan korkuyorum. Gelirken çok zordu, çok korkuyorduk. Çocuklar benim kollarımdan tutmuştu, kızlar önden yürüyordu. Gündüz görmesinler diye gece yürüyorduk. Çünkü asker izin vermezdi. Sınıra yaklaşırken de geceleri yürüyorlardı. Asker görmesin diye. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Kocam Türkiye'ye bizden 10 ay önce geldi iş için. Kaçak yolla geldik. Üç kere Halep tarafından gelmeye çalıştık. Hatme'ye kadar gittik, orada çadırlar vardı. Akrabalarımız vardı. Orada oturduk. Sonra kaçakçı ile irtibata geçtik, onunla konuştuk. Bizi bir dağın oraya aldılar, gece ikiye kadar bekledik. Gece ikiden sonra girmeye çalışıyorduk ama jandarma peşimizden ateş ediyor, tekrardan geri dönüyoruz. Sabah yediye kadar böyle uğraştık. Ondan sonra yapamayacağımızı anlayıp, Hatme'deki akrabalarımızın yanına döndük. Birkaç gün sonra yine bir kaçakçı bulduk. Bizi nar bahçelerinden, değişik yerlerden geçirdi. Gündüz vakti üç aile gittik. Sınırdan bir aile atlayabildi. İkinci aile geçmeye çalışırken, tekrardan jandarma peşimize düştü. Giremedik ve tekrardan geri döndük. Bizimle beraber geri dönen aile Türkiye'ye girmekten vazgeçti. Çünkü hiç paraları kalmadı. Sonra kocamı aradım. Paramızın kalmadığını söyledim. Kocam para göndereceğini söyledi. Dört beş gün bekledik. Sonra para geldi ve köyden başka bir aile daha geldi. Onlarla geçmeye karar verdik. Sonra Leysun diye bir yerden gelmeye çalıştık. Oradan da gelemedik. Çok zor bir yoldu. Nehrin

içinden yürüdük. Ben küçük oğlumı aldım. Kızım da diğer çocukları aldı. 3-4 saat kadar yürüdük. En son Cilvegözü'nden, Lazkiye'den gelmeyi başardık. Sonrasında da Antakya'ya girdik. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Ben, eşim ve en küçük oğlumla geldik, kaçak yollarla geldik. Çok zordu, çok çok zordu hatta. Benim oğlum vardı yanımda, ayakkabıları yoktu ayağında, ağlıyordu sürekli “ben ayakkabılarımı giymek istiyorum” diye. Ama kaçakçılar da işte sürekli “sessiz sessiz” diye bağıyorlardı bize. Bizim için çok korkunç bir süreçti yani bir yerden koşarak geçeceğimiz zaman işte eşim önce gidiyordu, sonra oğlumla ben gidiyorduk ama ben artık o kadar halsizleştim ve güçsüzleştim ki oğlumı çekememeye başladım. Yani bütün vücudum boşaldı. Bir buçuk saat, bir buçuk saat koştuk hep. Bir de şey kızlarımı getirmememin sebebi de kocam yolla ilgili çok zor olduğunu duymuş. O yüzden işte pasaport çıkartıp onların öyle gelmelerini uygun gördük. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Bütün yol sivil savaş gücünün elindeydi zaten o yüzden çok rahat geldik, kampa kadar otobüsle geldik. Yolda giderken uçak falan görüyorduk. Halep'in şehrinde Cerablus köyü gibi bir yer, oraya 4 saattir yaklaşık ama uçak gelince duruyorduk. 4-5 defa durdu şoför, zaten vuruyordu uçaklar. Cerablus'a kadar otobüsle geldik. Orada kaldıktan sonra IŞİD de girdi oraya. IŞİD girdikten sonra çok fazla çatışma oldu. Patlama falan olduğunda küçük kurşunlar giriyordu kampa, çadırın içine kadar giriyordu. Biz iki yıl eşim çalışmadan Halep'te kaldığımız için biriktirdiğimiz bütün parayı harcadık. Paramız olmadığı için nasıl gideceğimizi düşünüyorduk, bir de Cerablus'taki kampta çok fazla fırsatçı insan kaçakçısı vardı. Onlar Türkçe biliyorlardı uzun zamandır Türklerle diyalog halinde oldukları için. Bizim kampta tanıdıklarımız, akrabalarımız vardı, onlardan biraz borç alıp kaçakçıya verdik. Kaçakçı da bizi geçirdi. Koyunları taşıdıkları araba ile kamptan sınıra kadar hepimizi bindirip onla taşıdılar sınıra kadar. Sınırdaki ise çukur gibi bir şey vardı tel örgünün altında, aşağı inip yukarı çıkacağınız şekilde. Orda çok zorlandık asker uzaktan ateş açıyordu sadece silah sesini duyuyorduk, kaçakçı dedi bize “korkmayın bu sadece uyarı ateşi, devam edin yola”. Biz de orayı çıkıp geçtik, yürüdük ama jandarmayı görmedik hiç. Çocuğu elinden düşenler ve ellerinde çantaları olanlar özellikle çantalarını bırakmak zorunda kaldı. Kaçakçı diyordu ki çocukları olanlara “bakın polis gelir, eşyanızı bırakıp geçin”. Eşyaları bırakıp çocukları alıp çıkıyorlardı tel örgünün altından, derin bir çukurdan çıkıyorlardı. Karşı tarafta da bir ip vardı, kaçakçı o ipi tutuyordu, herkes ipi tutup çıkıyordu. Sonra bir yarım saat falan koşturdu bizi kaçakçı bir sıkıntı olur diye. Kocam bana dedi ki “o çantayı bırak sen koş” dedi, ben de bırakıp koştum. Biz koştuktan sonra da Türk biri orda arabası ile bekliyordu, kaçakçının anlaşığı biri. Arabaya bindik, bizleri aldı, götürdü. (Nahır, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Geçişlerimiz de çok zordu. Okuldan sonra Türkiye'ye geçmeye karar verdik. Bir tane yerde Türkiye'ye sefer yapan turizm şirketi gibi bir şey vardı. Türkiye'ye geçmek için para verdik, bilet kesti. Adam sonra kaçakçı çıktı. Babül Haba ve Babül Selam sınır kapılarından geçirileceğimizi sanıyorduk. Bir baktık adam bizi sınıra götürdü. Sınırdan kaçakçı dedi ki “ben sizi götüreceğim” dedi. İlk başta Türkiye'ye geçiş çok kolay dediler. Sonra sınıra kadar geldik, bizi şoför bıraktı ve gitti. Kaçakçı bizi aldı, dağ gibi bir yere götürdü. Her yerde otlar, dikenler falan vardı. Ordan geçtikten sonra sandım ki sadece biz varız Türkiye'ye gidecek olan. Geçip sınıra geldiğimizde 500 tane kişinin daha orda beklediğini gördük. İlk gideceğimiz zaman ben dağ, tepe olacağını düşünmedim. Düz bir alan olacağını düşündüm. Çocuklarımın elinden, Türkmen bir kadın vardı, o tuttu tellerin içinden geçirdi. Ben

geçeceğim zaman jandarma geldi, üstümüze ateş açmaya başladı. Ateş açmaya başlayınca o Türkmen kadın çocukları aldı, sınırdan geçti. Çocuklarım gittiler ama ben ateş açtıkları için, bir de taşa takıldım, aşağıya kadar geri gittim. Sonra jandarma geldi dedi ki “ya gidin ya da üstünüzü tarayacağım” dedi. Ben de “istersen beni vur, benim çocuklarım gitti, geri gitmeyeceğim” dedim. Bir de birbirimiz anlamıyoruz, o Türkçe konuşuyor ben Arapça. Asker “git yoksa seni vuracağım” dedi. Ben de “tamam beni vur, benim çocuklarım kiminle gitti bilmiyorum ve nereye gittiğini de bilmiyorum. O yüzden vuracaksan beni vur” dedim. Kocam da velet falan dedi. Velet de çocuk demek ya, asker de o sırada anladı “velet mi, tamam geçin” dedi. Eşyaların hepsini beraberimizde getirdiğimiz kıyafet, ayakkabılar falan hepsi kaldı. Hatta benim ayakkabım bile yoktu sınırı geçerken. Öyle sınırdan geçtik, gittik. Başka bir asker vardı, dedi ki “geçirme onları, geri gönder” dedi. Öbür asker de dedi ki “çocukları var o yüzden geçirdim”. Dağın arkasında bizi başka biri bekliyordu. 1 yıl 2 ay önce geldik. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Biz gelirken çok pahalı değildi taa Ankara'ya kadar geliş 300.000 Suriydi (Suriye Lirası (SYP)). Kişi başına 20.000 Suri ödedik. Halep'ten bir arabayla sınıra kadar getirdiler bizi. Sınırdan kaçakçı bizi yürüttü bir ormandan, dağdan, bahçeden geçtik. Dediler ki “burası Türkiye sınırı burdan arabayla devam edeceksiniz”. Sınırdan geçerken arabaya bindik. Benim gelişim diğerlerine göre çok rahattı. Bizim geçtiğimiz zamanda jandarma görüp kampa götürüyordu –şimdi üstlerine ateş ediyor değişti o da- ama biz jandarma falan da görmedik. Benim geçişim çok rahattı ama çocuklar sürekli ağlıyordu, annem çok sıcaktan bayıldı falan, rahatsız oldu. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Halep'ten Türkiye'ye geldik, önce Halep'e gittik sonra kaçak geldik. Çok kolaydı, bir köye gittik, hamileydim çok rahat geçtik, orada muhalifler bizi geçirdiler. 2014 yılında geldik Türkiye'ye. İlk Kilis'e geldik ordan Ankara'ya. Annemler Ankara'daydı. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Nisan ayı idi. Nisan ayı olmasına rağmen çok soğuktu. Dağlarda çok fazla kar vardı ve biz uzun süre yürüdük. Yürümenin verdiği zorluğu anlatamam. Yaşanan sıkıntılardan sonra bir-iki saatlik sıkıntının çok bir sıkıntı yarattığını düşünmüyorum. Anneme şunu diyorum: Hayatında 2 saati daha kötü geçireceksin ve ondan sonra hayatın boyunca çok mutlu olacaksın. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Yedi sağlık aracısı kadın yasal yollardan pasaportla sorun yaşamadan Türkiye'ye geldiklerini belirtmişlerdir. Pasaportunun süresi bitenlerin de rahat geçtiğini, aile üyelerinden bazılarının pasaportunun olmaması durumunda bir diğer ailedenmiş gibi kayıt yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında pasaportla Türkiye'ye gelebilecek kadınların Suriye'ye geri dönme durumunda sorun yaşayacaklarını düşündükleri için öncelikle kaçak yolları denediklerini ifade etmişlerdir.

Tel Abiyat'tan geldik buraya, resmi bir şekilde giriş yaptık 3 yıl önce. Yani zor olmadı. Zaten benim eşimde pasaport vardı ama zamanı geçmişti. Ama yine de kimse hiçbir şey demedi İsimlerimizi yazıp geçirdiler. Pasaportları olmayan insanlar pasaportları olan ailelere isimlerini kaydettirip, “biz bu ailedeniz” diye kaydettirebiliyorlardı. Öyle geçebiliyorlardı sınırdan. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Ben kaçak yoldan gelmedim. Pasaportla geldim Türkiye'ye. Oğlum da 3 ay öncesinde Türkiye'ye gelmişti, nişanlısı vardı o sırada Suriye'de. Ben gelini götürürüm, düğün yaparız,

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE KADIN OLMAK

evlenirler sonra ben Suriye'ye geri dönerim diye düşünüyordum. Ama dediler ki bana “Türkiye'nin mührü olacak ya pasaportta, Türkiye'ye geçiş yaptıysan bütün sorumluluk senin üzerinde olacak, oraya girmişsin geri gelmişsin diye ordu seni hapse alabilir” dediler. Pasaportta mühür olmaması nedeniyle önce kaçak yollarla geçmeyi denedik ama kaçak yoldan geçmek için askerlerin nöbet değişiminde boşluk olunca geçiyorsun. Bu kez de jandarma geçenlere büyük taşlar atıyordu. Ben de korktum gelinim yanımda, bir şey olur diye. Bir de hava çok soğuktu, kıştı ve 24 saat sınırda beklemen gerekiyordu nöbet değişimini ki geçesin. Hem soğuk, hem beklemen gerekiyor, hem taş atıyorlar geçerken korktuk. Sınıra yakın bir köyde arkadaşım vardı, oraya gittik, “ben istemiyorum, geri döneceğim Şam'a” dedim. Orda arkadaşlarım dedi ki “yasal olarak pasaportunla Türkiye'ye geç, mühür yapsınlar, dönüşte de geçeceğin sırada Suriye'ye, pasaportun yokmuş gibi normal kimlikle geç” dediler. Ben ve gelinim de sınırdan yasal olarak geçtim pasaportumla Kilis'e. Ancak geri döneceğim zaman oğlum, “bütün mahalle senin Türkiye'ye geldiğini biliyor, orda seni ordu alabilir” diye çok korktu ve göndermedi beni. Keşke en baştan böyle yasal girseydim. İlk başta beni çok korkuttular ama gelişimiz çok kolaydı. 1 yıl 8 ay önce geldim. (Vaha, 50Y, B, 6Ç, Şam)

GÖÇ EDİLEN YERDE YAŞAM

Araştırmanın bu bölümünde sağlık aracısı kadınların göç edilen yerde hissettiklerinden, yerleşme ve yaşam kurma deneyimlerinden, bu süreçte aldıkları yardımlardan ve hem Türkiye’deki Suriyeli bireylerin göç edilen yerde yaşadıkları zorluklara dair gözlemleri hem de kendi yaşadıkları deneyimler doğrultusunda sınıflandırılan Türkiye’de çocuk yaşta evlilik, şiddet yaşantısı, dil problemi, çalışma koşulları, çocuk işçiliği, eğitim hayatında yaşadıkları zorluklara dair anlatılara yer verilmiştir.

Göç Edilen Yerde Yaşam Kurma

Savaş sonrası göç edilen yerde hissedilenler

Sağlık aracısı kadınlara Türkiye’ye ilk geldiklerinde ne hissettikleri sorulduğunda temel ihtiyaçlarını karşılamamanın, güvende hissetmenin verdiği rahatlıktan ve uçak ve bomba sesi olmamasından dolayı rahat uyku uyduklarından bahsetmişlerdir. Bir kadın yaşadığı süreçten çıkınca “**Türkiye’de cenneti yaşıyormuş gibi**” hissetmeye başladığını anlatmıştır. Bir diğer kadın ise “**savaştan ve eşinin ailesinin baskısından kurtularak Türkiye’ye gelme sürecini renklerle ifade etmiş ve Türkiye’ye geldiğinde ise hayatını pembe renk**” ile betimlemiştir.

Eşimin işi vardı. Ben yeniden bir yaşantı kuruyordum. Hayatımdaki her şeyi geride bırakmıştım. İlk bir ayı ağlayarak geçirdim. Burada elektrik, su, yemek vardı. Bir yaşantı vardı. En basitinden hava çok farklıydı ve burada cenneti yaşıyormuşum gibi hissetmeye başladım. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Kocamın ailesinden kurtuldum. O gün ben yeniden doğdum. Hayatım 4 renkti. Çocukken beyazdı. Evlendim siyah oldu. Savaşta kocamın ailesinden uzaklaştığımda Lübnan’a gittiğimde gri renk oldu. Türkiye’ye geldiğimde ise pembe renk oldu. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Biz gelmeden önce eltimin oğlu buraya geldi, burda yaşamaya başladı. Biz de çok kısa bir süre sonra onun aracılığıyla geldik. Biz de onlardan 4 ay sonra buraya geldik. Onlar buraya zaten yakın oturuyor ve işte buraya geldikten sonra komşularımızın gelenekleri, giyim tarzından falan yakınlık hissettim, uzak bir kültüre gelmiş gibi hissetmedim. Güzel insanlarla tanıştım ve en önemlisi ben burda kendimi güvende hissettim. Buraya gelmeden

önce son iki yılda Suriye'de böyle bir güven hissedemiyordum o bombaların içinde, savaş ortamında, o imkânsızlık içinde, ben iki yıl kendi evimde bu kadar güvende hissetmedim. Ordayken her şeyde bir korku vardı, her şeyde bir korkuyu hissettim, içtiğim suda, yediğim yemekte, oturduğum evde her şeye bir korku hâkimdi. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Buraya geldiğimizde daha rahatladık. Suriye'de çok ses vardı ve çocuklarım korkuyordu. Çocuklar ve biz daha rahat uyuyoruz. Buraya yeni geldiğimizde bayramda uçaklar uçtuğunda çocuklarım çok korktu, “anne ne oluyor” dediler. Hiçbir şey olmayacağını söyledim. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Çok rahatladık buraya geldiğimiz için keyfimiz yerine geldi. İlk geldiğimiz hafta çocuklar 3 gün arka arkaya uyudular; sadece kalkıp yemek yiyip tekrar yatıyorlardı. Kocam diyordu ki “bak dinle hiç ses yok, rahatla” ama ilk zamanlar uçak geçtiğinde falan hala korkuyorduk ama çocuklar çok uyuyordu dinlenebilmek için. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Aşağıda kadınların anlatılarında görüldüğü üzere savaş koşullarından kurtulmanın verdiği rahatlığın yanında, zorunlu olarak göç etme aynı zamanda üzüntü kaynağıdır. Göç edilen yerde bırakılan yakınlar ve ülkenin terk edilmesi ve gelinen yerde misafir olmaktan dolayı üzüntüler dile getirilmiştir. Kadınlar bir yandan savaş ortamından kurtulmuş olmaktan oldukça rahatladıklarını, öteyandan vatanlarını terk etmek zorunda olmaktan üzüntü duyduklarını belirtmişlerdir. Bir başka güçlük ise bazı kadınlar, yakınları Suriye'de kaldığı için kendilerini kötü hissetmişlerdir. Bir yandan da Türkiye toplumunda yaşadıkları kültürel benzerlik bu süreci biraz da olsa kolaylaştırmıştır.

Biz geldiğimiz gün zaten ben “nasıl ülkemizi bıraktık bir daha nereye gidersek gidelim bulamayacağız orası gibi güzel bir yer” gibi kendi ülkemizi bıraktığımız için çok üzgündüm. Zaten yol boyu sürekli ağladım. Buraya geldikten sonra zaten çok kötüydüm orayı bırakıp gelmişsin, hem buraya geliyorsun misafir olarak kalacaksın bir evde... (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Psikolojik olarak çok yoruluyorsun, çok yıpranıyorsun. Çok yıpratıcı bir süreç. Aileni terk ediyorsun, evini bırakıp geliyorsun, bu gerçekten çok yıpratıcı. Ama büyük kızım hala orda, onu düşünüyorum üzüliyorum. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Göçe edilen yere yerleşme: Ev bulma ve kiralama

Türkiye'deki Suriyeli bireylerin ev bulma konusunda yaşadıkları sıkıntılar birçok çalışmada dile getirilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında; düşük kira bedelinden dolayı şehre uzak çarpık kentleşme ve gecekonduların olduğu mahallelerde yaşadıkları görülmektedir. Öte yandan yaşanılabilir olmayan yapılarda birkaç ailenin birlikte yaşadığı ve evlere talebin çok olmasından dolayı kira bedellerinin arttığı ifade edilmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015:16). AFAD (2017)'in yaptığı çalışmada kamp dışında yaşayan Suriyeli bireylerin % 62,4'ünün bir ev veya apartman dairesinde, %31,5'inin harabe yapılarda, %2'sinin ise geçici barınak/plastik/ derme çatma binada ve çadırda yaşadığı ortaya çıkmıştır. Suriyeli bireylerin %47'si yaşadıkları konutların yeterince büyük olmadığını, %49'u yaşadıkları konutta rahat edemediklerini, %40'ı konutlarının güvenliğinin yeterli olmadığını, %56'sı konutlarının iklim koşulları bakımından uygun olmadığını belirtmiştir.

Sağlık aracısı Suriyeli kadınların çoğunluğu ilk geldiklerinde birkaç gün akrabalarında kaldıklarını, daha sonra ev kiraladıklarını aktarmışlardır. Ancak ev bulma konusunda sorun yaşadıklarını, **kimsenin Suriyelilere ev kiralamak istemediği için ev bulmakta çok zorlandıklarını bu yüzden de çok**

kötü koşullardaki, eski, kimsenin oturamadığı, yıkılmak üzere olan evlerde birkaç aile birarada kaldıklarını belirtmişlerdir. Zamanla eşin iş bulması ile mevcut koşullarına nazaran daha iyi eve taşındıklarını dile getirmişlerdir. Ev bulma konusunda ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirenler olduğu kadar yerel toplumdaki yardım alanlar da olmuştur.

Buraya geldiğimde 3 gün arkadaşımda kaldık. Ondan sonra ... 'de ev tuttuk ama ev o kadar kötüydü ki normalde hiç insan kalmıyordu orada. Ama sınırda hiç para bırakmadılar, tek kuruş dahi bırakmadılar. O yüzden o evde kalmaya razı olduk. 250 TL kira veriyorduk. Bir süre orda kaldıktan sonra burdaki evimizi tuttuk. Bir tane bileziğim vardı, kuyumcuya sattım. Küçük bir tüp aldım, bir de mutfak eşyaları falan aldım. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

4 yıldır aynı evde, aynı yerde ... 'de yaşıyoruz. Evimiz hem küçük hem de rutubet var. Kiramız 200 lira. Ancak Suriyeli olduğumuz için kimse ev kiralamıyor bize. Kızlarım artık büyüdü ve arkadaşlarının şöyle bir evi var, şöyle bir özel odası var, özel dolabı, oyuncakları var diye baskı yapıyorlar. "Onlara ev var ama bize vermiyorlar" diye açıklama yapmak zorunda kalıyorum. (İğsar, 28Y, E, 4Ç, Halep)

3 tane battaniye getirmiştik Suriye'den ama evde çoluk çocuklar var hiçbirinin battaniyesi yok. Kocam da Suriye'den gelirken iki tane halı getirmişti, onları serdik, o evdeki kilimler yerine. Bu ince kilimler çok kötüydü, örtülecek gibi değildi. Kadının eski elbiseleri vardı, kilimlerin üzerine elbiseleri diktim yorgan gibi yaptım. Onları da çocukların üstüne örtmeye başladık. Çok kötü bir evdi, insan yemek yiyemezdi, rutubet falan. Mesela banyoya sığamıyorduk, çocukları yıkadığımızda temizleneceğine daha çok kirleniyordu. Gece su içmeye kalktığında çocukların üstünden basa basa geçiyorduk, o kadar küçük bir yer. Oğlum çalışmaya başlayınca diğer çocuklar da geçici çalışınca falan artık battaniye falan aldık, tencere, tabak lazım oluyor, aldık. Hemen sonra zorla bir ev bulduk Türkiyelilerden, gittik konuşmaya başladık, baya para istediler sonra anlaştık, tuttuk o evi. Büyük gelinim taşındılar, 6 kişiler onlar. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

6 ay sonra yıkılacak bir ev bulmuş kocam. Önünde kuyu olan, bomboş bir bina. Evin içerisinde hiçbir şey yok. 2. katta bir tane halı vardı. 1 katta da bir tane soba vardı. En iyi durumda olan kat 3. kattı. 2 ay boyunca kömür sobasını üçüncü kata çıkararak, bir tane halının üzerinde yaşamaya başladık. Komşular durumumuzu fark edip yanımıza geldiler. Durum karşısında çok şaşırdılar, nasıl yaşıyorsunuz burada diye. Komşular dolabımızı açtılar ve hiçbir şey olmadığını gördüler. İki tane sünger, iki tane yastık ve bir halı, evimizde olanlar bunlardı. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Geldik, burada bahsettiğim teyzesinin oğlunda 3 gün kaldık ve bu 3 gün içinde bulduk. Bir merdiven gibi yavaş yavaş. Burdaki Türkiyeliler bize ev bulma konusunda çok iyi muamelede bulundular, çok iyi davrandılar. 3 gün içinde taşındık ve 4. gününde de eşim iş bulup çalışmaya başladı. Kira 160 liraydı. 2 yıl o evde kaldık. Çok rutubetliydi, hastalanmaya başladık hepimiz. Bu yüzden taşınmaya karar verdik. ... 'ye taşındık. Bu ev ona göre biraz daha iyi. Şimdi 500 TL kiramız. (Zobe, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Sağlık aracısı kadınların bir kısmı **Ankara'ya ilk geldiğinde kadınların kaçırıldığı gibi söylentilerden dolayı evden çıkmaktan korktuklarını, bu yüzden de ev kurma sürecinde yardımlardan haberdar olmadıklarını** dile getirmişlerdir.

Kocamın abisi, eniştesi falan var. Oralara dolaşmaya gittikleri zaman onlardan sağda

solda şunu kaçırmışlar, şunu taciz etmişler falan diye duyuyorlarmış. İlk başta bu kadar çok şey duyunca hep bizi korkuyla yaşattılar. Zaten ev tepedeydi, etrafında çok insan da yoktu, hiçbir yere çıkamıyorduk, korkuyorduk dışarı çıkmaya. Bir yardım falan olduğundan hiçbir zaman haberimiz olmuyordu, gidemiyorduk, başvuramıyorduk, hiçbir şey öğrenemedik. İlk başta ev sahibi dedi ki “vakfa git vakfa” dedi. Ondan ilk duydum vakıf lafını. Zaten korkuttukları için bizi dışarı çıkmayın diye gidemedik. Biz zaten ben, gelinim, çocuklar falan evdeyiz, hapisiz hiçbir yere çıkamıyoruz. 14-15 kişi aynı evde yaşıyorduk. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Sağlık aracısı Suriyeli kadınların bir kısmının ise eşlerinin onlardan önce Türkiye'ye gelmeleri dolayısıyla evlerinin eşleri tarafından kiralandığını ve temel eşyaların olduğunu, daha sonra yavaş yavaş eşya bulduklarını belirtmişlerdir.

Geldiğimde ev vardı. Eşim ev kiralamıştı. Çok temel biraz eşya da vardı. Mobilyacıda işe başlamıştı eşim. Öyle bir bilgisi yoktu ama burada öğrendi. İki buçuk sene sobalı evde oturdum. Çok zordu. Suriye'de kömür, odun, soba gibi bir şey yok. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Sağlık aracısı Suriyeli kadınlar ev bulma sürecinde yaşadıkları zorluklardan, dolandırıldıklarından ve sonra oturdukları evin kentsel dönüşümle yıkılmasından bahsetmişlerdir.

Yaz ayıydı geldiğimizde. Burada dayım vardı. Dayımın 9 çocuğu var ve evleri çok küçüktü, sadece eşyalarımızı ona bıraktık. Parkta kalmaya başladık. Sonra bi kaç gün ev baktık ve ev bulduk. Kocam Suriye'de ölmekten korktu, o yüzden altınları verdi bana. Evin kontratını yapan kişi bizi dolandırdı, kontrata yazdığı için 800 lira aldı bizden. Sonra ev sahibi bizi tanıdıktan sonra 800 liramızı aldıklarını tercüme ettirdik kadına. Kadın da siz sorun etmeyin, bundan sonra bana ev kirası ödemeyin dedi. 4 ay ev kirası ödemedem kaldık Önder Mahallesinde ama sonradan yıkıldı o ev kentsel dönüşüm için. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Suriyeliler Türkiyelilerden evi satın alıyor. Sonra başka bir Suriyeliye 3.000 liraya satıyor. Türkiyeliler Suriyelilere ev vermiyorlar diye harabe bi ev buluyorlar ya da bir Türkiyeliden hasbelkader almışlar, o evi satıyorlar Suriyeliye. “Türkiyeliler vermez, gel benden al” gibi satıyorlar. Satma gibi kiralyıyorlar ama, satma gibi fazla para veriyorlar. Ben sana bu evi satayım, ben Türkiyeliden aldım diyorlar. İlk başta çok aradım, yollarda ağladım, herkese sordum, bulamadım ev. Gittim ev harabeydi, evde 3-5 tane koltuk bir de bi tane yatak falan vardı. Ne dolap ne çamaşır makinası, hiçbir şey yoktu. 3.000 TL'ye satmaya çalıştılar evi bana. Ben de ne var bunda alsak diyerek güç bela 2.000 liraya indirdim. 2.000 liraya aldım evi, eşim çalışmaya başlayınca buzdolabı, çamaşır makinası falan aldım. Tam evi kurdum, şimdi evin yıkım kararı çıktı. Nerden ev bulacam, nerden bakacam, ev yok, ev bulsam bile bir süre sonra harabe olacak, yıkacaklar evi. Türkiyeli biri de zaten vermiyor. Suriyelilerin evi satma olayından ve bazı Suriyelilerin faturaları ödememesinden dolayı ev vermiyorlar. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Göç edilen yere yerleşme: Yardımlar

Göç edilen yere yerleşme sürecinde barınma yerinin bulunmasında yaşanan zorlukların yanında yaşam koşulları için gerekli eşya ve temel ihtiyaçların karşılanma durumunda yine ekonomik yetersizliklerden dolayı zorluklar yaşanmaktadır. Her ne kadar birçok kurum, kuruluş ve kişi tarafından mültecilere yönelik yardımlar yapılsa da ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanamaması ve sürekliliği dolayısıyla yapılan

yardımlar yetersiz kalabilmektedir. AFAD (2017)'in yapmış olduğu çalışmada, kamp dışında yaşayan Suriyeli bireylerin yarısından fazlası evlerinde mobilya/ev eşyalarının yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca görüşülen bireylerin %41'i konutlarındaki giyim malzemelerinin yetersiz olduğunu, yaklaşık %50'si temel gereksinimlerini karşılamalarının yetersiz olduğunu ve %36'sı herhangi bir sivil toplum kuruluşundan aynı/nakdi yardım aldığını ifade ederken, % 30'u ise devlet kurumlarından yardım aldığını belirtmiştir.

Eşya bulma sürecinde ve temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında sağlık aracısı Suriyeli kadınlar çalışan eşlerinin gelirlerinin çok az olmasından dolayı **birçok kurum, kuruluş ve kişiden yardım** aldıklarını belirtmişlerdir. Bireysel yardımların özellikle hayırsever olarak nitelendirdikleri kişiler ve komşuları tarafından yapıldığından ve camiler aracılığıyla da yardımlara eriştiklerinden bahsetmişlerdir. Kadınların anlatılarından yardıma olan ihtiyaçlarını kadınların birbirine aktarımları sayesinde karşıladıkları ve dayanışmacı bir sivil bir ağın oluştuğu görülebilmektedir.

İlk geldiğimde korkudan hiç evden çıkamıyordum ama bir gün ben artık duramadım yerimde, çıkıp bakmam lazım, sormam lazım iş var mı ya da yardım var mı diye. Çıktığımda Kine'a rast geldim, burdaki diğer sağlık aracısı kadına. Onunla karşılaştık sokakta, sordum "kızım burda başvuru yapabileceğim yardım dağıtan bir yer var mı" diye. Kine da bana bir şeyler verdi, yardım etti. Kine iyi biliyor neresi yardım yapıyor. Sonra bana öğretti nereye gideceğimi, sonrasında beraber de gitmeye başladık. Kine ne zaman ona yardım gelse mercimek, makarna falan yemediği ne varsa gönderiyordu bize. Sonra H. diye bir adam varmış onu duydum, bu adam yardım sağlıyormuş, işe sokuyormuş. Gittim adamın yanına en azından bir tane oğluma iş buldu. H.'ye yardım istemeye gittikten sonra evimize geldi evin durumuna bakmaya, kaç kişi yaşıyorsunuz diye. Her seferinde beni yolda gördüğü zaman çocuklarla çocukların eline para veriyordu. Bir yardım sağlanacağı zaman yardım veriyordu, bayramlarda et ya da başka yardım ediyordu. Z.'yi da işe aldıktan sonra onu çok sevdiler, hani yalan söylemez, iyi bir insan falan diye. Bir de H. BİM kartları da veriyor 100 liralık. O zaman durumumuz çok kötü olduğu için o kartlar gelince çok seviniyordum. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Şimdi ise ödeyemiyoruz elektrik faturası, su faturası falan çok geliyor, nasıl ödeyeceğimizi bilmiyoruz. Norveçliler diye bi dernek var onlar para yardımı yapıyorlar 3 aydır. Onu almak bize çok çok iyi geldi, o çok rahatlatıyordu evin masraflarını. Bu ay vermediler son ay ödemesini bi ay ertelediler ama. Bize belediye de yardım veriyordu her 6 ayda bir 5 tane koli getiriyorlardı yiyecek. Sonra vakıf da vardı, o da 20 liralık bir şey verdi 1 yıl verip ondan sonra da vermiyorlardı. Ev sahibi yardım etti eşyalar konusunda, başka yerden yardım almadık. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Komşular dolabımızı açtılar ve hiçbir şey olmadığını gördüler. İki tane sünger, iki tane yastık ve bir halı, evimizde olanlar bunlardı. Komşularım her akşam bir kap yemek ve iki somun ekmek ile yardımcı oluyorlardı. O süreçte hamileydim ve hastaydım. Komşularım sürekli eşya getirmeye başladılar. Koltuk, kanepeler, yataklar, tabaklar, çatal gibi her şeyi getirdiler. Bu durum beni çok rahatlattı. Artık bir şeyim var gibi düşündüm. Bir kadın beni bir vakfa götürdü. Hem muayene oldum. Hem de eczaneye götürüp ilaç verdiler. Bu vakıftan yemek için bazı yardımlar aldım. Bu kadınlarla tanışmam çok iyi oldu. Tanışmış olduğum Türkiyeli kadın hat almamda yardımcı oldu ve böylelikle oğluma ulaştım. Etrafımda çok fazla Suriyeli yoktu. Dil bilmiyordum. Kimden yardım isteyebileceğimi bilmiyordum. Vakfa gittikten sonra

bir sürü eşya verdiler. Bir tane grup Suriye'den gelenleri çok fazla yardımcı oluyordu. Bu adam da bu grubun bir mensubuydu. Adı S.'di. Her ay 200 TL gibi cüzi bir harçlık veriyorlardı. Bunlar Suriyelilere yardım eden bir vakıftı. Doğum yaptıktan sonra S. ve eşi çok fazla yardımda bulundular. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Bir camiden eşya dağıtımı, gıda yardımı yapılıyordu, oradan aldık. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Yardımcı olan insanlar çok sağolsunlar. Son 2 aydır ASAM'da çalışan arkadaşlar kira yardımında bulundular, maddi yardımda bulundular. O şekilde yaşıyoruz. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Komşularımız öğrendi burda Suriyeli bir aile var diye, hem onlar eşya getirdi hem de bazen Suriyelilere dikkat eden zengin aileler eşya getiriyordu. Şimdi bir sürü yer var ve son olarak Norveç Büyükelçiliği'nin açtığı bir kurs var ve kursa gidenlere 600 lira veriyor, en iyisi o. Zor hem faturaları hem ev kirasını ödemek, 600 lira çok destekliyor. Kursu gitmeyenlere 3 ay arka arkaya 600 lira veriyorlar. Ben kursa gitmiyorum o üç aylık parayı alıyorum. Arayıp PTT'ye paranız yattı, çekin diyorlar ve ben de çekiyorum. Kaymakamdan liste almış elçilik, özel durumu olanları, hassas, kırılğan grup içinde olanların listesini almışlar. Bizim de eşimin rahatsızlığı dolayısıyla durumumuz özel olduğu için bizden haberleri olmuş, aradılar bizi de, yardım ediyorlar. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Evimiz camiye çok yakın, caminin imamı bizi tanıyordu ve onun aracılığıyla bi tane kadınla, eşi eve geldi. İlk geldiğimizde sadece yerde bi halımız vardı. Gelenler de İngilizce konuşuyorlardı ve benim büyük kızım da İngilizce biliyor ve onunla konuşmuşlar. Sonra bizi öyle görünce yardım etmek istedi. Ben bi hafta sonra size ev eşyaları getircem dedi ve getirdiler bi hafta sonra, yardımcı oldular. (Şihebe, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Merkeze (WGSS'den bahsediyor) gelip yönlendirme yapıldıktan sonra öğrenmeye başladım yardım olduğunu. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Yukarıdaki anlatılarda görüldüğü üzere Suriyeli ailelerin eşya gibi yardımlarla buluşması sistematik olmayan bir şekilde tesadüfi olarak ve kişisel ilişkiler vasıtasıyla bireysel olarak gerçekleşebilmektedir. Bu konuda özellikle yardımların toplandığı ve belli bir sistematikle hak temelli olarak sunulabilecek bir yapılanmanın gerçekleştirilmesi önemlidir.

Sağlık aracısı Suriyeli kadınlar **yardımların verilmiş sürecinde insan onuruna yakışmayan uygulamaların olduğu, yardım dağıtan kişilerin ayrımcı ve aşağılayıcı bir dil kullanabildiği durumlardan** bahsetmişlerdir. Bu uygulamalardan dolayı kendilerini kötü hissettiklerini ve yardım almaya gitme konusunda yardımın verilmiş şekline göre karar verdiklerini belirtmişlerdir. Yardım alan kişi olma durumu toplumsal cinsiyet kalıplarına göre şekillenmiş olup genellikle yardıma ihtiyacı olan ve yardımı alan kişilerin kadınlar olduğu da bu çalışmada özellikle ifade edilmiştir. Bu da kadınlar için bir duygusal yük getirmiştir. Suriyeli kadınların yoksulluğu yönetmek için yardımlara başvuruları onların evin dışına çıkmalarını sağlarken, taciz yaşama riskini de beraberinde getirmektedir.

Belediyeden 3 defa yardım aldık ve kömür getirdiler. Ben gidip dileniyormuş gibi hissediyorum yardım almaya gittiğimde, çok kötü hissediyorum. Mesela ben Suriyelilerin yardım almak için birbirini ezdiğini biliyorum. Kaymakamlıkta yardım için kayıt yaptırmaya gittik orda çalışan kadınlar "Sus Suri!" diye bağıriyordu. Telefonun sessizde olacak, asker

gibi durduk. Kardeşim de yanımdaydı, soru soramıyorum ona, bir dakika Sus Suri! diye bağıırıyordu. Yapacak bişey yok çünkü maaş verecekler. Bir de kaymakamlıkta bize dediler ki “hepiniz bakın, yüzünüzü açın, biz fotoğraf çekeceğiz yardım dağıtıyoruz” diye. Karşı çıkanlara bağıırıp çağıldılar. ASAM’a kayıt yapmaya gittik kart için. Ama kocam istemiyor artık yardımlara gitmemi, “zaten adın çıktı” diyordu. Eşim istemiyor ama kart olunca ya da maaşlı bişey olunca gidiyorum ama yardım almaya gitmiyorum. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Yardımların tek bir yerden ve tek bir bilgi-veri sistemine dayalı verilmemesi dolayısıyla kadınlar her yardım veren kuruluşa ayrı ayrı kayıt yaptırmaya gittiklerini, yardımı alıp almayacağıının net olmaması dolayısıyla bu süreçte yıprandıklarını belirtmişlerdir.

Yardım almaya sabah 5’ten gidiyorlar, ben sabah 7’de gidiyorum bakıyorum önümde 200 kişi var. Bizi getirip götürüyorlar oraya buraya ama bir sonuç yok. Bir düzen yoktu şimdi yeni yeni bir düzen kurmaya başladılar. Tarih veriyorlar muhtarlıktan sonra o tarihte kaymakamlığa gidiyoruz, öyle şey yapıyorlar. Bayramdan önce yaptık kayıt ama hala bişey yok ancak yol parası veriyoruz. Nerde ne oluyor bilmiyoruz. Bizi ortada böyle sürüklüyorlar “gelin buraya kayıt yaptırın, kimliğinizi verin” diye, biz zaten nüfusa kayıtlıyız. Ordan bi liste çıkartıp telefon numaramızla bize ulaşırsalar, bizim bütün bilgilerimiz var orda, rahat olur. Burda getirip bizi oturtturuyorlar sonra çıkacak mı çıkmayacak mı belli değil. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Göç edilen yere yerleşme: Çevreye uyum

Yaşanılan semte **uyum konusu** yaşamın sürdürülmesinde önemli bir faktördür. Sağlık aracısı Suriyeli kadınların yaşadıkları çevreye uyum sağlama durumlarına bakıldığında; dil bilmeme nedeniyle iletişim kurmakta ve dışarıya çıkmakta güçlük çektiklerini, dışarıya çıkmadıkları için de etraflarında yaşayanların Suriyeli olduğunu bile anlayamadıklarını belirtmişlerdir. AFAD (2017)’ın yaptığı çalışmada görüşülen Suriyeli bireylerin %21’i Türkiye’deki sosyal hayata uyum sağlayamadığını ifade etmiştir. Uyum sağlayamama nedenleri olarak ise, %60’ı savaşın yarattığı psikolojinin ve %72’si ise maddi yetersizliklerin uyum sağlamanın önünde engel teşkil ettiğini, %44’ü kültürel farklılıklar, %40’ı sosyal hayata ilişkin farklılıklar, %29’u ahlaki farklılıklar, %18’i dini yaşama ilişkin farklılıklar olarak ifade etmiştir. Görüldüğü üzere mültecilikte yeni bir hayata uyum konusunda, başta dil ve ekonomik koşullar belirleyicidir.

İlk geldiğimizde Ulubey’e geldik. Evet, ben çok zorlandım. Özellikle dil konusunda çok fazla zorlandım ama çocuklar bu kadar zorlanmadı. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Benim ailem buradaydı zaten, onlar geliyordu ve çıkıyordum öyle, bu sorun olmuyordu ama tek başıma asla çıkıyordum. Bir yıldan fazla bir süre tek başıma hiç çıkmadım. Buraya geldiğimizde de hapis gibi bir hayatımız oldu. İlk başta yani ailemin yanına gideceğim zaman bile aynı mahallede olmamıza ve yakın olmamıza rağmen erkek kardeşlerim gelip alırdı beni. Yani Suriye’deyken Türkiye konusunda çok korkutmuşlar bizi. Dil de bilmeyince korkuyordum. Çok hızlı olmadı, çok zor oldu alışmam ve tanımam burayı. İşte merkezi (WGSS) tanıdıktan sonra biraz daha rahatlamaya başladım yani ama onun öncesinde mesela zorunda kaldığım için iniyordum, çıkıyordum işte evden ama kızlarımı çıkarmıyordum, izin vermiyordum çıkmalarına. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Önceleri çok zordu sonradan alışmaya başladım ama. Yani yabancı bir yerde tek

başına kalmak çok korkutucuydu benim için. Sonradan alıştım. Etrafımdakiler Suriyeliydi ama Suriyeli olduklarını bilmiyordum, sonradan Suriyeli olduklarını gördüm. Sonrasında tanışmaya başladım ve alıştım. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

İlk yıl çok zorlandım yabancı insanlar, tanımadığım için. Dil sorunu ve her şeyi işaretle anlatıyordum. Burada ne istiyorsak alamıyorduk ilk zamanlar. Suriyelileri gördükleri zaman “Suri Suri” diye arkalarından çağırırlardı. O da beni çok üzüyordu. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Kadınların anlatılarında görüldüğü üzere yaşamın her yanını etkileyen ataerki, erkeğin ve kadının çevreye uyum sağlama konusunda da toplumsal cinsiyet rolleri temelinde değişiklik yaşanmasında kendini göstermektedir. Sağlık aracısı Suriyeli kadınlar, **kadınların çevreye uyum sağlamasının erkekler göre daha kolay olduğunu** dile getirmişlerdir. **Erkeklerin uyum sağlamada zorlanmasının nedeni**; erkeğin göç öncesindeki işini ve statüsünü kaybetmesi, dolayısıyla bu durumu kabul edememeleri ve eve gelir getiren kişi olarak erkeklerin bir işte çalışırken dil bilmedikleri için daha da zorlanmalarınıdır. **Kadınların daha kolay uyum sağlamalarının nedeninde ise**; kadınların ev içindeki işleri ve çocuklarıyla ilgilenme süreçlerindeki pratiklerinin göç edilen yerde de aynı olması ve kadının uyumlu bir birey olması yönünde yetiştirilmesinin etkili olduğundan bahsetmişlerdir.

Buz (2006)'un belirttiği gibi kadın ve erkeklerin göçten farklı etkilenmelerine ilişkin yapılan çalışmalarda kadınların köken ülkeleri ile göç ettikleri ev sahibi ülkedeki değişimlere daha iyi uyum sağladıkları görülmüştür. Kadınların göçe daha iyi uyum sağlamalarında annelik rollerini sürdürme zorunluluğu, aileyi bir arada tutmak için güçlü olmak zorunda hissetmesi ve kadınlar üzerinde kontrolün azalmasının da etkisi vardır (Buz, 2006:35-86).

Kadınlar çok daha çabuk uyum sağlıyorlar hatta mesela kadın evlenince de kocasıyla daha çok uyumlu yaşamaya çalışır. Ama erkekler kendi aralarında. Kadın daha çabuk uyum sağlar. Çünkü kadının hem daha fazla sabrı vardır hem de başka şeyleri öğrenmeye daha açık görüşü vardır. (Vaha, 50Y, B, 6Ç, Şam)

Buraya geldikten sonra kadının daha hızlı adaptasyon süreci gerçekleşiyor yani, benim için de öyle oldu. Eşim Suriye'deyken kendi işinin patronuydu, hani burda yaşamaya başladıktan sonra birilerinin elinin altında çalışmaya başladı. Suriye'deyken her şeyin hâkimi kendisiyken burada hiçbir şeye hükmedemiyor. O yüzden bunu kabullenemiyor, hatta hala kabullenemiyor. Dil sorunu çok büyük, kabullenemediği için de dili de öğrenmiyor, öğrenmek istemiyor, öğrenemiyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Buraya geldikten sonra dil bilmiyordum fakat el kol işaretleriyle ya da beden işaretleriyle anlaşabiliyordum. Her şeyi bu şekilde yaptım. O dille ilgili sorunu ilk başta ben hissetmedim çünkü ben evdeyim yani 4 tane çocuğum var, 6 insan var evde, onların sorumluluğu olduğu için ben çok hissetmedim. Evdeydim, ailemeydim ama eşim bunu hissetti, eşim dışarda çalışmaya başladıktan, iş bulduktan sonra dili bilmemekten dolayı zorlandı. (Şihebe, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınlar daha hızlı uyum sağlıyor. Çünkü bütün yük kadının üstünde aslında. Evde bütün işleri yapıyor, yemek yapıyor, bulaşık yıkıyor, temizlik yapıyor, çocuklara bakıyor, her şeyi o yapıyor. Aslında uyum sağlaması için de zamanı yok. Sırf bu yüzden buna mecbur, böylece uyum sağlıyor. Ama erkek öyle değil hani. Erkeğin zamanı boş, çalışırsa gider çalışır, gelir işte yemeğini yer, uyur. Eğer çalışmazsa da yine bütün yükü kadına bırakır. Gider ortam

değişikliği yapar, gezer, yine boş bir vakti vardır. Ve sürekli bunu düşünür boş vakitlerinde. Suriye'ye dönmek gibi kaygılar taşır, sürekli Suriye'ye döneceğim der. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Göç Edilen Yerde Yaşanılan Zorluklar

Zor koşullar altında yaşam sürdüren mülteci kadınlar bakım vermekle yükümlü olmanın getirdiği sorumlulukla ve yaşadıklarıyla baş etmek için büyük bir dayanıklılık göstermektedirler. Ancak yeniden yerleşim sürecinin yarattığı stres, fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde önemli etkilere sahiptir. Mülteci olmanın getirdiği yeni bir ülkeye, hayata ve dile uyum, sosyal, ekonomik koşullar ve bunların yarattığı stres faktörleri kadınlar üzerinde büyük bir yük haline gelmektedir (Deacon ve Sullivan, 2009; Jabbar ve Zaza, 2016). Yeniden yerleşim bir dizi ihtiyacı gerektirmektedir. Deacon ve Sullivan (2009)'ın yaptıkları çalışmada mülteci kadınların ihtiyaçları dil, ekonomik, sosyal destek, devlet ile diğer sosyal hizmet kurumları ve yerel topluluklar tarafından sağlanan kaynaklara erişim olarak öne çıkmıştır.

Bu çalışmada kadınların göç edilen yerde yaşadıkları sorunlardan bir önceki bölümde yer verilen barınma sorunları ve ekonomik zorluklar dışında öne çıkan sorunlar; Suriyeli kız çocuklarının çocuk yaşta evliliği, mültecilikle artan sorunlarla birlikte şiddet yaşantısının görülmesi, dil problemi dolayısıyla sorunlar, özellikle eşin çalışma koşullarının zorluğu, ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocuk işçiliğine yönelim, çocukların eğitim hayatında karşılaştıkları zorluklar olarak saptanmıştır.

Türkiye'de Suriyeli kız çocuklarının çocuk yaşta evliliği

Suriye'de çatışma öncesi çocuk yaşta evlilik yaygınken, mülteci olmaktan kaynaklı Suriyeli mülteciler arasında daha yüksek bir çocuk evliliği riskini artıracak yeni faktörler mevcuttur. Örneğin; Lübnan'daki Suriyeli mültecilerle yapılan bir çalışmada, çatışma ve yerinden edilme ile ilgili güvenlik korkuları ve güvensizlik duygusu, ekonomik koşulların kötüleşmesi ve ergen yaştaki kız çocuklarına yönelik eğitimin sürdürülememesi gibi faktörler öne çıkmaktadır. Mültecilerle çalışan profesyoneller, genç mülteci kadınlar ve ebeveynlerle yapılan çalışmalarda nişanlı kalma sürelerinin azaldığını, evlilik yaşının düştüğünü, akraba (kuzenle) evliliğinin azaldığını ve evlilik için harcanan masrafın azaldığını belirtmiştir (Mourtada, Schlect ve DeJong, 2017:27).

Sağlık aracısı Suriyeli kadınların birçoğunun çalışmanın ilk bölümünde çocuk yaşta evlilik anlatılarına yer verilmiş ve Suriye'de çocuk yaşta evliliğin belli bölgelerde yaygınlığından bahsedilmiştir. Türkiye'de Suriyeliler arasında çocuk yaşta evlilik durumu hakkında kadınlara sorular sorulduğunda, çocuk yaşta evliliğin hala gerçekleştirildiği öğrenilmiştir. Dini nikâhla gerçekleşen çocuk yaşta evliliğin Türkiye'de de aynı şekilde sürdürüldüğü belirtilmiştir. Kadınlar, çocuğun gebelik durumunda ise çocuk yaşta evliliğin suç olduğunu bildikleri için hastaneye giderken yaşı büyük birinin kimliğini kullanarak hastaneye ya da doğum için evde doğum yaptırabilen bir Suriyeliye gittiklerine dair gözlemlerini anlatmışlardır.

Türkiye'de Suriyeliler arasında erken evlilik azalmadı, aynı yani. Çok duyuyorum erken evlilik ama onun karşısında da çok boşanma duyuyorum. Aynı Suriye'de yaptıklarını burada da yapacaklar, dini nikâh. Adetler böyle. Kısmetmiş, kısmeti geldi diye evlenmesi gerekiyormuş. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Türkiye'de azaldı ama Haleplilerde hala küçük yaşta evlendirmeler var. Aileleri evlendiriyor. Suriye'deki Halepliler öyleydi. 13-14 yaşındaki çocukları evlendirirlerdi.

Hoca nikâhı kıyıyor, evleniyolar. Çocukları olursa, bazıları var; başkalarının kimliklerini alıyorlar, hastaneye gidiyorlar ya da Suriyeli birinin yanına doğum için gidiyor. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

16 yaşındaki kızım 4 aydır evli. Evet, kızım evlendikten sonra 18 yaşın altında evliliğin yasak olduğu bu kanundan haberimiz oldu. Eskiden Suriye'deyken kızım Rabia ve oğlum Hasan çok çalışkanlardı okulda. Hep Doktor Rabia, Doktor Hasan diye seslenirlerdi. Onları evlendirmeyi düşünmüyordum. Suriye'deyken eğitimlerini tamamlasınlar ondan sonra evlendirmeyi düşünürdüm. Ama buraya gelince bütün bu hayaller uçtu, gitti. Biri evlendi, biri çalışıyor. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Sağlık aracıları kadınlardan biri çocuk yaşta evliliğin Türkiye'ye göçün başladığı ilk dönemlerde daha fazla olduğuna, kadınların yasaları ve hakları öğrenmesi ve güçlenmesiyle günden güne çocuk yaşta evliliğin azaldığına dair gözlemlerini aktarmıştır.

İlk geldiğimizde burda da çok fazla çocuk yaşta evlilik vardı. Ama büyük bir değişim yaşandı. Şu an mesela biri bir kadının kızını istediğinde, rahatlıkla "hayır benim kızım okuyacak" diyebiliyor. Öncesinde çok fazla oluyordu. Özellikle bu yıl çok azaldı. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Türkiye'de şiddet yaşantısı

Mülteci yaşam sürdürmek aile içi şiddeti arttırdığı gibi diğer şiddet biçimlerini de arttırmaktadır (UNHCR, 1995). Bunun yanında aile içi şiddetin artmasının bir nedeni de göçle birlikte çiftler arasındaki güç ve cinsiyet ilişkilerindeki değişimlerdir (Freedman, 2016). Savaş ve mültecilik öncesinde de her dört Suriyeli kadından birinin eşleri tarafından toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru olduğu 2010 yılında BM'nin yaptığı çalışmada ortaya konmuştur (Davis, 2016, 1177). Hâlihazırda ataerkil yapı içerisinde kadınlar üzerinde güç ve kontrol kurmak için uygulanan şiddetin, mültecilikle değişen sosyo-ekonomik koşullarla birlikte artarak devam ettiği literatürde kendini göstermektedir. Ürdün'de Suriyeli mülteci kadınlarla yapılan bir çalışma, her 3 kadından birinin fiziksel şiddete maruz kaldığını ortaya çıkarmıştır. Araştırmada kadına yönelik fiziksel şiddetin faili çoğunlukla eşler iken, ikinci olarak baba, üçüncü olarak ise erkek kardeşlerdir (Al-Shdayfat, 2017). Suriyeli mülteci kadınların yolculuk sırasında (Freedman, 2016) ve sığınılan ülkede eşleri tarafından psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Ancak, özellikle kadınlar yaşadıkları şiddeti bildirmekten çekinmekte, çok az yardım ve destek talebinde bulunmaktadır (AFAD, 2014).

Yapılan bu çalışmada, kadınlar Türkiye'de Suriyeli kadınların gördüğü şiddetin Suriye'ye göre azaldığını söyleseler de kadına yönelik şiddet halen kadınların en büyük sorunlarından biridir. Eş şiddeti fiziksel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet olarak tüm boyutlarda görülebilirken, kayınvalide şiddeti kadının kadını kontrol altında tutması, kendisinin kadın üzerinden güç ve hâkimiyet kazandığı bir şekilde psikolojik şiddet olarak kendini göstermeye devam etmektedir.

Şimdi Türkiye'deki Suriyeli kadınların en büyük sorunları şiddet, yani bu çeşitli şiddet biçimleri olabilir. Çoğunda belki fiziksel şiddet var, darp var ama bazılarının mesela dili uzundur; psikolojik şiddet uygular; bu çok fazla var. Onun haricinde de bu gelenek ve göreneklerin zararı yani yıllar öncesinden gelen gelenek ve göreneklerin hala yaşatılması. Yani insanlar bunu çok fazla yaşıyorlar; bu da çok fazla zarar veriyor kadınlara, topluma. (Şiheh, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Suriyeli kadınların en büyük sorunu ise tüm tanıdıklarında bu böyle, şiddet. Fiziksel şiddet ya da kaynanadan psikolojik şiddet, sözel şiddet. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Türkiye’de göçle birlikte geleneksel geniş aileden uzaklaşılmasıyla kayınvalide şiddetinin biraz daha azaldığı görülmektedir.

Kendimde çok büyük bir değişim gördüm. Kaynanamın şiddetinden korkmamaya başladım. Eskiden o bir şey konuşacak diye korkuyordum ama şimdi korkmuyorum. Şuan ben ne yaptığımı biliyorum ve bunun için kimseye hesap vermek zorunda değilim. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Baskı yapanlar kaynanamgildi, onlar da bizden uzak. Mesela kayınpederim bir gün eşime telefonu açtı, eşini tek başına dışarıya gönderiyorsun diye. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Suriyeli kadınların en büyük sorunu her şey yasak. Dışarıya girmek-çıkma yasak. Hani Suriye’de dışarıya girmek-çıkma yasak ya burada da dışarıya gittiğin-çıkışın zaman sorunu oluyor. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Eşinden baskı ve şiddet nedeniyle boşanan bir kadın Türkiye’de oğlan çocuğunun çalışmak zorunda kalmasıyla birlikte ailesi üzerinde tahakküm kurma gibi davranışlar sergilemeye başladığını ve korkularını dile getirmiştir.

Büyük oğlum 14 yaşında, kâğıt toplayıcılığı yaparak evin geçimini sağlamaya çalışıyor. Çok fazla içe kapanık, pek kimseyle konuşmaz. Çocuğum babasının davranışlarını sergilemeye başladı. Benim ve ailem üzerinde tahakküm kurmaya çalışıyor. Yapmayacaksınız, etmeyeceksiniz şeklinde. Bu konuda sıkıntılarım var. Şuan en büyük derdim oğlum. Babası gibi olmasından korkuyorum. Ne yapacağımı şaşırđım. Bana ya da kardeşlerine şiddet uygulamıyor ama çok fazla içe kapanık. Sinirlenince camı çerçeveyi indiriyor. Evde ne var ne yoksa kırıyor. Bağırıyor, çağırıyor ama bize şiddet uygulamıyor. Ben çok fazla dikkat ediyorum. Bu davranışlarının pekişmesinden, artmasından korkuyorum. O yüzden yol yakinken önlem almak istiyorum. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Orhan ve Gündoğar (2015: 16)’ın da belirttiği üzere yaşlı veya genç bekâr ya da evli Türk erkeklerin genç Suriyelilerle evlenme durumları özellikle Kilis, Şanlıurfa ve Hatay’da en yoğun olarak yaşanmaktadır. Resmi kayıtlarda Suriyelilerle evlilik yüksek gözükme de dini nikâh yoluyla gerçekleştirilen evliliklerle birlikte gerçek rakam çok daha fazladır. Özellikle Suriyeli kadınla evlenme konusunda kimi aracılardan varlığından söz edilmekte ve maddi çıkar sağlandığından bahsedilmektedir. Evliliklerde Suriyeli aileye başlık parası ödendiği için Suriyeli aileler açısından kızlarını evlendirme hem para kazanma hem de kızlarının hayatını kurtarmanın aracı olarak görülmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 16).

Çalışmamızda ilk eşi Suriye’de hayatını kaybeden bir kadın, Türkiye’de evlendiği Türkiyeli eşi tarafından ekonomik ve psikolojik şiddete maruz kaldığını aktarmıştır. Türkiye’de ataerkil yapının hakim olması dolayısıyla Türkiyeli erkeklerde, Suriye’de ataerkil yaşantıyı benimsemiş olduklarını düşündükleri Suriyeli kadınlarla evlenme ve kadınlar üzerinde egemenlik kurma eğilimi kendini göstermektedir. Bu durum aşağıdaki sağlık aracısının anlatısında görülebilmektedir.

Eşim dışarıya çıkmamı yasakladı. Birine gitmek, gelmek yasak. Konuşmak yasak. Komşu yok. Arkadaşlık yok. Suriyelilerden daha kötüsü çıktı. İlk önce “çalışmak yok” dedi. “Türkçeyi bildiğin zaman izin veririm” dedi. Eşimi buraya (WGSS) getirdim, T. (sosyal çalışmacı) ile görüştü. Eşim burada çalışmama izin vermedi. ... eşimin burada çalışmama

izin vermesi için eşimi merkeze davet etti. Ancak eşim razı olmadı. ... bir kez daha aradı eşimi ve artık eşim utandığı için “tamam” dedi. Tartışma çıktığında aramızda anlamıyordum neye kızdığını, ne istediğini. Sinirlenip telefonumu kırdı. Ben de bana bir şey yapar diye korktum. Kimsem yoktu. Çalıştığım zaman yanımda para vardı. İş bitti ya kocamdan para istemeye utanıyorum. 5 lira istediğimde bile “ne yapacaksın” diye soru soruyor. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

Suriyeli kadınların Türkiye’de maruz kaldıkları **bir başka şiddet biçimi ise eşlerin boşanma ya da ikinci eş alabilmesi konusunda tehditleri dolayısıyla duyulan korku olarak kendini gösteren psikolojik şiddet biçimidir.** Kadınların anlatılarından Türkiye’de Suriyeli erkeklerin ikinci eş alma durumunun yaygınlığını koruduğu ve ilk eşlerinin ise bazı durumlarda bunu kabullendiği, bazı durumlarda ise boşanarak çocuklarıyla birlikte hayatlarını sürdürmeye çalıştıkları ortaya çıkmıştır.

Kadınların en büyük sorunu kocalarıyla zaten. Nereye baksan kimle konuşsan “kocam beni terk edecek” diyor. Kadınların sıkıntısı bu, bunu dile getiriyorlar. Ya adamlar boşayıp gidip başka biriyle evlenecekler ya da işte boşanmadan bırakacak beni. Ben bi köşede durcam, gidip başkasını alacak o. Buraya geldikten sonra da erkekler hiçbir şeyden sorumlu hissetmiyorlar kendilerini. Burda resmi nikah da kalmadı. Sanki başka bir ülkede yapmışlar nikahı buraya geldikten sonrada boşanmış gibi davranıyor erkekler. En çok aman kocamız bizi terk edip gitmesin diye dertleniyorlar. Erkeklerin hepsi küçük eş istiyor. Zaten küçük evleniyorlar 30 yaşına geliyor erkek, karısı belki 18. Kadın 18 yaşına gelince işte sen büyüdün artık diye o zaman bırakıyor daha küçüğünü alıyor. Kadınlar daha çok evlilik hayatlarıyla ilgili konuşurlar zaten. Tehdit ediliyorlar. Kendinden çok fazla ödün veriyor kadınlar. Sırf kocaları onu boşamasın diye. Mesela adam diyor ki daha çok da tehdit ediyor. Şunu yaparsan seni boşarım, dışarı çıkmayacaksın, kimseyle görüşmeyeceksin, şunu yapmayacaksın. Kadın da sırf onu boşamasın diye “tamam istediğin her şeyi yapacağım” diyor. Kendi hakkından, kişiliğinden çok fazla ödün veriyor kadınlar. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Bir de şöyle bir şey var; erkekler burda eşlerinden başka kadınlara aşık olup onlarla evleniyor. Yani 2., 3. eş olayı arttı. Bazıları birlikte yaşıyor, ama bazıları hesabına göre ayrı ev açıyor. Boşanmak da arttı, mesela bi kadının kocası onun dışında biriyle daha evlendi, ya çocuklarını bırakıp kadın ailesinin yanına dönüyor ya da çocuklarını alıp Suriye’ye dönüyor. En kötü ihtimal, çocukları çalışıyorsa çocukları çalışıp ayrı eve çıkıyorlar, kadın ve çocukları kocasını bırakıyorlar. O kadar fazla değildi Suriye’de ama buraya gelince 2.-3. eş arttı. O yüzden de kadınlarda boşanma oranı arttı. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Yapılan bir araştırmada Ürdün’de Suriyeli mülteci kadınların yaşadıkları şiddeti bildirmeme nedenleri; şiddeti kabul etmesi, bildirince olacaklardan duyulan korku, sosyal desteğin olmaması, sağlık hizmeti sunanların şiddeti bildirme ve sonrası konusunda destekleyici olmamaları ve kadınların kendilerini güçsüz hissetmeleri olarak ortaya çıkmıştır (Al-Shdayfat, Hatamleh, 2017). Ataerkinin şekillendirdiği bir yaşam içinde “aile içi şiddetin mahremiyetine” meydan okumak, bu konuyu ele almak ve şiddeti bildirmeyi denemek “aileye ihanet ve sosyal bütünlüğün ihlali” anlamına gelmektedir (Sharara, 2012; Abadeer, 2015 akt: Alsaba ve Kapilashrami, 2016). Kadınların anlatılarından, Suriye’de kadınlarda maruz kaldıkları şiddeti “**mahremiyet öğretisi**” dolayısıyla çevresindeki insanlardan saklama eğilimi görülebilmektedir. Dolayısıyla şiddet Suriyeli kadınlar arasında görünmezliğinin korunmasıyla varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Buraya gelen kadınlar arasında da zulüm edilmiş kadınlar var ama konuşmazlar. Hatta

bir tane kadınla karşılaştım. Biliyorum şiddete maruz kaldığımı. Gel konuşalım, şikayetçi ol, bir şey yapalım dedim. İstemedi. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Suriye’de evde olan bir şeyi gidip birine anlatmak çok çok ayıp bir şey. O yüzden orda şiddetin adı yok ve böyle merkezler (WGSS) gibi bişey yok. Normalde şiddeti anlatmak çok ayıp olmasına rağmen Suriye’de asla konuşmam ama ben buraya gelince herkese anlatıyorum. Bana ayıp falan dediler ama bence ayıp değil, herkese anlatıp, herkese duyurmamız gerekiyor ki, başka kadınlar da şiddete, dayığa sessiz kalmassınlar diye bizim bunu söylememiz gerek. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Bizde söylenmezdi şiddet, ayıptı. Konuşmazdık. Diyelim ki bakarlardı, yüzün morarmış, duvara çarptım denilirdi. Gidip polise şikâyetçi olabilirsiniz ama kimse şikâyetçi olmaz. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Araştırmada ortaya çıkan bir başka konu da kadınların yaşadığı sokakta taciz konusudur. Ancak kadınlar mülteci olmaları nedeniyle korktuklarını ve şikayet etmediklerini belirtmişlerdir.

Birkaç gün önce pazarda bir kadın anlatırken duydum. Türkiyeli bir araç duruyormuş ve “binin binin” diyorlarmış, cebinden çıkartıp adam para uzatıyormuş kadın arabaya binsin diye. Bir tane daha kadın tanıyordum eski komşum. Kadın kızıyla yürürken bir tane araba durmuş ve kadının gözlerini kapatıp arabaya bindirmeye çalışmış. Kızı bağırmaya başlamış, kadın da dirseğiyle vurmuş adama, adam öyle bırakmış onu. Şikayetçi olmuyorlar ama, korkuyorlar çoğu. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Dil problemi

Zorunlu göçe maruz kalan birçok kişi için göç edilen ülkede konuşulan dili bilmeme durumu tüm yaşam pratiklerini etkileyen en önemli sorundur. Her ne kadar Türkiye’de Suriye’den göç eden bireyler için ücretsiz Türkçe kursları bulunsa da kadınların birçoğu Türkçe bilmemektedir. Kadınlar dil bilmemelerinden kaynaklı dışarı çıkma ve sağlık gibi diğer hak ve hizmetlerden yararlanmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.

Ben çok sorun yaşamadım, sadece dil sorunu çok büyüktü benim için. Hiçbir yere gidip gelemiyordum, işlerimi halletme konusunda çok zorlanıyordum. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

En büyük problem dil problemi. Bir yere gideceğimiz zaman yolu bilmiyoruz, bir şey bilmiyoruz, birilerini beklemek zorundayız. Dili bilmediğimiz için çok fazla soramıyorum. Dili öğrendikten sonra bilerek adımlarımızı atmak daha iyi olur. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Kadınlar, hastanelerde tercüman olmamasından dolayı sağlık hizmetinden yararlanma konusunda zorluklarla karşılaştıklarını, dil bilmedikleri için de olumsuz deneyimler yaşadıklarını aktarmışlardır. Türkçe kurslarında biraz Türkçe öğrenen kadınlardan bazıları, hastanede konuşmaya çalıştıklarında yine de tercüman talep ettiklerini belirtmişlerdir.

Türkiye’deki Suriyeli kadınların en büyük sorunu dil problemi ve hastanedeki doğumlar. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Tercüman olduğu sürece her şey kolay. Hastanede çok sıkıntı oluyor tercüman olmadığı zaman. Burada hastaneye gittiğimizde biz hafiften konuşmaya çalışıyoruz ama tercüman istiyorlar. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Çalışma koşulları: Erkeğin emek-yoğun işlerde, düşük ücretlerle, güvencesiz, uzun saatler çalışması

Yeniden yerleşim zorlukları, mültecilerin becerileri doğrultusunda istihdam yaratılmasının güçlüğü gibi ekonomik sorunlarla daha da kötüleşebilir (Dona & Berry, 1999 akt: Deacon ve Sullivan, 2009). Yapılan bu çalışmada sağlık aracısı Suriyeli kadınlar göç edilen yerde yaşadıkları zorluklardan birini eşlerinin çalışma koşulları olarak ifade etmişlerdir. Kayıtsız ve güvencesiz, düşük ücretler karşılığında uzun saatler çalıştıklarını belirtmişlerdir..

Herhangi bir ispat yok, yani orda çalıştığına dair ya da ben “vermiyor” dediğimde bi belge yok, “ben işte aylığı şu kadar veriyorum” diye bi imza yok, başka bişey yok. Çalıştığına da ispat etmek çok zor onun haricinde de maaşını verdim derse onu ispat edemezsin. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Terzilik yapıyor ama çok saatler çalışıyor, 12 saat oturarak. Sekizde gidiyor akşam sekizde çıkıyor. 1500-1700 TL arası kazanıyor. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınlar, geçici, kayıtsız ve güvencesiz çalışma durumu karşısında eşlerinin ve çocuklarının dolandırılarak düşük ücretlerde olan maaşlarını dahi alamamadıklarını belirtmişlerdir.

Aylık vereceğiz sana diyorlar, ay sonunda işten çıkarıyorlar. Sonra işte “biz sana aylığını vereceğiz” diye oyalıyorlar, uzun bir süre vermiyorlar. Kocamda da, oğlumda da oldu bu. Bu çok üzücü bişey, biz çok üzülüyoruz böyle olduğu zaman ama elimizden de bişey gelmiyor. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Buraya geldikten sonra Urfa'da yaşamaya başladık. Urfa'da 2 ay kaldık. Bu süre içinde ikimiz de işsizdik. Birlikte getirdiğimiz paralar, altınlar falan hepsi bitti. İş yok, kira ödeyecek para yok, hiçbir şekilde hiçbir şeyimiz yok. Urfa'da bir Türkiyeli adamla tanıştık. O adamla birlikte Ankara'ya geldik. Eşim inşaatta çalışmaya başladı o adamla. Haftada sadece 50 lira, 100 lira veriyordu. Daha sonra bu adam 3.500 liramızı vermedi, hakkımızı yedi. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Bir tane yeni yapılan bina vardı. Orda bir adam eşime “iş mi arıyorsun” demiş. “Evet” demiş o da. “Gel bizimle inşaatta çalış” demiş. İnşaatta çalışmaya başladı ama adam 100 lira bazen 200 lira falan veriyordu. Normalde 1500 lira verecekti. Bir ayı, bir buçuk ayı falan tamamladı. Para istedi ama adam dedi ki “benim sana verecek param yok, istiyorsan işi bırak git”. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Burası hem maddi hem manevi açıdan daha kötü. Maddi açıdan şöyle kötü; burada patronun bir iki ay sonra “iş yok, seni çalıştıramam” deyip seni işten gönderiyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Ağır çalışma koşullarının yanında işçiler için güvenlik önlemlerinin alınmadığından bahseden bir kadın, bu yüzden eşinin kaza geçirdiğini ve bir gözünün görmediğini anlatmıştır. Eşinin tazminat alamadığı gibi sağlık sorunlarından dolayı çalışmadığını, bu yüzden de oğlunun çocuk işçi olarak çalışmaya başladığını aktarmıştır.

Geldiğimizde ilk 5-6 ay hayat çok güzeldi bizim için çünkü kocam çalışıyordu, savaş yoktu, çocuklar rahattı ama 5-6 ay geçtikten sonra kocam iş kazası geçirdi, gözü hasar aldı ve bir gözü hiç görmüyor ve çalışmıyor. Babası çalışmıyor diye çocuğum mobilyacıda iş buldu, çalışıyor. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocuk işçiliğine yönelim

Mülteciliğin getirdiği olumsuzluklarla başa çıkılmasında özellikle erkek çocukların hayatında eğitime devam etmemeleri ve çocuk işçi olarak çalıştırılmaları önemli riskler olarak kendisini göstermektedir (UNHCR, 2015). Mülteci çocukların işçi olarak çalışmalarına neden olan en önemli etkenlerin başında ailelerin yeterli gelir elde edememeleri, çocukların çalışması önünde ciddi engellerin olmaması, çocuk işgücüne olan talebin yüksek olması, onlara iş teklif edenlerin düşük ücretle çalıştırdıkları için çocukları tercih etmeleri ve çocukların okul ile ilişkilerinin mültecilikten dolayı sekteye uğraması gelmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2018:719). Yapılan çeşitli araştırmalarda çoğunluğu çocuk işçi olan 400.000 Suriyelinin kaçak iş yerlerinde, kayıt dışı, düşük ücretli ve sağlıksız koşullarda çalıştıkları ortaya konulmuştur (Erdoğan ve Ünver, 2015). Sağlık aracısı Suriyeli kadınlardan bazıları çocuklarının çalışmak zorunda kalma durumlarını anlatmışlardır. Bir kadın çocuğunun çalışırken geçirdiği kazalardan, rahatsızlıklardan ve işyerinde çocuğunun yaşadığı kötü muameleden bahsetmiştir.

Suriye'den geldikten sonra 6 ay bir evde yaşadık. İnşaatda çalışıyorlardı. 18 yaşındaki çocuğum tarlada çalışıyordu. Eve geldiğinde çok yorgun oluyordu. Diğer çocuğum da güneşten ve sıcaktan dolayı 2 kere inşaattan düştü. Buraya geldik ve şimdi bir restoranda çalışıyor. Diğer çocuğum da oto yıkamada çalışıyor. Oğlum Muhammed de okula gidiyor. 3. sınıfa yerleştirmeleri gerekirken, 4. sınıftan başladı. Çok fazla zorlandı ve o yüzden okulu bıraktı. Onu bir berberin yanına yerleştirdik. İlk başta kötü değildi. Yol biraz uzundu, yarım saat gidip, yarım saat gelmesi gerekiyordu. İşe gidip gelmesi için ustası bir tane bisiklet verdi. Tamir için de 150 lira gerekiyordu. Benim de o kadar param yoktu. Biz de tamir ettirmedik. Muhammed de "ben yürüyerek gidip gelirim" dedi. Bir gün işe giderken yolda kayıp düşmüş. Sonra berbere gidip oturmuş. Patronu da "kalk, çalış" demiş. "Bir beş dakika bırak kendime geleyim" demiş. Patronu kalkıp "çalışıyor musun, yoksa saçını mı keseyim" demiş. Muhammed de "nasıl keseceksin demiş" ve patronu da saçını ortadan sıfıra vurmuş. (Ağlamaya başlar) (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Çocuklar gidiyor okula ama 13 yaşındaki oğlum artık gitmiyor çünkü babası çalışamıyor diye artık o çalışıyor. 8. sınıftaydı en son. İlk başta çok üzüldük, en azından 8. sınıfta bitirsin dedik. Ama elektrik faturası, ev kirası olduğu için çocuğu çalıştırmak zorunda kaldık. Şimdi haftalığı 100 lira çocuğumun. (Nahır, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Çocukların eğitim hayatında karşılaştıkları zorluklar

MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi"yle, Türkiye'deki Uluslararası Koruma Sistemi altında olan, hem Suriyeli çocuklar geçici koruma faydalanıcıları olarak hem de Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi olan diğer ülke vatandaşları çocuklar Türkiye'deki devlet okullarına yasal olarak kayıt olma hakkı kazanmıştır. Türkiye'deki Suriyeli çocuklar Arapça dilinde eğitim alabilecekleri okullara gidebilirlerken, Türkçe eğitim veren okullara da diğer Türkiye vatandaşı çocuklarla birlikte gidebilmektedirler. MEB ve UNICEF'in işbirliği ile hazırlanan ve "Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı"nda 2016 yılının Aralık ayı itibarıyla, okul çağındaki geçici koruma statüsündeki çocukların yüzde 60'ının MEB'e bağlı okullarda kayıtlı olduğu belirtilmiştir. Eğitimde; müfredat ve dil, öğretmen temini ve yetiştirilmesi, okul iklimine ve eğitim sürecine uyum sorunları olduğu ifade edilmiştir.

Sağlık aracısı olarak çalışan kadınların birçoğu çocuklarının Türkiye'de eğitim hayatına devam ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarının bir kısmı Arapça ve Türkçe eğitim veren okullara devam ederken bir kısmı ise Türkçe eğitim veren okullara devam etmektedir.

7 ve 9 yaşındalar çocuklarım oğlum Türk okuluna, kızım Suriye okuluna gidiyor. 4. sınıfa kadar Suriyeli okulu var. Suriyeli okulunda iki dili de öğretiyorlar. İstiyorum ki önce Arapça'yı öğrensün sonra Türkçe'yi. 7 yaşında olanları direkt Türk okuluna alıyorlar. Bu sene de Suriye okullarının son seneleri. Sonra hepsi Türk okuluna gidecekler. (Tabia, 24Y, B, 2Ç, Halep)

Kızlarım okula gidebiliyor ve aldığım maaşı onların eğitimi için kullanıyorum. Küçük kızım 5. sınıftan başladı. Şimdi 8. sınıfta. Büyük kızım okula karşı biraz uzaktı çünkü dil bilmiyordu. Buraya geldikten sonra güçlendi ve liseye başladı. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Dördü de gitti ilk geldiğimiz zaman. En büyük kızım iki yıl gitti burda okula. Oğlum 1.5 yıl gitti okula. 8. sınıftan sonra çalışmak zorunda kaldı. Küçükler hala gidiyor okula. Yine kızımın da sınıfındaki herkes nişanlandı, o da istedi. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

12 ve 10 yaşlarında çocuklarım Suriye okuluna gidiyorlar. Türkiye okuluna göndermek istiyorum ama hem çok para isterler diye duydum hem de zor çocuklar için o yüzden. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

İkisi eve yakın bir yere gidiyorlar. İkisi de ortaokulda İmam Hatip okuluna gidiyorlar. Eşim liseye kadar okumuş ve çocuklarının okumasını çok istiyor. Bundan da memnuniyet duyuyor. Ben okumadığım için çocuklarımın okumasını çok istiyorum. Bunu da sürekli belirtiyorum. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye'de savaş dolayısıyla birkaç yıl boyunca çocukların okula devam edemediklerinden daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Türkiye'ye göçle birlikte çocukların eğitim hayatına devam etmeleri için Türkiye'de gerekli yasal ve fiziksel düzenlemeler yapılmıştır. Ancak yaşı büyük çocukların eğitime kaldıkları yerden devam etme durumlarında eğitim sisteminin benzer olmamasından dolayı sıkıntılar yaşandığı ifade edilmiştir.

Geçen yıl 3 kızım da okula gidiyordu. Ama şimdi en büyük kızımın girebileceği okul yok. O yüzden onu gönderemiyoruz. Oğlum ve diğer kızım gidemiyor. En büyük kızım için böyle bir okul yok. Yaşından kaynaklı, okullar onu kabul etmiyorlar. Suriye'de kalmış olsaydı kızım 10'u bitirirdi. 11'i bitirmiş olsaydı sonra "bachelora" diye bişey var. İki yıl sonra üniversiteye girecek yaşa gelebiliyordu. Ama şimdi diploması olmadığı için burdaki okullar kabul etmiyor. İlkokulu bitirmiş ya da liseyi bitirmiş sayılmadığı için burdaki okula gidemiyor. Oğlum için de, 16 yaşında Türk okullarında onun için okul yok. Kaldığı yerden devam edebilmesi için Arapça okullar yok zaten. Türkçe okullarına gitmesi için de Türkçe bilmiyor, o yüzden devam edemiyor. O da okula gitmiyor. Bazen bir hafta çalışır, bir hafta oturur. Onun için bilgisayar kursu ayarlamaya çalıştım. Bilgisayarı seviyor, oraya gitti daha önce ama orda da 18 yaş üstü olması lazım. Ama eğer bulabilirsem bir okul onları gönderebilecek ya da bir kurs, başka bir şeye göndereceğim. Çocukların hayatındaki en büyük değişiklik okul yönünden oldu. Okula gidememeleri oldu. Özellikle iki büyük çocuğum kızım ve oğlum çok etkilendiler. Çünkü onlar Suriye'deyken okula gidiyorlardı. En büyük kızımın en büyük isteği okulu bitirip İngiliz Edebiyatı okumaktı. Oğlumun ise hayali okulu bitirip, bilgisayar mühendisliği ya da bilgisayar üzerine bişeyler yapmaktı. Ama işte şimdi

onların hayalleri gitti. Ama işte büyükler bunu düşününce duygulanıyorlar, üzülüyorlar, bazen çok fazla ağlıyorlar. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Çocuğun gidebileceği okulun eve uzak olmasından dolayı ulaşım sorunu yaşadıklarını ve çocukların dil bilmemesinden kaynaklı kaçırılma gibi durumlardan ötürü korktuklarını ve bu yüzden de çocukları okula göndermekte zorlandıklarını aktarmışlardır.

Kızım Türkçe'yi öğrenemedi, okula gitmeye korkuyor. Zorluyoruz okula gitmesi için. Oğlan 13, kız 12 yaşında. Oğlan okula gitmiyor. Korkuyorlar, döver kaçırlar diye. Okula araba ile götürmesi lazım, babanın da imkânı yok. Dil anlamıyorlar. Zannediyorum biri dövecek, kaçıracak. Oğlumu işe koydum, gül satar. İşe girdikten sonra Türkçe'yi öğrendi. Daha okula gitmiyorlar ama yazdıracağım. Buradaki yakın okullara yazdıracaktık, kabul etmediler. Dediler Ö... 'ye yazdıracaksın. Kim götürüp getirecek. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Sağlık aracıları Suriyeli kadınlardan biri çocuğunun okulda akran zorbalığına maruz kalması dolayısıyla okula gitmek istemediğini anlatmıştır.

Çocuğum Suriyelilerin okuluna gidiyor. Oğlumu gelecek yıl Türkiye okuluna göndermek istiyorum ama ağlıyor, "sevmiyorum Türkiyeli çocukları, beni sakın gönderme" falan diyor. "Beni hep çağırıyorlar, ben korkuyorum, kaçıyorum onlardan, beni dövüyorlar" falan diyor; gitmek istemiyor. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Sağlık aracıları Suriyeli kadınlar, çocukların okullarında velilerin, öğretmenlerin ve idarecilerin Türkiyeli ve Suriyeli çocuklar arasında ayrımcı tavırlar geliştirdiğine, bir okulun eğitim düzenlemesinde de ayrımcı bir düzenlemeye gidildiğine dair deneyimlerini paylaşmışlardır.

Suriyelilerle Türkler arasında fark var. Bursa'dayken çocukları Türk okuluna verdik, çocuklar okula gitmek istemiyordu. Bir çocuk kızıyla oynadığında "sen nasıl Suriyeli bir çocukla oynuyorsun" diye söylüyorlardı. Hatta öğretmenler bile böyle yapıyorlardı, yani ayrımcılık yapıyorlardı. O yüzden buraya gelmeyi düşündük, burada Suriyeli okul olduğu için. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Çocuklarımı Türkçe öğrensinler diye Türkiye okuluna gönderdim. Ama şöyle bir sıkıntı oldu. Suriyeli çocukları ayrı, Türk çocukları ayrı bir sınıfa koymuşlar. Bu yüzden Türkçe öğrenemediler. Özel bir öğretmen getireyim ki çocuklar Türkçe öğrensin, iyi okusunlar diye. Okula zaten boşuna gönderiyorum. Evde öğretiyorum onlara. Okula giderek sadece diploma almış olacaklar. Onun için gönderiyorum, okulda zaten bir şey öğrenmiyorlar. Çocuklarım için Türkiyeli bir özel öğretmen tuttum. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

GÖÇLE GELEN DEĞİŞİM ve SAĞLIK ARACISI SURİYELİ KADINLAR

Mültecilerin göç ettikleri ülkelerde cinsiyet rolleri köken ülkelerinden farklılaşabilmektedir. Türkiye'deki Suriyeli mülteciler düşünüldüğünde erkekler ekonomik ihtiyaçlar için yeni yerleşim yerinde iş bulma ve çalışma üzerine daha çok zaman harcamaktadırlar. Kadınlar ise tüm aile bireylerinin ihtiyaçları doğrultusunda yeni yaşam alanına yerleşmede eğitim, sağlık, sosyal yardımlar ve diğer hizmetlerden yararlanmak için yeni rol ve sorumluluklar almak zorunda kalmaktadırlar. Kadınlar için yeni olan bu roller bazı kadınların özgürleşmeleri için bir fırsat olabilmektedir. Araştırmanın bu bölümünde Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlarda çalışan sağlık aracısı Suriyeli kadınlara sunulan destekler ve verilen eğitimler bağlamında göç edilen yerdeki değişen yaşamları ve cinsiyet rolleriyle paralel olarak güçlenme ve özgürleşme deneyimleri sunulmaya çalışılacaktır.

Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlarla (WGSS) Tanışma

Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanların, bir sağlık kuruluşu yapısı içerisinde Göçmen Sağlığı Merkezlerinin içerisinde kurulması, kadınların WGSS ile tanışmalarını kolaylaştırmaktadır. WGSS'den haberdar olan ve destek alan kişilerin ise çevrelerinde WGSS hizmetlerinden bahsetmelerinin Suriyeli kadınların merkezle (WGSS)tanışmalarında etkili olduğu görülmektedir. Merkezlerde (WGSS)özellikle Arapça bilen kişiler tarafından Türkçe dili konusunda pratiğe dönük çalışmalar (konuşma grupları) yapıldığının duyulması kadınların merkeze gelmelerinde en önemli faaliyet olarak ifade edilmiştir. Türkçe dil çalışmaları yapılırken kadınların okuryazar olmadıkları ve bu nedenle başka bir dili öğrenirken de çok zorlandıkları farkedilmiştir. Kadınların Arapça okuma yazmayı öğrenmeleri için sağlık aracısı Suriyeli kadınlardan birkaçından destek alınması sağlanmıştır.

Ben sürekli zaten buraya (WGSS) gidip geliyordum. Artık her şeyi oturtunca, işte herkesin evi var, işi var. Artık biraz kendimi düşünmeye başladım, komşularla anlaşabilmek için "Türkçe öğrenmem lazım" dedim. Bir gün aşağıdayken yukarda kadınlarla ilgili bir görüşme olduğunu duydum. Burda oturdum, sonra böyle konuştuk, bununla ilgili bize kit verdiler, burda Türkçe konuşma öğretildiğini duyunca kayıt yaptırđım. Öyle tanıştım. Kimi görsem "Türkçe mi öğrenmek istiyorsunuz, merkeze (WGSS) gidin" diye gönderiyordum. (Arız, 52Y, E, 6Ç, Halep)

Yaşlılar, çocuklarım ve torunlarımın sağlık hizmetleri için gelip giderken duydum Türkçe konuşma olduğunu. İlk Türkçe öğrenmek için geldim. Kızımın okulundan öğretmeni bir şey söylüyor, gönderiyor, hiçbir şey anlamıyordum. Şimdi konuşmaları anlıyorum ama cevap verme durumunda değilim. Bunun için ilk Türkçe konuşma kursuna geldim. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Kızımı aşıya götürdüğümde T. (WGSS'nin sosyal çalışmacısı) ile görüştim. T'nin dil öğretmek için konuşma kursu verdiğini duydum. Tanıştığımıza çok sevindim. Çünkü T. Arapça biliyordu. Aramız çok iyi olmuştu. Türkçe öğrenmek için her gün gidiyordum, gitmemelik yapmazdım. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Sağlık aracısı Suriyeli kadınların bir kısmı üreme sağlığı konusunda verilen hizmetlerden yararlanmak için WGSS'ye geldiklerini ve Merkezle tanışmalarının bu sayede gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Merkezin üreme sağlığı konusunda verdiği hizmetlerin kadınlara ulaşılmasında önemli araçlardan biri olduğu görülmektedir.

Ben ve kız kardeşim önce ... merkezine (WGSS) gittik RİA taktirmek için. O gün merkezdeki T. ve S. ile tanıştık, onları çok sevdik. Bizimle sohbet ettikten sonra bizi ... merkezine (WGSS) gönderdiler. Burda E. (WGSS'nin sosyal çalışmacısı) ile tanıştık. E. bizimle sohbet etmeye başladı. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Ben kürtajdan sonra buraya RİA taktirmaya geldim. Sonrasında E. (WGSS'nin sosyal çalışmacısı) ile tanıştım ve burayı çok sevdim. 2,5 yıl sonra tanıştım merkezle. 3 aydır geliyorum buraya. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Sağlık aracısı kadınlardan biri yardım dağıtımında yaşadığı olumsuz bir deneyim sırasında WGSS'den sosyal çalışmacının kendisine destek olmasıyla merkezle tanıştığını aktarmıştır.

Şöyle; yardımlarla ilgili bir konu vardı, oradaki personel kötü davrandı bana. Merkezde (WGSS) işte bayağı ağlıyordum. Sonra T. (WGSS'nin sosyal çalışmacısı) ile görüştim, ilgilendi benimle, öyle tanıştık. Önce işte görüşmeler yaptı T. benimle, yani bu ilk başta yaşadığım sorunla ilgili "şikayet edebilirsin" dedi, huzurlu hissettim aslında rahatladım. Çünkü T.'nin ellerinin benim sesimi duyduğunu fark ettim. Hani birilerinin olduğunu görmek iyi hissettirdi. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Sağlık aracısı kadınların bir kısmı çevrelerinden, diğer hizmetlerinin yanında, Merkezde (WGSS) danışmanlık hizmeti verildiğini duymalarıyla ya da WGSS'den kadına yönelik şiddet afişlerini görmeleriyle birlikte Merkezden (WGSS) psikolojik danışmanlık almak için geldiklerinden, bu sayede merkezle ilişkilerini sürdürdüklerinden bahsetmişlerdir.

Çocuğuma aşı yapılıyordu çocuğun doğum belgesini kaybetmiştim. T. (WGSS'nin sosyal çalışmacısı) ile görüştim yavaş yavaş herkesle tanıştım. Eğitime falan gelmedim ama T.'ye danışmaya gelirdim. T.'ye anlattım hayatımı. Bana akıl öğretsin diye ne yapacağım çocuklardan vazgeçemiyorum ben ama eşimle sorunlarımız vardı aramız bozuktu. T.'ye danıştım. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Buraya da yardım almaya geldim, T'nin burada astığı şiddete uğramış kadının fotoğrafı olduğuyazıyı gördüm, "yazının anlamı ne?" diye T'ye sordum. Oda "ben burda ders veriyorum bu konuda, isterseniz gelin" diye konuştuk. Öyle burayla iletişimim başladı. Sonra burada (WGSS) Türkçe derslerine falan başladım öyle tanıştım burayla. Bu sırada çok sıkılmaya

başladım. T. bana haklarımdan bahsetti. Bana dayak yememin doğru olmadığını söyledi, “hiç kimsenin şiddet için geçerli bir sebebi olamaz” dedi. T. anlattığı derslerde haklarımız olduğunu, çocukların birbirini dövmemesi gerektiğini, anne-babanın çocuğuna vurmaması gerektiğini anlattı. Benim 6 yaşında bi oğlum var ve kocam bana oğlumun sözünü dinlemem gerektiğini söylerdi çünkü o bir oğlan çocuğu ve ben bile annesi olarak onun istediğini yapmalıyım. Kızım da aynı şekilde tabi. Mesela bir bardak suyu kızım gidip abisine getirmek zorunda gibi öğretiyordu çocuklarıma eşim. Ben ama bu şekilde öğretmiyordum çocuklarıma, bu yüzden eşim beni daha çok dövmeye başladı. Bu durum gittikçe daha kötü hale geldi ve bir gün T. bana Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi(ŞÖNİM) 'den bahsetti. Burada çocuklarımla birlikte gidip kalabileceğimi söyledi. Ben gitmek istedim, aileme söyledim, annem kabul etti ve “çocuklarını al git” dedi ama abim ve babam kabul etmedi. “Oraya gidersen gelip seni öldürürüz” dediler. Buraya (WGSS) gidip geldikçe, haklarımdan daha çok farkında oldukça bir de işe başlayınca bu benim için ikinci bir hayat oldu. Boşandıktan sonra da daha da rahatladım. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Eşi Suriye 'deki savaşta ölmüş bi komşum vardı. Erkek kardeşi tarafından şiddete maruz kalıyordu. İki tane de çocuğu vardı. İnsanlardan duymuştum Ulubey 'de böyle bir Merkezin (WGSS) olduğunu ve gittim. Komşumun yaşadığı problemi anlattım ne yapabilirim diye. Önceden sadece duymuştum. Merkezde kursların verildiğini de duymuştum. Ama öncelikle kadın komşumun erkek kardeşiyle yaşadığı probleme yardımcı olmaya çalıştım. Evden ayrılmasını, çocuklarını yanına almasını söyledim. T. yardımcı oldu ve kadın, sığınmaevine gitti. Sığınmaevinde kalmadı ama sonrasında erkek kardeşi ile de arası düzeldi. Merkezle bu şekilde tanıştım. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Kadınlardan duydum kendi aralarında konuşurken. İşte Türkçe öğretiyorlarmış. Ben de önce Türkçe öğrenmek istedim. Sonra öğrendim ki bir tane doktor (WGSS'deki sosyal çalışmacıdan bahsediyor) var bütün derdini tasarı anlatabileceğin, seni yönlendirebilecek avukata ya da yardımlara. Öyle geldim Merkeze. Merkeze geldiğim ilk gün önce çok utandım, çok çekindim, dışarda oturdum. Dışarda hiçbir işim yok ama dışarda oturdum (gülerek). Otururken diyordum Allah'ım ben nereye gideceğim şimdi. Dediler ki “T. diye biri var Türkçe dersleri veriyor, git ona kayıt yaptır”. Geldim T. 'nin yanına, kayıt yaptırdım, sonra şakalaşp güldük, ondan sonra 100 yıldır tanıyormuş gibi hissettim herkesi. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

WGSS'lerde Sağlık Aracısı Olarak Çalışma Deneyimi

Savaş ortamında yaşam ve ardından gelen mülteci yaşam içerisinde sosyal desteğe sahip olma durumu, yaşananlarla baş etmek konusunda ve yeni yerleşim yerine alışmada bir sosyal grubun parçası olarak sevilme, sayılma ve değer görme durumunun yaşanmasına neden olduğu için çok önemlidir. Kadınlar için aile ve arkadaşına sahip olmanın sağladığı sosyal destek dışında çalışma ortamı da önemli bir sosyal destek alanıdır. Friedan (1963) tarafından mülteci kadınlarla yapılan çalışmada, çalışan kadın olmanın benlik saygısını ve öz güveni arttırmaya yardımcı olduğu, ekonomik zorlukları azalttığı, ailelerine yardımda bulunabildikleri için kadınların yaşam memnuniyetlerini ve bireysel iyilik hallerini geliştirdiği ortaya çıkmıştır (Jabbar ve Zaza, 2016: 306). Dolayısıyla mülteci yaşam içerisinde çalışan kadın olmak kadın ve aile bireylerinin iyilik halinin sağlanmasında önemli bir yeredir.

Çalışan kadın olmak

Suriye’de 1981 yılında kadınların okuryazarlık oranı %37 iken, 2007 Dünya Bankası verilerine göre bu oran %76’ya yükselmiş, işgücüne katılım oranı 1981 yılında %12 iken %31’e yükselmiştir (World Bank, 2009 akt: Freedom House, 2010:2). Kadının işgücüne katılım oranı yıllara oranla artış gösterse de, kadının yaşamının bölgelere göre değiştiği bilgisinden hareketle yaşanan bölgeye göre kadının işgücüne katılım oranının da değişeceği gözden kaçırılmamalıdır.

AFAD (2014) tarafından Türkiye’deki Suriyeli kadınlarla yapılan çalışmada kadınların %87’sinin büyük bir kısmının gelir getirici mesleklere sahip olmadığı, meslek sahibi olan kadınlarda, öğretmenlik, terzilik, kuaförlük, çiftçilik ve hemşirelik gibi mesleklerin öne çıktığı ortaya konmuştur. Aynı çalışmada kadınların çoğunun ilkökul mezunu ve ev kadını olduğu, üniversite mezunu kadınların ise genellikle öğretmenlik yaparken ikinci sırada ev kadını olarak hiçbir yerde çalışmadıkları tespit edilmiştir. Türkiye’de Suriyeli kadınların sadece %2’si aktif olarak çalışmaktadır. Yapılan görüşmelerde kadınlar, imkân tanınırsa genellikle toplumda kadına biçilen roller çerçevesinde terzilik, temizlik, tarım vb. işler yapmak istediklerini belirtmişlerdir (AFAD, 2014). Suriyeli kadınlarla yapılacak olan çalışmalarda daha önceki bölümlerde ifade edilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak yaşanan sorunları gidermek için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi konusunda çalışma alanları yaratmak önemlidir.

Daha önce bahsedildiği gibi, HÜKSAM tarafından yürütülen bu projede, kendi toplulukları ile WGSS’ler arasında köprü görevi görmek üzere eğitilerek istihdam edilen 35 Suriyeli sağlık aracısı kadın (health mediator) çalışmaktadır.

Göç öncesinde Suriye’deki yaşamlarında çalışma deneyimi olmayan “sağlık aracısı” kadınların çoğunluğu Türkiye’de ilk kez çalıştıklarını belirtmişlerdir. Sağlık aracısı kadınlardan dördünün Suriye’de çalışma deneyimi vardır. Suriye’de çalıştıkları alanlar ise kadınların evine giderek kuaförlük yapma, öğrencilere evde ders verme anlamında öğretmenlik yapma, fırında çalışma ya da kadınlara evlere giderek kıyafet satma gibi toplumsal cinsiyetlerine uygun işlerdir. Örneğin; Suriye’deki yaşantısında mühendis diploması olan bir kadın toplum baskısından dolayı mesleğini yapamadığını, onun yerine esnek koşullar altında öğrencilere ders verme yolunu seçtiğini aktarmıştır.

Mühendis olarak çalışsaydım, sabahtan akşama kadar işyerinde kalmam gerekiyordu. Evlenmiştim ve çocuklarım vardı. O kadar zaman çalışamazdım. Ben özellikle mühendis olarak çalışmadım. Bunun bir nedeni de, yani beni engelleyen şey, komşular ya da eşimin ailesinin “çocukların var senin. Çocuklarını bırakıp nasıl dışarı çıkarsın. Yazık değil mi, sen çıkıyorsun ama çocukların evde tek” gibi laflarıyla baskıları olabiliyor. Bu beni çok ciddi etkilemiyor ama konuşmalardan ben de biraz etkilenebiliyorum. Öğretmenlik yapmayı da seviyordum. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Çalışmanın, kadını ev içine kapatan ataerkil yaşamın dışında bir deneyim sağlaması nedeniyle, kadınlara çalışan bir kadın olarak deneyimleri sorulmuştur. Kadınlar çalışan kadın olmanın tüm hayatlarını etkilediğinden bahsetmişlerdir. Daha önce kadının çalışma fikrinin akıllarından dahi geçmediğini belirten kadınlar çalışmalarlarıyla birlikte özellikle evi ilgilendiren meselelerde karar alma noktasında daha çok söz sahibi olduklarını, alışveriş, faturalar gibi işlerde sorumluluk aldıklarını, eşleriyle ilişkilerinde olumlu yönde değişiklikler yaşadıklarını, eşleriyle eşitlendiklerini, güçlü ve değerli olduklarını hissettiklerini belirtmişlerdir.

Çalışmak çok güzel hissettirdi. Sürekli işten telefon bekliyorum. Hani işten bir telefon gelsin de gideyim. Çok rahatım. Eşim de çok memnun. Bizim eşimle aramızda olan konuşma çok daha iyi oldu. İyi anlaşmaya başladık. Aramızdaki ilişki düzeldi. Çok fazla değer vermeye başladı. Çalışan kadın olmak çok farklı ve çok güzel hissettiriyor. Her şeyi eşime söylemek zorundaydım. Şu lazım, bu lazım diye. Şu an öyle bir şey yok. Hayatımız çok daha güzel olmaya başladı. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Hayatımızın bütün doğası değişti. Söz hakkına sahip olmaya başladım. Evle ilgili yapılacak harcamalar, çocukların hangi okula kayıt olacağı konularında ben daha fazla söz sahibi olmaya başladım. Mesela kızımın okula devam etmesi gerektiğine ben karar verdim. Kadınlardan duyuyorum mesela, burada yardım dağıtılıyor falan diye. O duymaz, bilmez zaten, ben giderim. Ben gider kaydolurum. Alırım, gelirim. Ben de onun gibi oldum. Eşit olduk. Onun gibi olduğum için, ben getiriyorum, alıyorum, bakıyorum eve. Artık eşitiz. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

İlk kez burda çalıştım ben, çok güzeldi, değerim olduğunu hissettim. Çocuklarının gözünde değerini olduğunu hissediyorsun. Kocama inat yaptığım için bu da bir mutluluk. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Evde otururken çok yalnız hissediyordum. Bu merkeze gidip gelmeye başladıktan sonra ruh hali olarak, psikolojik olarak rahatlamaya başladım. Değiştiğimi hissediyordum. Hayatımda ilk defa çalıştım burda. Başka hissediyordum. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye'de ben çalışmadım. Burda çalıştığım zaman vücut buldum. İnsan olduğumu hissettim. Haklarım olduğunu öğrendim. Bir yerimin olduğunu gördüm bu dünyada. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Ben buraya geldikten sonra çok rahatım, benim için burası hissiyat olarak iyi ve ben Suriye'deyken çalışmıyordum, burda çalışan bir kadınımdı. Bu benim için güzel bir değişiklik oldu. Bir de ben daha önce buraya gelmeden, burdaki şeyleri görmeden, tanışmadan, konuşmadan önce kadınların çalışabileceğini hem kendim için hem çocuklarım için kadınların çalışabileceğini hiç düşünmezdim, yani aklıma bile gelmezdi. Artık çalışabileceğimi, kadınların da çalışabileceğini, işeyler yapabileceğini öğrendim, bu iyi oldu. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınlar çalışma deneyimleriyle birlikte kendi paralarını kazanma hislerini ifade ederken “Benim param olduktan sonra ne istediğimi anlar oldum”, “İlk defa yani benim param gibi hissettim.” “Bu benim kazandığım para istediğim gibi harcayacağım.” “Para kazanmak silah gibi.” cümlelerini kurmuşlardır.

Eskiden hani bana 5 lira ver, 10 lira ver. Sürekli bir şeylere ihtiyacım oluyordu. Söylerken de çekiniyordum. Şu an hiçbir şey söylemiyorum. Benim param olduktan sonra ne istediğimi daha iyi anlar oldum, bilir oldum. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Önceden hep evde oturuyordum, hiç hayatım boyunca maaşım olmamıştı, ilk defa çalışıyorum, ilk defa hayatımda para kazanıyorum. Maaşımı aldığımda kızıma sordum ne istersin diye, o da “ben pantolon istiyorum” dedi, onu aldım. Sonra markete gittim, abur cubur falan aldım. 100 lirayı da ev kirasını ödemek için sakladım ama eve gidince kocam dedi ki, sen onu kiraya saklama, o senin paran. Sen çocuklar ne istiyor onunla ilgilen” dedi.

İlk defa yani benim param gibi hissettim. Çok mutlu oldum, çok sevindim. (Nahır, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Hayatımda ilk defa para kazanmıştım. Çok farklıydı, değişikti. Ben parayı aldım ve şöyle dedim: Bu benim kazandığım para, karışmayacaksın. Bu parayı istediğim gibi harcayacağım. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Para kazanmak silah gibi. İş kadın için sanki bir silah tutmuş gibi. Hayatında bir şeyler yaptığının farkına varıyorsun. Paran elinde oluyor, hem daha güçlü oluyorsun, hem de istediğini yapabiliyorsun. Neden çalışmak bir silah gibi dedim çünkü canım bir şey çekti, param elimde, gider alırım. Eşime “para ver” demeye gerek yok. Param elimde, istediğimi yapabilirim. Onun için silah gibi dedim. Çalıştığымda eşime yük olmadım. Çocuklarıımın her şeyi bana ait oldu. Eşim sadece ev kirası, elektrik, su. Paramla istediğimi yapabildim. 4 çocuğum vardı onların istediğini yapabildim. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Çalışma ve para kazanma durumunun kendi psikolojilerine iyi geldiğini, kendilerini güçlü hissetmelerine yol açtığını, kendilerini değerli bir birey olarak hissettiklerini, kendilerine olan güvenlerinin arttığını ve daha önce kendilerini bu kadar iyi hissetmediklerini belirtmişlerdir.

Evet ilk defa çalışıyorum. Daha önce hiç çalışmadım ama evde kazak örüyordum çocuklarıım için. Çok mutlu oldum. (gülüşmeler) Suriye’de çalışmak ayıp, buraya geldim, burda çalışmaya başladıktan sonra kendimin bir birey olduğunu fark ettim. Aslında bana da saygı gösterilebildiğini, saygıyı hak ettiğimi fark ettim. Kendimin güçlendiğini hissettim. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Ben çalıştığım için kocam bile değişti, artık eskisi gibi değil. Artık ben konuşmaya başladım. Bunu istiyoruz, bunu istemiyoruz diye. Önceden evden çıkmazdım. Şimdi özgürüm. Şimdi söylüyorum Halepli olan, Şamlı olan arkadaşım var diye. Değiştirdim herşeyi. Önceden donmuş hissediyordum kendimi. Bilmem, etmem diye düşünüyordum. Psikolojimi değiştirdi. Evden çıkmam bile 1-2 saati bulurken, şimdi 10 dakikada hazırlanayım, arkadaşlarııma gideyim. Buraya gideceğim, şuraya gideceğim diye biraz daha açıldım. Kendi kendime Ulus’a gidiyorum, Kızılay’a gidiyorum. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Kadınlar yaptıkları işte insanlara faydalı olduklarını hissetmelerinin, hayatta farklı roller içine girerek sosyalleşmelerinin kendilerine iyi geldiğinden bahsetmişlerdir. Aşağıda anlatısı bulunan bir kadın “çalışma ortamını cennet, ev ortamını ise cehennem” olarak tasvir etmiştir.

İşe geldiğim zaman çok sevindim. Çünkü evden bir yere çıkmıyorum. Evde tek başıma oturuyorum. Akraba, arkadaş, kimsem yok. Buraya (WGSS) geldiğimde, kadınların şikayetlerini dinlediğimde, daha iyi olmaya başladım. Merkeze (WGSS) geldiğim zaman cennet gibi görüyordum. Eve gittiğimiz zaman cehennem gibiydi. Sağlık aracısı olarak çalışmayı çok seviyordum. Bu iş benim dünyam gibiydi. Burada çalıştığımda insanlarla nasıl görüşeceğimi öğretiler. İnsanlara güvenim arttı. Burada çalıştığım insanlar da çok rahattı. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

İşe başladıktan sonra insanların önünde bir şey söyleyince, onlara yol gösterince de kendimi daha güçlü hissettim. Hissediyorum ki, burada sırtımı da dayayacağım bir yer var. (Bahır, 34Y, E, 1Ç, Şam)

Çalışan bir kadın olmanın hayatını ve amacını değiştirdiğini ifade eden sağlık araçları yemek yapmak, çocuk ve eşle ilgilenme dışında rolünün de olabileceğini ve bu değişimin, ev dışında kendisini geliştiren bir işte emek harcamanın, insanlara faydalı olmanın ve işe yarama hissinin kendisini önemli hissettirdiğini belirtmişlerdir. Yaptıkları işin, yaşadıkları hayatta amaçlarını bulmalarına yol açtığını ifade etmişlerdir.

Biliyorsunuz Suriye'de kadınlar çalışmazlar. Çalışıp dışarı çıkıp geldiğimde işe yarar olduğumu hissettim. En azından bir fırsat önüme çıktığında bunu yapabileceğimi biliyorum. Önceden kendimle ilgili öyle düşünmezdim. Çünkü ben bir şey olduğunu fark ettim. Hayatım artık sadece yemek yapmak, çocuklarımla, kocamla ilgilenmek şeklinde değil de, artık başka bir emeğim ve amacım daha var. Bazen insanın bir şeyleri olur ve onu yaptığında kendisini çok büyük hisseder. Çok önemli hisseder. Ben de kendimi çalıştığım zaman böyle hissediyorum. Artık benim başka bir sorumluluğum daha oldu, sadece kocam ve çocuklarım için değil. Başka insanlardan da sorumlu oldum. Artık kendimi sorumlu hissediyorum. (İğsar, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Ben burda ilk defa çalıştım ama çok güzel bir şey bu benim için, çok sevindim buna. Artık bir hedefim var ve her şeyde bi nizam var; ne zaman ne yapacağım belli, işte artık çalışıyorum ve nereye gideceğim, saat kaçta çalışmaya hazır olmalıyım, işte kendime böyle bir düzen oluşturdum. Çalışma üzerine bir düzen oluşturdum. Bu benim için iyiydi ve iyi bir şeyler yaptığımı hissediyordum çalışırken yani sonuçta bi yerde çalışmaya başladım, insanlar bana iyi bir şeyler yapıyorlar ve ben de onlara karşılık olarak iyi bir şey yapıyorum gibi hissettim. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Mesela kadın buraya (WGSS) geliyor, burayı bilmiyor. Hangi doktora götüreceğim, ona yardımcı oluyoruz. Kimisi de geliyor, çok fakir, "yardım olduğunda haber verin" diyorlar. İnsanlara yardımcı olduğum için çok seviniyordum. Bir kadın eşiyile tartışmış, bilmiyor ne yapacağını, Merkeze (WGSS) gönderirdim. Yaptığım işten çok memnundum. Çünkü insanlara yardım yapıyordum. Önceki hayatımda yaptığım hiç bişey yoktu, sıfırdı yani. Başka insanlar için, bu hayat için bir amacım varmış gibi hissettim. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Sağlık aracısı olarak çalışmaktan çok mutluyum. Çok fazla kadın şiddete uğruyor ve biz yardımcı oluyoruz. Bu nedenle çok mutluyum. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Çalışan ve para kazanan bir kadın ve anne olmanın, kendisini ve kız çocuklarını güçlendirdiğini, kız çocuklarının hayatlarına devam etmelerine sebep olduğunu, kız çocuklarının gözünden zayıf bir anneden güçlü bir kadın ve anne rolüne büründüğünü anlatmıştır.

Burada (WGSS) işe başladım. Para kazanmaya başladıkça, hayatımın değiştiğini fark ettim. Kızlarımın istediği bazı şeyleri almaya başladım. Çünkü bir markete girdiğimde kendime hiçbir şey alamıyordum. Sadece ihtiyaçları alabiliyordum. Çalışıp para kazanmak artık birini beklemeyi, birine el uzatmayı gerektirmiyordu. Para harcayabilmenin özgürlüğü çok önemli. Hayatımı değiştirebildim. Kızlarım okula gidebiliyor ve aldığım maaşı onların eğitimi için kullanıyorum. Büyük kızım okula karşı biraz uzaktı çünkü dil bilmiyordu. Buraya geldikten sonra güçlendi ve liseye başladı. Ben kızlarıma da örnek oluyorum. Çünkü kızlarım da bu durumdan çok etkilendiler. Daha öncesinde öyle değillerdi, çok değiştiler. Bu işten sonra çok güçlendiğimi hissettim. Kızlarım da öyle. Çok zayıftım, güçlenmeye başladım ve bunun farkını gördüm. Merkez (WGSS) sayesinde güçlendiğimi hissediyorum. Kızlarımın

gözünde anne rolü değişti. Anne zayıf bir kadinken, güçlü, çalışan, para kazanan bir kadın haline geldim. Bu merkezdeki (WGSS) işimle birlikte zayıf bir kadından, güçlü bir kadına doğru dönüşüm yaşadım. Hatta bu yaşam içinde gerekli bir insan olduğumu fark ettim. Daha öncesinde vücudumun, ruhumun burada olmaması gerektiğini düşünüyordum. Olsa da olur olmasa da olur. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kadının çalışmasına eşin tepkisi

Ataerkil toplum yapısı içerisinde kadının toplum içinde görünür olacağı işlerde çalışması, kadın üzerinde güç ve kontrolün sürdürülmesini engelleyebileceği ve kadının güçlenmesini sağlayacağı için istenmeyen bir durumdur. Ancak; kadınlara yönelik bu eşitsiz yapının kırılması için Deacon ve Sullivan (2009)'ın da belirttiği üzere, kadının ev dışında çalışmasına olumlu bakmayan ataerkil aile yapısı karşısında, mülteci kadınlara yönelik istihdam fırsatları yaratırken kadının ev içi sorumluluklarını da ihmal etmeyecek bir biçimde sürdürebildiği çalışma biçimleri oluşturmak, onların ev dışında çalışmasını mümkün kılacaktır.

Bu araştırmada ilk defa ve göç edilen yerde çalışmaya başlayan sağlık aracısı kadınlara, eşlerinin çalışmalarına tepkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplarda eşlerin ilk başta çalışmalarına sıcak bakmadıklarını ancak ekonomik yetersizlikler, çalışma saatlerinin esnek olması, yalnızca kadınların çalıştığı bir ortamda çalışılıyor olması, çalışmanın kadının psikolojik sağlığına iyi geldiğini görmeleri ve yorucu bir iş olmaması dolayısıyla çalışmalarına çok karşı çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Savaş travması ve aile içerisinde kadınların sağlıklarının bozulacağı kaygısının azaltılmasında WGSS'lerde öğrenilenlerin olumlu etkisi olduğunu görmeleri, erkeklerin kadınların çalışmalarına izin vermelerinde etkili olmuştur.

Ben ilk defa çalıştım, daha önce dört çocuğum vardı, eşim çalışırdı, ben hiçbir zaman çalışmadım. İlk defa burda (WGSS) çalıştım. Ben çalışmaya başladığım zaman eşim çok sevindi. Karşı çıkmadı çünkü benim içimdeki mutluluğu görebiliyordu. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Şöyle kocam ve en büyük oğlumla oturdum konuştum. Kendileri “problem değil” dediler. “Yani eğer yorucu bir iş değilse, sen kendini iyi hissedeceksen tabii ki git çalış” dediler. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Önceden psikolojik olarak çok yorgundum. Buraya (WGSS) geldikten sonra eve geri döndüğümde mutlu olduğumu, sürekli gülüp eğlendiğimi gördüğü için kocam diyordu ki “ne iş olursa orda yapabilirsin”. (gülerek)(Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Ataerkil yapının güçlü olduğu, kadının sadece aile üyesi olarak kabul edildiği Suriye gibi toplumlarda kadının tamamen itaate dayalı bir biçimde kimlik geliştirmesine neden olan yapı onun güçsüz olduğu ve dış dünyaya karşı sürekli korunması gerektiği fikriyle ev dışında çalışmasına olanak tanımamaktadır. Ya da korunaklı bir çalışma biçimine izin vermektedir. Erkeklerin başka bir ülkede eşlerinin çalışmasına izin vermesi başlangıçta onlar için korku yaratmış ancak yukarıda belirtildiği gibi korunaklı bir çalışma biçimi olan WGSS'lerde sağlık aracısı olarak kadınlarla çalışmaları onların korkularını azaltmıştır. Kadının çalışması “çalışan kadın olmak” başlığında yer verilen anlatılardan da anlaşılacağı üzere, WGSS'lerin toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet geliştirme ilkesiyle çalışması, kadınların kendi seslerini ve kendi sözlerini bulmalarına katkıda bulunmuştur.

Buradaki en güzel olay kadın çıkıp çalışırsa ayıp değil. Eve ne ihtiyaç varsa ben alırım, eşim alır ve bu hiçbir sorun teşkil etmez. Aslında ilk çalışmaya başladığımda eşim de çok sıcak bakmıyordu olaya. “Neden gidiyorsun?” diyordu, sonra maaş almaya başladığımda daha iyi oldu. Ama en iyisi de konuşmaya başladığımda oldu. Kendi fikirlerimi beyan etmeye başladığımda oldu. Eskiden ben dışarı çıktığımda eşim benim adıma korkuyordu bir şeyler olacağından. Kendi hakkımı savunamayacağımdan, konuşamayacağımdan. Sonra eşim bunun olmayacağını, güçlendiğimi gördü, bu yüzden “senin hakkını kimse yemez” diye seviniyordu. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

İlk kez Türkiye’de çalışmaya başlayan kadınlardan ikisi çocuklarının, annelerinin çalışmaları karşısında sorun yaşadıklarını ve çalışan anne rolüne alışmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. WGSS’lerde çocuklara yönelik hizmetlerin de veriliyor olması, kadınların çalışabilmesini kolaylaştırmıştır, ancak WGSS’lerde çocuklar için yeterli bir hizmet alanı oluşturulmamış olması kadınların çalışmasında zaman zaman sorun yaşanmasına da neden olmuştur.

Ben ilk çalışmaya başladığımda çocuklarım biraz sorun yaşadı. “Anne sen bizi terk ettin” demeye başladılar. Bizim adetimizde yoktu çalışmak. Fakat daha sonrasında “hayır çocuklar” dedim. “Ben para kazanıyorum ve biz daha rahat yaşantı süreceğiz” dedim. Ve çocuklar da bundan mutlu oldular. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Çocuklar da gördükçe “anne sen çalışıyorsun, dışarı çıkıyorsun” diyorlardı. “Evet böyle olması gerekiyor. Hayat değişti ve bizim de çalışmamaız lazım hatta sizin de bizi takdir etmeniz lazım. Anneniz ve babanız olarak biz sizin için çalışıyoruz diye beni de takdir etmeniz gerekiyor” dedim. İyi oldu yani. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Eşim lafetmeye başladı “gitme, ne yapacaksınız orda, ne işiymiş bu”. Buraya güvenmedi önce, buraya gelmeme izin vermedi. Ben de “ne olacak ki merkezde (WGSS)” dedim. Sonra işe alındım ama “her gün her gün gelemem ben, çocuklarım var” dedim. “Yok haftada bir gün geleceksiniz” dedi. Ben de işi kabul ettim (Sonabar; 37Y, E, 3Ç, Halep)

Sağlık aracısı kadınlar eşlerin çalışmalarına izin vermesinin en önemli sebeplerinden birinin ekonomik yetersizlikler olduğunu aktarmışlardır. Eşlerinin ailenin ihtiyaçlarını sağlayabileceği durumda ise kadınların çalışmasına yine olumlu bakmadıklarını belirtmişlerdir.

Önceden evden çıkacağı zaman bağırp çağırıyordu, ama şimdi iş adı altında çıkmama izin veriyor çünkü merkeze (WGSS) gelip ... lira alıyorum buradan. Ama önceden çok sıkıntı oluyordu, “ne işin var, neye gidiyorsun” diye şimdi artık normal bir şey haline geldi. Nenem 80 yaşında, dedem 85. Nenem sadece yılda bir-iki kere oğlunu görmeye dışarı çıkıyor. Fikriyatları böyle, kadın kocası ne isterse onu yapar, kocaları da dışarı çıkmalarını istemediği için çıkmıyorlar. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Suriye’deyken çalışmama gerek yoktu çünkü eşimin durumu çok iyiydi. Ama orda kendi evimizi kendimiz yaptık. Burda kirada bir evde yaşıyoruz ve eşim bazen iş buluyor, bazen bulamıyor. O yüzden çalışmak zorundayım. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Bazı kadınlar da eşlerinin çalışmalarına izin vermeyeceğini bildikleri için eşlerine öncelikle WGSS’ye dil, sağlık gibi hizmetler almaya gittiklerini söylemişlerdir. Kadınlar ataerkil baskıyla mücadele etmek için bilindiği üzere çeşitli direniş biçimleri geliştirirler. Aşağıdaki anlatıda da görüldüğü üzere kadınlar mülteci konumları nedeniyle kocalarının bilmedikleri bir ülkede yaşamaktan dolayı hissettikleri baskıyı kullanmış ve “sözleşme” yaptıklarını söyleyerek çalışabilmişlerdir.

İlk başta hayır, söylemedim eşime burda (WGSS) çalıştığımı. Sonradan sonraya zaten buraya gelmeye başladıktan sonra alışmaya başladı eşim buraya gelmeme. İlk başta “Türkçe dersine gidiyorum” diyordum, sonrasında sorduğunda ise “ben işe gidiyorum” demeye başladım. Eşim şaşırıp kaldı, “ne işi, nasıl bir iş?” falan dedi. Ben de “gidiyoruz, derslerimiz oluyor, görüşmelerimiz oluyor, kadın hukuku, kadın haklarıyla alakalı dersler alıyoruz” falan dedim. Kocam da “humm” falan diye acayip tepkiler verdi önce, sonradan o da alıştı. Evet ben çok istedim çalışmayı, dışarda olmasa bile eve iş taşımayı çok istedim ama kocam hiçbir zaman izin vermedi. “Bişey eksik mi, ben sana yetemiyor muyum” diye bir sürü söylendi. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Yalan söyledim eşime. Ona kadın hakları için falan demedim, Türkçe öğrenmek istiyorum, eğitime katılmak istiyorum dedim. O da böyle kabul etti. Sonra dedi ki eşim “iş bırak yeter yani”. Ben de bırakamam çünkü aramızda sözleşme var, bırakamam dedim. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Eşinin çalışmasına izin vermediğini anlatan bir kadın eşiyile bu konuda sorunlar yaşamayı göze alarak çalıştığını aktarmıştır.

Şimdi burada dışarıya rahat girip çıkıyorum diye eşim şimdi beni hiç beğenmiyor. İlk işe girdiğimde (WGSS’de) kocamla çok fazla kavga ettik. “Sen izin vermezsen de ben çalışacağım” dedim. İşten çıkacağım son aylarda kocam “oh işten çıkacaksın, şimdi kimden destek alacaksın?” dedi. Kocam şimdi çok mutlu, “girip çıkmayacaksın dışarıya” diye, “evde oturacaksın”. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

WGSS’lerde sadece kadınlarla çalışılması, eşlerinin çalışmalarına olumlu bakmalarını sağlamıştır. Kadınlara “WGSS’lerde erkek çalışanlar olsaydı, yine de çalışmayı kabul edip etmeyecekleri” sorulmuştur. Kadınların çoğunluğu eşlerinin erkeklerin olduğu bir yerde çalışmalarına izin vermeyeceklerini ve kendilerinin de çalışmayacaklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında **“Eşim izin verseydi erkeklerle çalışırdım”** diyenler olduğu gibi **“eşim izin vermeseydi de ben çalışırdım.”** diyenler de olmuştur.

Eşim zaten çok istemiyordu çalışmamı ama izin verdi. İstemeseydi çalışmazdım. İş yerinde erkekler olsaydı çalışmazdım. Kesinlikle eşim izin vermezdi. Benim için çok zor olurdu. Eşim izin vermezdi. Ben mutluyum şu an, kadınlarla çalışıyorum, eşim daha mutlu. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Erkekler olsaydı bu işte çalışmazdım. Kocam da izin vermezdi. Ben sevmiyorum erkeklerle bir arada olmayı. Mesela kocamın dayısı bile bana göz koymuştu falan o yüzden erkeklerle çalışmayı istemiyorum, rahatsız oluyorum. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Merkezde erkekler olsaydı da çalışırım. Son aldığım karo kursundaki hoca da erkekti. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Bu işte erkekler de çalışıyor olsaydı da çalışırdım. Başkasını bilemem. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Burda erkek çalışsaydı eşim kabul etmezdi o zaman. Eşime dedim, “tek doktor ve temizlik yapan kişi erkek, bundan başka kimse yok” dedim. İşimiz hep kadınlarla, onun için razı oldu. Ben izin verseydi çalışırdım. İnsanlar bana güven verirse çalışırım. Ama eşim kıskançtı. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Bu işte (WGSS) erkeklerle çalışsaydık sıkıntı olabilirdi. Geçen eğitime gittiğimizde kadın vücudunu yansıtıp, “şurada şu var, burada bu var” diye gösteriyorlardı. Biz öğrenmeye gidiyoruz diye cevap verdim ama, erkeklerle gitseydik laf söz olurdu. Eğitimler ayrı, birlikte çalışıyor olsaydık olabilirdi ama erkekle eve gideceksek, eşimin kabul etmesi zor. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Burada (WGSS) erkekler olsaydı da çalışırdım, eşime önem vermediğim için ister kabul etsin, ister etmesin eşim, çalışırdım. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Merkezden (WGSS) Öğrenilenler ve Yaşama Yansımaları: Kadınların Güçlenmesi

Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlarda sağlık aracısı olarak çalışan kadınlara çeşitli alanlarda eğitimler verilmektedir. Bu eğitimlerden kadınların özellikle aklında kalanlara bakıldığında Türkiye’de kadın hakları ve kadınlara yönelik hizmetler, gebelik, aile içi şiddet, çocuk yaşta evlilikler ve zararları, hastalıklar, kadın hastalıkları, aile planlaması ve üreme sağlığı, çocuklarla iletişim ve çocuklara bakım gibi konular öne çıkmaktadır. Kadınlar bu eğitimlerde kendilerinin bilmediği birçok şeyi öğrendiklerini ve bu sayede güçlendiklerini ve etraflarındaki kadınlara da bunları aktarmaktan dolayı çok mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

Aldığımız eğitimler hem bizim için hem de dışarıdaki kadınlar için iyi oldu. Onlara anlatıyoruz. Öncelikle akrabalar: Komşulara anlatıyorum öğrendiklerimi. Kadın hakları, çocuklar, hastalıklar, çocuklara bakım, aile planlaması konularında eğitimler aldık. Kadın hakları eğitimi en iyisiydi benim için. (Tabia, 24Y, B, 2Ç, Halep)

Hayatım çok değişti buraya (WGSS) gelmeye başladıktan sonra. Başladıktan sonra bu ülkede hiçbir şey bilmediğimi fark ettim. Kanunu bilmiyorum. Bu ülkede ne-nasıl işler bilmiyorum. Nereye gideceğimi bilmiyorum. Sizin anlattığınız derslerle onu öğrendim. Temizliği öğreniyoruz. Doktor bazı hastalıklardan bahsederken temizliği anlattı. Temizlik nasıl basit bir şey ama duymamıştım. İşe başladıktan sonra topluluk önünde bir şey söyleyince, onlara yol gösterince de kendimi daha güçlü hissettim. (Bahır, 34Y, E, 1Ç, Şam)

Biz burda (WGSS) eğitimler alıyoruz. Ben kendi hayatımda bunları uyguluyorum işte emzirme üzerine ya da kadın üzerine, sağlık üzerine eğitimler aldıkça hem benim işime yarıyor hem ben aileme, işte akrabalarıma, arkadaşlarıma bu bilgileri yayabiliyorum. Onun haricinde de ben Merkeze başladıktan sonra burdan aldığım birçok bilgiyi mesela biz kadınların hakları olduğunu ya da hakları için dava açabileceğini, şiddete uğradığında dava açabileceğini bilmiyorduk. Burda (WGSS) kadın hakları nedir bunu öğrendik. Bu Merkezde (WGSS) bunu öğrenebiliyorsun ya da bunu kadınlara söyleyebiliyorsun ya da onun haricinde birçok konuda aldığımız bilgileri işte, bunu bilip kulaktan dolma bilip söylemekle gerçekten bunun eğitimini alıp söylemek daha farklı oluyor. Hani burda aldığımız eğitimlerden sonra kadınlara bişey açıklarken daha sebepleri ile açıklamaya başladık. Burda (WGSS) aldığım eğitimlerden sonra neden böyle oluyor emzirmeye ilgili, hamilelikle ilgili, şiddetle ilgili neden böyledir, bunları daha açıklayıcı bir şekilde biliyorum. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Dışarıya çıkmayı bile sevmiyordum. Ama bu Merkeze (WGSS) gelmeye başlayınca eğitimlere giriyordum, çıkıyordum. Sorumluluk aldığımı hissediyordum. Kadın haklarını

öğrendim, öğretmeye de başladım. Bu dersi verdiğimiz kadınlar da güçlenmeye başladı. Buranın hukuku, buranın kanunları daha iyi. Kadın hakkını eşit olarak alıyor. Bu açıdan burayı daha çok sevdim. Burada kadın hakkı kaybolmaz. O zamanlar bilmiyordum, çocukların arasında kaç yaş olması gerektiğini ama şimdi böyle doğuranlar gördüğümde “yapma kendine bunu” diyorum. Sonra bana “ne yapacağız, nasıl korunacağız” diye soruyorlar. Ben de Merkeze (WGSS) gönderiyorum. “Her şey var gidin alın” diye. Türklerin çok çocuk sahibi olmamasını da sevdim. Çok çocuk iyi değil. Türkler çok az çocuk sahibi oluyor. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Öncelikle şiddeti öğrendik. Şiddetin ne demek olduğunu öğrendik. Kadın haklarının varlığını öğrendik ve bunun aslında ne kadar güçlendirici bir şey olduğunu öğrendik. Şiddetin her çeşidini öğrendik. Fiziksel, psikolojik, cinsel şiddeti. Kadın sağlığının bir hak olduğunu ve üreme sağlığının bir hak olduğunu, bunlara ulaşabilmek ve aile planlamasının bir hak olduğunu öğrendik. Bunların hiçbirini bilmiyorduk ve bunların hepsini öğrendik. Hatta buraya ilk geldiğimde konuşmaya bile çekiniyordum, korkuyordum, utanıyordum. Sonrasında fark ettim ki bu, kadını güçlendiren bir şey. Psikolojisine iyi gelen bir şey. Kıymet veren ve kadının değerine değer katan bir şey. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Tam olarak kadın haklarını öğrendim. Çünkü ben küçük yaşta evlendim, önceden bilmiyordum. Burada (WGSS) onları öğrendim. Başkalarına da öğretmeye çalışıyorum. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Çok şey öğrendim burdan (WGSS). Güçlü hissediyorum. Çok güçlü bir kişiliğimin olduğunu düşünüyorum. Onun dışında medeni hukuku öğrendim. Şunları, hiçbirini bilmiyordum mesela bir kadının hakları olduğunu, 18 yaşından küçükse evlenemeyeceğini, şiddetin yasak olduğunu bilmiyordum. Kadın-erkek eşitliğini öğrendim mesela. Üreme sağlığı ve kadın sağlığı ile ilgili iki çocuk arasındaki sürenin iki yıl olması gerektiğini öğrendim. Bu konularda bir sürü şey öğrendim. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Kadınlar özellikle çocuk istismarı konusunda aldıkları eğitimler sonucunda çocuklarına da bu konuda bilgi verdiklerini ve daha dikkatli davrandıklarını belirtmişlerdir.

Hepsini kaydettim eğitimlerin. Çok iyi oldu eğitimler. Bilgilendim ama çocuklara yönelik istismar eğitimi vardı. Ondan da çok fazla etkilendim. Ben çok fazla dışarı çıkıyorum. Çocuklarım komşuda, akrabada sürekli bir şekilde kalıyorlar. Ona daha fazla dikkat etmeye başladım. Çocuğumla daha fazla konuştum. Birileri seni öperse, dokunmaya, okşamaya kalkarsa, ısırma çalışırsa, çocuklarıma ne yapmaları gerektiğini anlattım. Bu konuyla ilgili biraz daha farkındalık kazandım. Daha dikkat ediyorum artık. Hiç aklımda bile yoktu bu tür düşünceler. Bunun daha fazla farkına vardım. Büyük kızım için de aynı şekilde biraz daha dikkat etmeye başladım. Okula gidiyor ama dil bilmiyor. “Benimle gel ya da şuraya gidelim” diye biri konuşursa, yani onunla da istismar konuştum. “Arkadaşlarıyla okula gidiyorsun, arkadaşlarıyla dön” diyorum. “Biraz daha dikkatli ol. Birileri seni rahatsız ederse öğretmenine söyle, hiç kimseden saklaman gereken bir durum yok”. Bu şekilde onunla da konuştum. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Çocuklarımıza da bunu öğretmemiz gerektiğini öğrettiler. Çocuklarımıza bir taciz olduğunda ya da herhangi bir durumu olduğunda çocuklarımızın nasıl davranmaları gerektiğini, tepki vermeleri gerektiğini öğrettik. Bunu biz de bilmiyorduk. Aynı zamanda

zoraki bir şeyler istendiğinde zorunda olduğumuz gerçeğini kabullenmiştik ama öyle bir şey yok. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Eğitimlerden bahsederken kadınlar, görsel içerik, oyunlar, etkinlikler ve canlandırmalar kullanılmasından dolayı eğitimlerin daha akılda kalıcı olduğunu ve bundan duydukları memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Bu eğitimlerin hem büyük gruplar hem de küçük grup etkileşimleri biçiminde verilmesi kadınların eski bilgilerinin de sorgulamalarına yol açmıştır. Hem yeni bilgiler öğrenmek ve bilinçlenmek hem de Merkezde (WGSS) çalışanlar arasındaki dayanışma kadınların duygusal olarak da özgürleşmelerini sağlamıştır. Bu etkiyi kadınlardan biri “*kalbim kapanmıştı*” metaforuyla anlatmış ve eğitimler sırasında “*kalbinin düğümlerinin çözülmeye başladığını*” ifade etmiştir.

Çok şey öğrendim. Öğrendim, bazı şeyleri de unutmuştum, tekrardan hatırladım. Kalbim biraz kapanmıştı ama eğitimlere gittiğimizde eğitim veren kişi konuştuğu zaman ve ben mikrofonu elime aldığım zaman kalbimin pıt pıt ettiğini hissetmeye başladım. Ben de normal bir insanmışım gibi hissetmeye başladım ve kalbimin düğümleri çözülmeye başladı. Şu şöyledir demek yerine, canlandırma yapıyoruz. Soru soruyoruz. “Sence nasıl olur, öyle mi olması lazım” diye. Öyle daha fazla anlıyoruz, katılıyoruz, fikrimizi söylüyoruz. Bize soru sorularak yapıldığı için daha fazla şey yapabiliyoruz ama bazı eğitimler de şöyle şeyler yapıyorlar. Tahtaya yazıyorlar, “bu böyle şu öyledir, hadi görüşürüz” deyip gidiyorlar. Ama burda (WGSS) insan kendini beden eğitiminin dersinde gibi işliyor. Biraz daha küçük bir çocukla iletişim kurmaya benziyor bence eğitimler, bu haliyle çok iyi oluyor. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınlar eğitimlerin farklı mekanlarda gerçekleştirilmesiyle yaşadıkları kenti de tanıma fırsatı elde etmişlerdir. Ayrıca sağlık aracısı kadınlar, birlikte yaptıkları faaliyetler sayesinde arkadaş edinmişler, bir başka deyişle sosyalleşmişler ve kendilerini güçlü hissetmişlerdir.

Kendim çıkıyorum burda dışarı, biraz Türkçe biliyorum. Ulus, Altınpark'a falan gittik. Eğitimler için otellere gittik. T (WGSS'deki sosyal hizmet uzmanı) ile çok yerlere gittik, gezdik. (Tabia, 24Y, B, 2Ç, Halep)

Buraya (WGSS) gidip gelmeye başladıktan sonra çok mutlu oldum. Hayatım şenlendi. Önceden çalışıyordum ve işim bittikten sonra oturup ağlardım. Ama şimdi arkadaşlarım oldu. Bir şeyler öğreniyorum. (May, 41Y, B, 4Ç, Haseke)

Önceden evden çıkmam bile 1-2 saati bulurken, şimdi 10 dakikada hazırlanayım, arkadaşlarıma gideyim. Buraya gideceğim, şuraya gideceğim diye biraz daha açıldım. Kendi kendime Ulus'a gidiyorum, Kızılay'a gidiyorum. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Hayatım çok değişti. Önceden çocuklar ve ev arasında gidip geliyordum. Şimdi çok fazla kadın ve yeni hayatla tanıştım. İnsanların hayatlarına dokunuyorum. Eskişehir'e gezmeye gittim. Sizinle (WGSS) çalışmaya başladıktan sonra daha çok sosyalleştim. Daha çok insana ulaşırdım. Hayatım biraz daha genişledi. Hayatımda daha büyük değişimler oldu. Daha çok özgürleştiğimi söyleyebilirim. Çıkıp gezebiliyorum. Eğitimlere katılıyoruz. Geziye gidebiliyoruz. Bunlar benim hayatımı çok etkiledi. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Sağlık aracısı kadınların aldıkları **eğitimlerin sonucunda eşleriyle ve çocuklarıyla daha eşitlikçi bir yaşam sürme çabalarının** olduğu görülmüştür. Kadınların özellikle eşleriyle olan iletişimlerinde verdikleri tepkilerin değiştiği ortaya çıkmıştır. Kadınlardan biri “*kadın olarak haklarımızla birlikte*

bize nasıl yaşayacağımızı öğrettiler.” cümlesiyle aldığı eğitimlerin hayatını yönlendirmesine yardımcı olduğunu aktarmıştır.

Burda (WGSS) öğrendiklerimi komşulara, kız kardeşime, yeğenime anlatıyorum “böyle haklarınız var” diye. O yüzden burdaki yeni öğrendiklerimi ben etraftakilere anlatıyorum, hem kendim için hem etraftakiler için çok yararlı oluyor. Benim burda aldığım eğitimlerle çocuklarla olan iletişimim çok değişti, kocamla olan iletişimim çok değişti. Mesela eskiden böyle kavga ettiğimizde söylediğim şeyleri söylemiyorum, başka şeyler söylüyorum. Kocam diyor ki “çok değişmişsin, böyle değildin”. Mesela çocuklarım da çok değişti, onlara verdiğim tepkiler de çok değişti. Ya da çevremdekilere nasihat verir, yol gösterir oldum. Mesela komşum var, onunla oturup sürekli anlatıyorum burda öğrendiklerimi ya da nasıl davranması gerektiğini. Komşumu o kadar etkiledim ki komşum bile çok değişti, etraftakiler de söylüyor. İnsanlara yol gösteriyorum, yol göstermek çok mutlu ediyor. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

En basitinden bir şey daha söylemek istiyorum. Kocamla aramda herhangi bir sorun yaşarsak “ben orada (WGSS) seni şikayet edebilirim” dediğimde eşim bana “sen Suriye’de böyle konuşamazsın” diyor. Allah’a şükür, aynı zamanda T’ye (WGSS’deki sosyal çalışmacı) şükür ki, bizim bir sürü hakkımız var ve bunları bize öğretti. Eşimle nasıl ilişkimiz olacağını, çocuklarımızla nasıl ilişkimiz olacağını, bunu bize öğrettiler. Kadın olarak haklarımızı birlikte nasıl yaşayacağımızı bize öğrettiler, gösterdiler. Kocam bundan dolayı çok mutlu oluyor. “Sen büyüdüün ve gerçekten hakkını savunmayı biliyorsun” diyor. Ben de kocama şunu diyorum “sadece hakkımı istiyorum, hakkımın dışında hiçbir şey istemiyorum senden”. Bir zamanlar bizim hiç hakkımız yoktu. Kaybolmuştu. Ama şu an öyle değil. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Yetişkin evli erkek çocuğu ve gelini ile birlikte yaşayan bir sağlık aracısı ev içerisinde oğlunun eşine davranışları konusunda yaptığı uyarılarla eşler arası rollerde eşitlikçi bir yaklaşım sergilemeye çalıştığından bahsetmiştir. Bunun yanında alınan çocuk hakları eğitimleri ve çocukla iletişimin önemi konusunda alınan eğitimler sonucunda “kendini ifade etme hakkını” küçük çocuğuna tanımadığını söyleyen ve bunun yanlışlığını eğitimlerle farkeden bir kadının anlatısı aşağıda verilmiştir.

Bizde adetler kanunlardan daha yüksektedir normalde. Ama burada öğrendiklerimi hayatıma uyguladım. Mesela oğlum işten geliyor. Duşunu alıyor, yemek yiyor. Karısına “bana şunu getir” der. Ben ona şöyle derim: Sen istiyorsan git al. Bunu hayatıma uygulamaya başladım. En küçük çocuğum M konuşacağı zaman şöyle derdim. “Sen sus, abin konuşacak.” Çocuğun kalbinin nasıl kırıldığını, üzüldüğünü bilmezdim. Şimdi M konuşacağı zaman ona “sus” dediğinde ben “hayır sen sus, önce M sözünü bitirsin, çocuk bir şey söylüyordu” diye değiştirmeye çalışıyordum. Konuşması gerekiyor, kendini ifade etmesi gerekiyor. Çocuk konuşmazsa onda ne sorun olduğunu anlayamazsın, çözemezsin. Oğlum dışarı çıkıyor, arkadaşlarıyla dolanıyor ona konuşma hakkını vermezsek, susturursak, ne olduğunu anlayamayız hayatında. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Kadın haklarını Türkiye ve Suriye karşılaştırmasıyla anlamak

Merkezde alınan eğitimlerde Türkiye’deki kadın haklarını öğrenen kadınlar kendi ülkelerindeki kadın hakları karşılaştırmasını yaparak yaşadıkları farklılıkları aktarmışlardır. Kadınların anlatılarından çarpıcı bazı cümleler: **“Türkiye’de hak diye bir şey var. Hürriyet korunuyor burada.” “...en azından**

kadınların burada bir hakkı var ve hakkını talep etme şansı var.”, “Suriye’de öyle bir şey yok.”, “Burada kadın hakkını arayabilir.”, “Kadın mahkemeye dava açmaya gittiği zaman ona karşı değil onunla beraber olan, destekleyici bir kanun var.”, “Suriye’de evet hak sahibi olduğunuzu söylüyorlar ama sadece lafta kalıyor, hani hiçbir şeyden istifade edemiyorsun.”, “Suriye böyle değil. Kadın hakkını arasa bile orada erkek haklı çıkar.”

Çok güçlendim. Suriye’ye dönmek istemiyorum. Çünkü kendimi buldum, burada hürriyet var. Hak diye bir şey var. Ve ben bunu gördüm. Hürriyet korunuyor burada. Çünkü en azından kadınların burada bir hakkı var ve hakkını talep etme şansı var. Suriye’de öyle bir şey yok. Acı çekince insanlar bir şekilde burada boşanabiliyor. Ama Suriye’de öyle bir şey yok. Mesela burada boşanacaksan çocuklarını alma hakkı var kadının. Suriye’de öyle bir hakkın yok. Mesela evlilik içinde cinsel şiddette, yani kocan seninle zorla beraber olmak istediğinde de, istemiyorsan hakkını savunabilirsin. Mahkemeye gidebilirsin. Suriye’de öyle bir şey söz konusu bile değildi. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Burada şunu öğrendim. Kadın istediğini yapabilir. İsteddiği zaman “hayır” diyebilir. “Ben bu adamla evlenmek istemiyorum” diyebilir. Suriye’de böyle bir şey yok. Polise ya da herhangi bir yere gitsem kadını savunurlar. Suriye böyle değil. Kadın hakkını arasa bile orada erkek haklı çıkar. Mesela buraya ilk geldiğimde bir Türk arkamdan geliyordu, “sana halı vereceğim, şunu vereceğim” diyordu. Ben polise şikayet edeceğimi söylediğimde hemen çekildi. Orada öyle bir şey yok. Suriye’de kadın suçlu çıkıyor. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

Herşey çok farklı. İnsanlar burda haklarını, özgürlüklerini ellerine alabiliyorlar. Suriye’de böyle değil. Mesela kimsenin hakkı kaybolmuyor, mesela ben bir şey için şikayet ettiğimde hakkımı alabiliyorum. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Suriye ile karşılaştırdığımda burda kadınların hakları arasında çok büyük fark var. Burada bizim yaşadığımız hayattan çok farklı bir hayat var. Yiyip içip evde kalmaktan çok farklı bir hayat var. Çocuklarımız okula giderken herhangi bir sorunla karşılaştıklarında gidip şikayet edebileceğimiz bir yer yoktu. Burada çocuklar herhangi bir sorun yaşadığında gidip müdürle konuşabiliyorsunuz. Mesela bir erkek bir kadını gasp etti. Kadın şikayette bulunabilir. Ama Suriye’de böyle bir şey yoktu. En basitinden kadını, bir hayatım var burada. Çok ciddi bir değişim var. Kendi hayatımdan örnek verecek olursam ben çocuk evliliğinin ne demek olduğunu bilmezdim. Çocuk evliliği diye bir şey olduğunu bile bilmezdim. Ama şu an onun farkındayım. Biz küçük yaşta evlendirildik ve küçük yaşta evliliğin ne kadar tehlikeli olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Onu öğrendim. Mesela çocuk yaşta evlenince çok fazla hastalık olabiliyor. Biz bunu burada öğrendik. Vücudumuzda herhangi bir rahatsızlık olduğunda doktora gidebiliyoruz. Halep’te öyle bir şey söz konusu bile değildi. Özel doktora gideceksin. Devletin karşıladığı herhangi bir şey yoktu. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Burada kadın kanunlar nezdinde daha özgür. Daha çok hakkı var. Bir kadın şiddete maruz kaldığı zaman mahkemeye gidip şikayet edebiliyor. Birden fazla evliliğin yasak olması. Kimsenin birden fazla eşi olamaz. Kadın mahkemeye dava açmaya gittiği zaman ona karşı değil onunla beraber olan destekleyici bir kanun var. Bir boşanmada çocuk anneye verilebiliyor. Suriye’de tabi veriliyor ama birileri kadın hakkında kötü bir şey söylerse ya da böyle bir durumda anne çocuğunu göremeyebilir, alamayabilir. Sonuç olarak kadın özgürlüğünü almış. Bizim orada çocuğa soy ismini vermezse kimsenin adına yazılamaz. Türkiye’de çocuk annenin soy ismini alabiliyor. (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Şiddete direnme aracı olarak kadın hakları

Kadınlar Merkezlerde (WGSS) aldıkları eğitimler aracılığıyla Türkiye’de kadın hakları bilinci geliştirmişlerdir. Böylece buradaki yaşamlarında erkek şiddetinin öncesine göre azaldığını belirtmişlerdir. Artık şiddet karşısında kadını koruyan düzenlemelerden haberdar olmaları sayesinde bazı kadınların susup boyun eğmek yerine mücadele yolunu seçtiklerini ifade etmişlerdir. Kadınların tahhaküme ve şiddete karşı direnme pratikleri geliştirdikleri ve bunları birbirlerinden öğrenmekte oldukları görülmektedir.

Türkiye’de Suriyeli kadınların yaşadığı şiddet önceki gibi değil. İlk geldiğimizde çok fazla oluyordu. Şimdi biraz daha azaldı. Kadının güçlenmesiyle ve haklarını bilmeye başlamasıyla şiddet azaldı. Artık susmuyoruz. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kocam ilk geldiğinde aynısıydı ama şimdi daha iyi. Hani benim ailem burada ya aramızda kavga falan olduğunda tehdit ederdim kocamı. “Böyle yaparsan annemin yanına gideceğim” falan ondan dolayı biraz iyi oldu. İlk Türkiye’ye geldiğinde yine beni döverdi eve geldikten sonra. Hakkım olduğunu bildim, bana bir şey yaparsa şikayet edeceğimi bildim. Bazen beni dövdüğünde “falan kişi gidip eşini şikayet etmiş, o da cezaevindeymiş” diye duyurma gibi bir şey yaptım. Ondan korkardı. Direkt söylemiyordum ama olmayan bir şeyi ona anlatıyordum, başka birinden örnek veriyordum: “Eşine böyle böyle bir şey yapmış. O da gitmiş şikayet etmiş. Ondan hapse koymuşlar.” diye korkutuyordum kocamı. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Şiddet olayını çok doldukları zaman, dayanamadıkları zaman konuşuyorlardı Suriye’de kadınlar. Türkiye’ye gelince işler değişti. Erkekler Suriye’den buraya gelen kadınların biraz daha güçlendiğini hissetmeye başladılar. Kadınlar birbirine destek oluyor. Şiddet konusunda konuştuğumda: “Susmayın o sana vuruyorsa, senin de ona vurmaya hakkın var. Şikayetçi olmak istediğinde gel, ben seninle gelirim, ben sana destek olurum.” diyorum. Kadınlar burada daha güçlü. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Türkiye’de kadına şiddet çok azaldı. Erkek çok uzun süre çalıştığı için eve geldiğinde kafayı vurup yatıyor. Bu tür şeylere hali mecali yok. Kadınlar da daha da güçlü bir karakter oluşmaya başladı. Biliyorlar artık. Girip, çıktıkça öğreniyorlar. Bu da bir sebep. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Türkiye’de yasaları ve haklarını öğrenmeleriyle birlikte kadınlar, eşlerinin ikinci eş ile evlenme durumuna karşı durabildiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmelerde kadınların en kırılgan oldukları konulardan biri ikinci kadınla evlenme konusu olarak ortaya çıkmıştır.

Eşim ikinci eşle evlenirse deliririm herhalde, aklım uçar, kaldıramam eşimin ikinci defa evlenmesini benim üzerime. Ben Türkiye’deki hukuku ikinci defa evlilik yok diye seviyorum, gerek yok yani böyle bişeye. Çok zor. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

(Gülerek) Suriye’deyken aslında kendisi çok zengindi, çok parası vardı. İsteseydi ikinci evliliği yapabilirdi, hatta ailesi de çok baskı kurmuştu ikinci evliliği yapması konusunda. Ama buraya geldikten sonra parası kalmadı tabi (gülerek) ve bunu görünce ben de hani biraz güçlendiğimi hissettim, hani konuşabileceğimi, haklarımı savunabileceğimi hissettim. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Türkiye’de Suriyeli kadınların kadını koruyan yasalar öğrenmesi, kadın üzerinde baskı yaratan köken ülke toplumundan uzaklaşması ve kamusal ve sosyal destek ağlarının güçlenmesi ile birlikte maruz kaldıkları şiddet karşısında sessizliği bozdukları ve boşanma kararı alarak boşanabildikleri görülmektedir.

Suriye'de hiç boşanmayı düşünmedim. Ama Türkiye'ye gelince burda ben güçlendim biraz, hak hukuk öğrendim buraya gelip. O yüzden dedim ki burda boşanmam lazım çünkü orda çok zor, orda bi kere adın boşanmış oluyor, hem halkın gözünde hem ailenin gözünde hem de diğerlerinin gözünde. Suriye'de boşanmazdım, halktan baskı var çünkü. Benim Suriye'deyken hiçbir destek mekanizmam yoktu, o yüzden boşanmayacaktım, sabredecektim. Ama buraya geldim mesela destek olarak merkezdeki (WGSS) uzmanlar var. Burdaki uzmanların beni bi yere yerleştireceğinin güvencesi var. Ama Suriye'de olsaydım bunu yapamazdım. Çünkü ailemin yanına geri dönmek zorundaydım, ailem de bana çok zorluk çıkartacaktı, bana zulüm edeceklerdi sonra da beni boşanmış ya da evlenmiş 3. ya da 4. eş olarak vereceklerdi. ... Ben burdayken de çok şiddet gördüm eşimden. Sürekli sustum, sesimi çıkartmadım, çocuklarım için sabretmeye çalıştım. Buraya gidip geldikçe, haklarımın daha çok farkında oldukça, bir de işe başlayınca bu benim için ikinci bir hayat oldu. Boşandıktan sonra da daha da rahatladım. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Boşanan kadınların çoğu çevresinden korkar. Boşanan bir kadınla konuşulduğunda “şimdi çevresine nasıl konuşacak ya da neler anlatacak” diye korkarlar. Ablam da Türkiye'de boşandı ve ben boşanmasına yardım ettim onun. Ablamın kocasının ikinci bir eşi vardı ve onunla beraber Mersin'de yaşıyorlardı. Ablam da burada Ankara'da yaşıyordu. Eşi para vermezdi. Zaten ev kirası, su, elektrik faturasının tamamını abim verirdi. Eniştemle görüşüp ablamı boşamasını istedim. Ablamın da yaşama hakkının olduğunu söyledim. Sonrasında boşandılar. Türkiye'ye geldiğimizde evlenmiş gibi gözüküyordu, çünkü imam nikahlıydı. Kimlik için başvuru yaptığımızda bekar olarak çıktı kimliği. Çocuklar için mahkemeye gidebileceğimizi, bu çocuk benden değil dediğinde belli tahliller yaptırarak gerçeği öğrenebileceğimizi ve çocukların haklarından yararlanabileceğini sürekli anlatıyordum. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlara Yönelik Kadınların Önerileri

Sağlık aracısı kadınlara WGSS'nin daha çok kadına ulaşabilmesi için nasıl hizmetler vermesi gerektiği konusunda önerileri sorulduğunda genel olarak çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Önerilerine bakıldığında ise ilk olarak kadınlar Merkezin daha çok tanıtımının yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Merkezdten destek alan kadınların çocuklarıyla gelip vakit geçirebilecekleri **çocuk dostu alanların olması ve özellikle yeni gelenler için Türkçe kursu ve çeşitli yardımların dağıtılması yönünde önerilerini dile getirmişlerdir.**

Tanıtımının daha fazla yapılması gerekiyor buranın (WGSS). Biz ne kadar söylesek de yetmiyor. Daha çok eğitim olmalı burda, mesela dün komşuma anlattım, o boşanacak. Dedim ki “böyle bir Merkez var, git”. O da dedi ki “bize yardım ederler mi yoksa diğer devlet kurumları gibi bizi atarlar mı?” “Yok” dedim “yardım ederler, sen git”. “Dinlerler mi, bizi anlamaya çalışırlar mı, sorunumuzu ne yaparlar” dedi. Ben de “dinlerler seni de yönlendirirler yani. Kardeşine anlatıyormuş gibi rahat olabilirsin Merkezde” dedim. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Çocukları bırakacak bi yerin var olması kadınların gelmesini sağlar. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Yani mesela burada (WGSS) aldıkları eğitimler tamam yani şeyi, kültürü, kültürlenmeyi bilinçlenmeyi seviyorlar. Tabii yardım konusunu açtığın zaman koşarak geliyorlar o ayrı. Türkiye'ye geldiklerinde yardımlara alıştılar. Şey diyor yani tabii eşlerini de ikna etmeleri açısından yardımları arttırmak önemli çünkü mesela eğitimlere geldiği zaman, kadın buradan hizmet almaya geldiği zaman kocası şey diye biliyor yani, “ne işe yarıyor? Niye gidiyorsun?” Ayda, bir-iki ayda bir kere bir yardım kutusu olursa iyi olur. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

GÖÇLE GELEN DEĞİŞİM ve GELECEKTEN BEKLENTİLER

Göçle Gelen Değişim

Mültecilerle yapılan çalışmalar ışığında, özellikle eşitsiz yaşam koşullarına sahip olan mülteci kadınlar için göçün değişim, güçlenme ve özgürleşme için bir fırsat kaynağı olabileceğinden daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Suriye'deki gibi cinsiyet eşitsizliklerinin yüksek olduğu bir ülkeden göç eden mülteci kadınlarla yapılan çalışmalar çok önemli güçlenme alanları yaratabilmektedir.

Sağlık aracısı kadınlar eşlerinin günün çoğunluğunu çalışarak geçirdikleri için evle ve çocuklarla ilgili ihtiyaçların karşılanması sorumluluğunun kendilerine kaldığını belirtmişlerdir. **Ev dışındaki çocukların okulu ile ilgilenme, evin ihtiyaçlarını karşılama noktasında Türkiye'de aktif rol aldıkları, bu sayede de dışarıya çıkma konusunda özgürleşme** yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

İlk evlendiğimde çocuktum ve çok kötü bir hayatım vardı. Buraya geldikten sonra her şey çok değişti. En basitinden benim de artık sorumluluklarım var en az onun kadar. Evin bazı idaresini ben almışken, bazı idaresini de o aldı. Biraz hürriyet oldu artık. Benim artık mesuliyetlerim var. O sadece işe gidip geliyor. Ben, işe gidiyorum, çocukları okula götürüyorum, evin eksikliğini belirleyip evin eksikliğini kendim satın alıyorum. Ondan bir şey istediğimde o getiriyor ya da parasını bana veriyor, ben getiriyorum. Bir sürü değişim oldu bu konuda. Çok fazla değişim oldu, çok fazla hürriyet oldu, dışarıya gidip çıkabiliyorum sadece benden istediği “erkeklerle konuşma, çok münasebette olma ki ben bir şeyler duymayayım, dedikodu olmasın”. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Çok şey değişti burda kadınlar için. Erkek çalışırdı, pazara kendisi giderdi. Faturaları kendisi öderdi. Ama burası öyle değil. Alışverişimizi kendimiz yapıyoruz. Roller çok değişti. Dışarıya çıkmazdım, “ayıp” derlerdi bizim orada. Burada öyle değil, istediğimiz gibi girip çıkıyoruz. Burası çok özgür. Toplumda iyi karşılanmıyordu Suriye'deyken böyle kadının girip çıkması ama burda o kadar hükmedecek bi toplum yok. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Kocam burada inşaatta sabahtan akşama kadar çalıştığı için başka yapacağı bir şey yoktu. Başka bir şeye yetişemiyordu. Ben pazara gitmeye, faturaları ödemeye, çocukların okuluna gitmeye başladım. Kaymakama gitmeye, Merkezde (WGSS) çalışmaya başladım. Bunları Suriye'de ben yapmıyodum hiç. Buraya alıştım, zorluk çekmedim, burda daha

rahat oldu. Suriye’de kadının hiçbir şeyi yoktu. Tüm iş erkek üzerindeydi, kadın hiçbir şey yapmazdı. Erkek getirirdi, götürürdü, yapardı. Ama burası artık öyle değil. Kadın da erkek kadar dışarı çıkabiliyor, eşitlendi. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Burda hayat koşulları çok zor. Suriye’de kadınların iş yapması diye bir şey yoktu eskiden ama şu anda buraya gelenler mecbur olarak eşine yardım etmek zorunda. Okula gitmek zorunda, çocuklarını kaydettirmek zorunda, yardım varsa gidip almak zorunda, evin işlerini yapmak zorunda. Eskiden tek yapacakları evi temizlemek, sonra süslenmek, kocalarını beklemektir. Geri kalan bütün dışardaki işleri kocaları yapardı. Çoğu kadın zaten artık buraya gelince çok fazla hayat yaşadıklarına inanmıyorlar o yüzden, çünkü eskiden ordayken süslenip püslenirlerdi ya da dışarı çıkarlardı ama şu anda öyle bişey yok artık. Bütün evin sorumluluğunun yarısından fazlası kadına yüklendi. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Türkiye’de Suriyeli kadınlar için çok fazla değişiklik oldu. Dışarıda kadınları görebiliyorum. Çarşıya çıkabiliyorlar, alışverişlerini yapabiliyorlar. Kadınlar kurslara gidebiliyorlar, tek başına çıkabiliyorlar. (Nime, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kadınların anlatılarından bu özgürleşmenin göçle birlikte yeni bir toplumsal çevreye geçilmesi ve dolayısıyla köken ülkedeki toplumsal baskının hâkimiyetini kaybetmesi ile de ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında kadınların savaş ortamında yaşam koşullarından ve tanıklıklarından dolayı psikolojik olarak etkilenme durumları karşısında iyi hissedebilmek için dışarı çıkıp hava almak ve yürüyüş yapma ihtiyaçlarının eşleri tarafından görülmesinin kadınların dışarı çıkma konusunda özgürleşmelerine yardımcı olduğu da belirtilmiştir.

Buraya gelmemle, Merkezle (WGSS) daha fazla güçlü oldum. Kendi ailemden uzak olduğum için bu da beni güçlendirdi. Şimdi kocama diyorum ki “senin her istediğin olmaz”. Ailemden uzak olduğum için yani abilerim Suriye’de olduğu için rahatım, daha güçlüyüm. Türkiye’ye geldikten sonra bazen bana eşim “sen azmışsın” derdi dışarı çıktığım için. Kocam zaten ona çok kızıyor, “sen zaten beni dinlemiyorsun, benim istediğimi yapmıyorsun diye. Olsun ama. Bir şey öğrendim hani bir kuşu kafese koymuşlar bir zaman boyunca sonra uçurulduğu zamanki hali gibi aynen öyle oldum. İnsan gördüm, hayat gördüm, hayatımı yaşıyorum dışarıya gidiyorum, söylüyorum. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

İlk dışarı çıkma sebebim biraz hava alabilmek. Biraz farklılık olsun, biraz kendime gelebilmek. Her hafta çocuklarımı parka götürüyordum. Kocamın izniyle çıkıyordum. Çok fazla yorulmuştum, depresif bir yaşantım vardı. Ruhum daralmıştı. Bu yüzden çıkmam gerekiyordu ve eşim bunu biliyordu. Suriye’de izin vermiyordu çünkü orda adet oydu ama burada öyle değil. Türkiye’deki adetlere uymak zorundaydı. Türkiye’ye uyum sağlamak zorundaydı. (Ballut, 28 Y, E, 4Ç, Halep)

Kadın için daha güzel oldu. Mesela eskiden yüzünü tam kapatacaksın ya da ben girip çıkıyordum, çok rahattım ama çoğu kadın evde hapis hayatı gibi yaşıyordu. Çıkmayacaksın ya da tamamıyla yüzünü kapatıp kocanla çıkacaksın. Ama şimdi “oğlunu al git, şunu yap” diyorlar ya da bazı kadınlar diyor ki “kocam çok değişti, daha özgür oldum, daha çok çıkmama izin veriyor”. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Burası gibi aynı ama burada ben daha özgür yaşıyorum. Kendimi daha özgür hissediyorum. Suriye’deyken dışarı tek başına çıktığım zaman insanlar çok konuşuyordu “aman şunun eşi mi çıktı, aman ne kadar ayıp, aman işte nereye gidiyor, nâpıyor ne ediyor, neden tek başına

çıkıyor” diye ayıplarlardı. Suriye’deyken zaten kocam izin vermezdi tek çıkmama, ondan izinsiz zaten çıkamıyordum. Ama buraya geldikten sonra ben yavaş yavaş dışarı tek çıkmaya başladım. Önceleri kocamın izniyle çıkıyordum, şimdi ona bile gerek kalmıyor, “ben izin veriyorum, benden habersiz bile istediğin yere gidebilirsin” diyebiliyor eşim. (Zobe, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Sağlık aracısı bir kadın eşinden izin almaksızın dışarı çıktığını, merkeze (WGSS) gelerek eğitimler aldığını belirtmiş ve “**Bu hayatta bir hayat var, ikinci bir hayat yok. Kendi hayatımı yaşamak istiyorum. ...Bu hayat benim**” cümleleriyle kendi yaşamını kendi kararlarıyla yönlendirdiğini ifade etmiştir.

Ben her gün Merkeze (WGSS) gelirdim. Ama gittiğimi kocama söylemezdim. Kursun haftada bir olduğunu söylerdim. Öyle bir dönem oldu ki kocamın fikrini almazdım. Benim istediğim olacaktı. Kursa gideceksem, giderdim. Gitmeyeceksem gitmezdim. Ben kendim için bir hayat kurmak istedim. Her gün gideceğimi söyleseydim beni bırakmazdı. Bu hayatta bir hayat var, ikinci bir hayat yok. Kendi hayatımı yaşamak istiyorum. Kendi hayatımın kararını kendim alırım. Bazen karşı gelmeye çalışır ama benim dediğim olur. “Benim senin hayatına senin de benim hayatıma karışmaya hakkın yok” derim. Kocamı çok seviyorum ama bu hayat benim. Türkiye’ye geldikten sonra kendimi insan olarak hissettim. Eski hayatımla şimdiki hayatımı karşı karşıya getirdiğim zaman benim hayatım budur, eski hayatım değil. Şimdi ben dişi aslan gibi olmuşum. (Bürken, 28Y, E, 3Ç, Halep)

Türkiye’de yaşayan sağlık aracısı olarak çalışan Suriyeli kadınların çevrelerinde gördükleri kadınların yaşam tarzları ile birlikte **kendi giyimleri konusunda değişiklikler** yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ben Suriye’deyken simsiyah giyinmek zorundaydım. Ben modayı severim, simsiyah giyinip yüzümü kapatmak istemiyorum. Burda Türkiye’de rahat rahat giyiniyorum. Mesela sizi görüyorum, kadınsınız ve istediğinizi yapabiliyorsunuz. Bizim de böyle yapabilmemiz gerekiyor. Evde oturup, susmakla olmuyor bu iş. Mesela buraya geldiğimde S ve T’yi (WGSS’deki sosyal çalışmacı ve psikolog) görüyorum, kadın olmalarına rağmen bir şeyler yapıyorlar, hem de kadınlar için bir şeyler yapıyorlar ve ben bunu gördükçe bundan güç alıyorum. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Yemem, içmem, düşüncelerim, çocuklarım, giydiğim elbise bile değişti, burda yüzüme örttüğüm peçeyi kaldırdım tek başımayken. Eşimle olduğu zaman gözüme kadar burnumdan itibaren kapatıyorum. Kabul etmiyor ailesi, yüzü açık kabul etmiyor. Başımı ağrıtmamak için kapatıyorum. Çok görmezler, tek çıktığımı bilmezler böyle (yüzü açık) çıktığımı, arkadaşlarımla çıktığım zaman böyle çıkarım. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye ile burayı karşılaştırdığımda en basitinden kendimi burada buldum. Mesela bu kıyafetle Suriye’de çıkamazdım. İnsan burada daha rahat oluyor. Bir kıızı başörtüsüz görsem de niye bu başörtüsüz demiyorum. Çünkü başörtüsüz kızlar daha güçlü, kendi kendilerine daha sahip oluyorlar. Daha değişik burası. Suriye’de iken bir kadın sokağa çıktığında yüzünü kapatması gerekiyor. Ellerinin görünmemesi için eldiven takması gerekiyor. Hatta şu an üzerimde gördüğünüz şey (pantolon ve tunik) ile bile beni gördüklerinde, kadını yabancı gibi görüyorlar ve arkasından çok kötü konuşabiliyorlar. Diz altı bir mont bile sıkıntı olabiliyor. Suriye’den buraya gelen Halepli erkekler kadınları böyle gördükçe şaşırıyorlar. Garip bakıyorlar, arkasından konuşuyorlar. Şöyle bir şey dedikleri bile oldu, “gel istersen erkeklerle çay iç”. “Ne alakası var” diye bir tepki verdim. “Sen bildiğin Türkiyeli kadın

olmuşsun” diyorlardı. “Sen aslını unutmuşsun, Suriye’de nasıl çıkıyorsun burada nasılsın”. Ben Suriye’de yüzümü kapatıyordum, eldiven giyiyordum, öyle çıkıyordum. (Cezire, 23Y, E, 2Ç, Halep)

Kadınlar Türkiye’deki yaşam koşullarını görmeleriyle ve Merkezden (WGSS) aldıkları toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eğitimlerin de etkisiyle **kadın-erkek rol sorumlulukları hakkında değişen düşüncelerini** paylaşmışlardır.

Benim fikrime göre kadının ne sorumluluğu varsa erkeğin de olmak zorunda. Erkeğin ne sorumluluğu varsa kadının da olmak zorunda. Bu sadece ev işleri için geçerli değil. Geri kalan bütün her konuda geçerli. Buradaki en güzel olay kadın çıkıp çalışırsa ayıp değil. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye’deyken ben düşünüyordum erkek çıkıp işine gitmeli ama kadın kendi kendine işyerleri yapabilmeli diye düşünüyordum. Ama elimden hiçbir şey gelmiyordu, yapamıyordum. Ben Suriye’deyken hiçbir şey bilmiyordum. Çünkü her şeyi kocam yapıyordu. Ama Türkiye’ye gelince, eşim işe gidince ben merkeze (WGSS) gelmeye çalışıyordum. Kızılay’a gitmeye çalışıyordum, hani burda işyerleri yapabildiğimi hissettim. Burda kendi işimi kendim görüyorum, daha rahatım. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Rol olarak doğru, kocası mesela erkek dışarıda çalışıyor falan, kadın evde çalışıyor ama erkek çalışmadığı zaman neden kadına yardım etmiyor diye düşünüyorum. Mesela tatil günleri var, biraz yardımcı olabilirsin. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Ama buraya geldikten sonra ben öğrendim ki bunları ben yapabilirim yani ben kendi hayatıma düzen verebilirim ya da kendi çocuklarıma kendim bakabilirim ve ben kendi hayatımı geçindirebilirim yani. Fark ettim ve öğrendim yani bütün bunları, yani kocamdan beklediğim her şeyi yapabilirim, bunu öğrendim ve bu benim için iyi oldu. İnsanlar değişmeli, ordayken böyle değildik ama değişim olmalı. Mesela biz buraya geldik, kadınla erkek aynıdır, eşit olmalı. Kadın olmasa erkek de olmazdı ya da erkek olmasa kadın da olmazdı. Onlar eşittir, ikisi de aynı haklara sahip olmalıdır. Doğru olan şey bu olmalı. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Şimdi tabii ki çok fazla değişti, düşüncelerimde çok fazla değişiklik oldu. Mesela bir erkek nasıl çalışıyorsa kadın da çalışabilir, şimdi böyle düşünüyorum. Mesela önceden bakım konusunda kızlarımı ben büyüttüm, şu an da çocuklarımız var ve bakım konusu sadece kadının sorumluluğu değil erkeğin de bu sorumluluğu alması gerekiyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Kadınlar WGSS’lerde aldıkları eğitimler ve danışmanlığın kendi hayatlarını şekillendirmelerine yardımcı olduğundan bahsetmişlerdir. Özellikle kadın hakları konusunda aldıkları eğitimlerin hayatlarında radikal kararlar almalarını ve özgürleşmelerini sağladığını aktarmışlardır.

Ben çok fazla değiştim. Buraya sınırdan beni geçiren ağabeyimle birlikte geldik. Abim “kesinlikle dışarıya çıkma, hiçbir şey yapma, ne istersen ben sana getiririm” diyordu. Sonra baktığımda insanların rahat bir şekilde girip çıktığını, konuştuğunu gördüm. Burayı gördükten sonra hayatımın üzerindeki hükümleri biraz daha kaldırdım. “Siz karışmayın artık ben çalışacağım, ben yapacağım, öğreneceğim, gideceğim, geleceğim” dedim. “Ben de öğreneceğim çocuklarıma da öğreteceğim”. Buna karar verdim. Böyle yaşamaya

başladım. Kendimi kurtardım. Kendimi bir şey gibi hissettim. Önceden korkuyordum. Ama şimdi şu kararı aldım. Kocam gelse, önce onun karşısında ben duracağım. Çocuklarımı da vermeyeceğim. Dava açacağım. Önce boşanma davası, sonra da çocuklarımın velayeti için dava açacağım. Hiçbir şeyi de ona bırakmayacağım. Burada yasalar kadınlardan yana. Bunu gördüm, hissettim, öğrendim. Hepsini kaydettim eğitimlerin. Çok iyi oldu eğitimler. Kendi hayatımızı ve hakkımızı elimize aldığımız için “bu hayatı istemiyorum” deyip sıyrılıp daha kolay vazgeçebildim. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Türkiye'deki ve Suriye'deki yaşantım tabii ki çok farklı. Türkiye'de çocuklarımı kaybettim ama özgürlüğümü aldım. Kendimi daha rahat hissediyorum. Önceden benim adım “kocasından dayak yiyen, evde oturup ev temizleyen” kadındı. Eşimden burdan (WGSS) aldığım bilgilerle ve destekle boşandım ve şimdi doktorlarla merkezde (WGSS) çalışan kadın oldum. O yüzden tabii ki de daha rahatım, daha özgürüm önceden hiçbir şey bilmeyen kadındım, şimdi en azından itibarım yerine geldi. Mesela bir kadın gördüğümde dayak yemiş ya da şiddet görüyor ona diyorum ki “sen evde şiddet görüp, susup oturma, bunlar bunlar senin hakkın”. Nasıl ki bana öğretilerse ben de başka kadınlara örnek olmak istiyorum. Bunların olmaması gerektiğini öğrensinler. Öyle bir zamana geldik ki eskiden bize öğretmişler ama şimdi çocuklarımız öğrenmesin diye bizim de bir değişikliğe ihtiyacımız var. Hayatımızda da, nesilde de bir değişikliğe gitmemiz gerekiyor. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Eğitimler, sosyal olma, sorumlulukların artması, dışarıya çıkıp gelme ve çalışma hayatı gibi göçle birlikte sağlık aracısı Suriyeli kadınların Suriye'deki yaşantılarıyla karşılaştırdıklarında değişen yaşam pratikleri kadınları güçlendiren unsurlardandır. Kadınlardan biri değişen yaşam pratiklerini düşünerek hayatlarındaki güçlenmeyi **“Kendimi ikinci bir birey olarak yani ikinci bir kişilik yaratmış gibi görüyorum.”** cümlesi ile yaşamındaki değişimi ve güçlenmesini anlatmıştır.

Yaşadığım, gördüğüm şeylerden sonra burda olmam beni güçlü hissettiriyor ama aynı zamanda çok da hassas yapıyor. Eskiden ben ve çocuklarım hep eşimi beklerdik para versin, evdeki ihtiyaçları gidersin diye ama şimdi benim de maaşım var diye çocuklar beni bekliyor benden bir şey almak için. Eskiden özgürlük konusunda sadece akrabalara ve komşulara gitme özgürlüğüm vardı. Bu Merkeze gideyim, yardım alayım şeklinde bir özgürlük yoktu. Burda özgürlük konusunda daha rahat olmam, Merkeze (WGSS) gelmem, Kızılay'a gitmem, bunlar daha güçlü hissettiriyor. (Nahir, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Suriye'deyken bir söz söyleme hakkım yokken burada birçok konu hakkında söz sahibi oldum, konuşmaya başladım. Güç sahibi oldum biraz da. Kendimi ikinci bir birey olarak yani ikinci bir kişilik yaratmış gibi görüyorum. Çünkü önceki kişilik her şeyden korkuyordu, hiçbir şey söyleyemiyordu. Şu an kendimi daha güçlü hissediyorum ve en azından evde söylediğim şeyler önemseniyor ve istediğim şeyler yapılıyor, yaptırıyorum. Kendimi bu konuda daha söz sahibi hissediyorum. Güçlüyüm. Suriye'deyken bir sıkıntım olduğunda anneme gidip anlatıyordum ama işte annem çok dikkat etmiyordu. İşte “Sabırlı ol, olur böyle şeyler” gibi şeyler söylüyordu. Burda daha güçlü hissediyorum. Bir sorunum olduğunda buraya geliyorum, paylaşıyorum. Öğreniyorum, daha güçlendiğimi hissediyorum. Sorunlarımı paylaşabiliyorum. Eğitimlerden çok şey öğrendim, kazandım. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Göç kadını özgürleştiriyor bir yerde. Hürriyeti ben öğrendim. Kızlarıma öğrettim. Çevremdekilere de öğretiyorum. Özgürleştirdim biraz. Güçlüyüm ve güçlü olmam gerekiyor. Yoksa bitiremem bu olayı. (Seme, 44Y, E, 9Ç, El-Bab)

Eşim ne kadar güçlendiğimi gördü. Onun isteği bu değildi. Ondan uzakta, onsuz yaşayamayacağımı düşünüyordu. Beni böyle gördüğü zaman şok oldu ve şaşırıldı. En zor zamanlarımda bıraktı. Lübnan'da, göç yolunda, evde, burada, işsiz bıraktı, parasız bıraktı. Ama ben kızlarımı okutuyorum. Çalışıyorum ve kendi ayaklarımın üzerinde durabiliyorum. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Gelecekte Beklentileri

Suriyeli kadınların değişen yaşam koşulları yaşamdan beklentilerini de dönüştürmektedir. AFAD (2017)'in yaptığı çalışmada Suriyeli bireylerin % 30'u geleceğinden umutsuz olduğunu belirtmiştir. Görüşülen Suriyeli bireylerin % 41'i Türkiye'deki Suriyelilerin yarısının Türkiye'de kalıcı olacağını belirtmiştir. Sağlık aracısı Suriyeli kadınlara gelecek beklentileri sorulduğunda da çoğunluğunda Türkiye'de bir yaşam kurma istekleri öne çıkmaktadır. Bu kapsamda gelecek beklentileri; çocukların eğitime devam edebilmeleri ve düzenli bir işe sahip olma beklentisi, dil öğrenmek, Suriye'de yapmak isteyip de yapamadıkları şeyleri gerçekleştirmek, daha kötü birşey olmaması yönünde istek, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönündedir.

Gelecekte beklentim: Kötü bir şey olmasın. Kötü bir şey olmasın, benim için yeterli. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınların öncelikle Türkiye'de bir hayat kurma isteklerine dair anlatılardan birinde bir kadın Suriye'de hakkı olmayan kadınların Türkiye'de bir hayat kurmak istediklerini belirtmiştir. Bunun yanında kadınlar için çocukların eğitim hayatına devam etmeleri gelecek beklentilerinin başında gelmektedir.

İlk başta Suriye'ye bir daha dönmek istemiyorum. Umarım çocuklarım okur. Okulu bırakmazlar. Meslek edinirler ve çok rahat bir hayat yaşarlar. Bir şey istemiyorum. Sadece bunları istiyorum. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Çocuklarımın hepsini okumuş görmek ve rahatlamış olduğumu görmek. İş bulursam sevinirim. Maddi durumu iyi olanlar tabii ki Suriye'ye dönmek istiyor. Orada hakkı olmayıp da buraya gelenler geri dönmek istemiyor. Burada daha iyiyim ve biraz daha özgürüm. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Çocuklarımın okuması, kocamın iyi olması, yoksa bırakacağım. Sadece bunlar. (Şems, 33Y, E, 3Ç, Halep)

Beklentim öyle çok değil aslında. Suriye'de savaş bitmezse, oraya döneceksek burada haklarımızın Türkiyelilerle bir olmasını, biraz daha eşit olmasını istiyorum. Mesela bir ev alabilmek istiyorum kendi adıma. Her ay kira ödemek istemiyorum, bu konuda çok üzülüyorum. Haklarımızın eşit olmasını istiyorum yani mülteciliği istemiyorum. Birazcık aidiyet. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Gelecekte umudum öncelikle çocuklarım okullarını bitirsinler. Hedefleri ne ise ona ulaşsınlar. Okumak istiyorlarsa okusunlar. Kendim için de isteğim, okulu bitireyim. (İğsar, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Türkiye'de bir yaşam kurma isteği üzerine şekillenen gelecek beklentisinde öncelikle kadınlar dil öğrenme isteklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında hayatlarına kendi diledikleri şekilde yön verme

istekleri öne çıkmaktadır. Bir kadın özellikle gelecek beklentisini “önceki hayatımda içimde kalan şeyleri yapabilmek” olarak tanımlamıştır. Bu ifade kadınlar için göç sürecinin bir fırsat haline geldiğini göstermektedir.

İlk başta çok akademik bir Türkçe konuşmak istiyordum. Türkiye vatandaşları gibi konuşmak istiyordum. Önceki hayatımda içimde kalan ne varsa hepsini yapmak istiyordum. (Nispetiye, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Türkçe öğreniyim, diğer kadınlara “bakın ben Arapça yazmayı öğrenmeden Türkçe'yi öğrendim” diyebileyim. Çünkü Türkiye bana çok güzel şeyler getirdi. Ama ailemden baskı olursa tekrardan evlenmek zorunda kalabilirim, abilerimden baskı olursa onların stresinden kurtulmak için tekrar evlenebilirim. Ama ben tekrar evlenmeyi istemiyordum. Dili öğrenmek, burda tek yaşam kurmak istiyordum. Önce kendimi güvenceye almalıyım. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Yukarıdaki anlatıda 29 yaşında boşanmış bir kadın olan Kine, yalnız bir kadın olarak ailesinin tek başına bir yaşam kurmasına bakışının olumsuzluğunu dile getirmiş ve evlenmesi yönünde baskı olmaya başladığından ve bunun artacağından bahsetmiştir. Deacon ve Sullivan (2009)'ın belirttiği gibi yalnız mülteci kadınlar yeniden yerleşim yerinde de aile kurma konusunda baskılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu baskı dolayısıyla da sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmelerine izin verecek dil öğrenimi ve eğitimi gibi kaynakların tümünden yararlanamayabilirler. Eğer kadının sosyal desteği de yoksa yalnız mülteci kadınlar kültürel normların baskısı karşısında ezilebilirler.

Suriye'deki hayatlarında çalışmak isteyip de çalışamayan kadınlar Türkiye'de de insanlara faydalı olabilecekleri bir işte çalışma beklentilerini dile getirmişlerdir. Bu beklentilerini Merkezde çalışmanın karşıladığını da belirtmişlerdir.

Benim beklentim çalışmaktı. Onu da denedim, ondan fazla bir şey beklemiyordum. Tek çalışmayı denemek istiyordum. Hayatta bir işim olsun, bir insana faydam olsun, onu yapmak isterdim. Onu da yaptım Allah'a şükür. Küçükken okusaydım ya öğretmen ya doktor olmak isterdim. Yardımcı olmak için ama hiçbiri olmadı. Evde oturdum, evlendim. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Benim tek hayalim doktor olmaktı, tıp okumaktı. Bir de insani yardım yapan bir derneğim olsun. İnsanlara yardım edebilmeyi isterdim. Ben büyük bir dernek kurmak istiyordum. Yaşlı insanların, şiddet gören kadınların, ebeveyni olmayan çocukların barınabileceği bir dernek. (Nispetiye, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Kadınların haklarını alabildiği, özgür olabildiği bir gelecek hayali kuran bir sağlık aracısı, kadınların yaşadığı tahakküm ilişkisinin sonlanması konusunda dileklerini ifade ettiği gibi eşitlik vurgusu ile beklentisini dile getirmiştir.

Gelecekte beklentim kadın bütün hakkını almalı. Kadınlar konuşmalı. İstedikleri gibi girip çıkmalı. Karşıdaki insana kadına güvenmeli. “Nereye gittin, nereden geliyorsun” gibi sürekli sormamalı. Eşitlik olmalı. Bir erkeğin fikri olduğu gibi bir kadının da fikri olmalı. Benim gözümde bir erkek emreden, hükmeden olmamalı. O da aynı şekilde eşit davranmalı. Allah'ın yarattığı gibi sen de bir insansın. O da bir insan. Ona göre eşit davranmalı. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Geride D6nme Konusunda Düşünceleri

AFAD (2017)'ın yaptığı çalışmada Suriyeli bireylerin %16'sı Suriye'ye dönmeyi düşünmediğini, %35'i Suriye'deki karışıklıklar sona erdiğinde ülkesine döneceğini söylemekte, %25'i Suriye'deki iç karışıkların yakın bir gelecekte sona ermeyeceğini düşünmektedir.

Sağlık aracısı Suriyeli kadınlara gelecek beklentileri sorulduğunda bir kısmının Türkiye'de bir yaşam kurma isteğini belirtmesi üzerine Suriye'ye geri dönme konusunda da düşünceleri sorulmuştur. Kadınların birçoğu kendilerinin geri dönmek istemediğini, eşlerinin ise geri dönmeyi istediğini ifade etmiştir. Bunun sebebini ise eşlerinin Türkiye'de Suriye'de sahip oldukları güçlerini ve toplumsal statülerini kaybetmeleri ve Türkiye'de çalışma ortamlarında maruz kaldıkları kötü muamale olarak açıklamışlardır.

Umarım biter savaş ama ben gitmiycem diyorum. Kocamsa geri dönmek istiyor çünkü çalıştığı yerde ona küfür falan ediyorlar, "sen eşek gibi çalışacaksın" falan diyorlar. O da diyor ki "ben kişiliğimi, gururumu ayaklar altına alıyorum, ama ben mecburum çalışmaya o yüzden susuyorum". Bazı ustalar, bazı insanlar çok iyi, çok yardımcı oluyorlar ama bazıları farklılık gösteriyor. Tüm halklarda iyi de var. İyisi de var, kötüsü de tüm dünyada. (Sonabar, 37Y, E, 3Ç, Halep)

Çooook fazla şey değişti. Çok farklılaştı hatta şey soruyorlar bana "Suriye'de savaş biterse bir gün eğer dönmek ister misin?" Ben hayır asla dönmem, ben burada çok rahatım, gitmek istemiyorum, ben burada kalmak istiyorum. Çünkü ben orda hiç güzel bir şey görmedim. Eşim Suriye'deyken kendi işinin patronuydu hani, burda yaşamaya başladıktan sonra birilerinin elinin altında çalışmaya başladı. ...bu yüzden Suriye'ye dönmek istiyor. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Kadınlar kendilerinin geri dönmek istememelerinin nedenini Türkiye'de "özgürleşmeleri" olarak açıklamışlardır. "**Yani ben burda özgürlüğümü elime aldım.**", "**...bizi zorla Suriye'ye döndürmezlerse ben burada kalacağım.**" cümleleriyle Türkiye'de kalma isteklerini belirtmişlerdir.

Türkiye Suriye'den çok güzel, yani bizi zorla Suriye'ye döndürmezlerse ben burada kalacağım. Çünkü tekrar Suriye'ye döndüğümde kocam eskisi gibi olacak. Hem de çocuklarımı burada hiçbir şeyden kısmıyorum. Her istediklerini yapıyorum. Bunlar en önemlisi. Zorla Suriye'ye götürmezlerse gitmem. Evim yok Suriye'de. Burada hayatı ben çok sevdim, tekrar geri hayat kurmak kolay bir şey değil, buradaki hayatımı sevdim. Burada daha özgürleştim. Çok rahatım. Çok mutluyum. Girmem çıkmam, kendim karar almam, istediğimi yapmam, özgürleştim, burada istediğim bir şeyi yaparım kimse duymadan. Basit bir şey olsa bile yapabilirim. Kimse duymadan. (Hermel, 27Y, E, 4Ç, Halep)

Maddi durumu iyi olanlar tabii ki Suriye'ye dönmek istiyor. Orada hakkı olmayıp da buraya gelenler geri dönmek istemiyor. Burada daha iyiyim ve biraz daha özgürüm. (Turab, 40Y, E, 5Ç, Halep)

Yok istemiyorum. Türkiye'yi seviyorum. Yani ben burda özgürlüğümü elime aldım. Burda benim dışımda konuşan hiç kimse yok. Ve eğer beni rahatsız eden durumlar olduğunda hani, şikâyet edebileceğimi ve haklarımı alabileceğimi biliyorum. Bu yüzden burda kalmak istiyorum. Biz burda böyle rahatız. (Bedir, 21Y, E, Ç.Y., Rakka)

Suriye’de savaşta evlerin yıkılması, yakılması, bombalanması, eşyaların çalınması gibi durumlardan dolayı **kadınlar dönecek bir evin kalmadığını, çocukların Türkiye’ye ve okullarına adaptasyonlarıyla birlikte burada yeni bir düzen kurduklarını** belirtmişlerdir. Tüm bu sebeplerden dolayı geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir. **“Dönecek bir evim yok.”**

Hayır, dönmeyi istemiyorum. Evdeki eşyaların hepsini çaldılar. Çaldıktan sonra da yaktılar. O kadar çok çatışma oldu ki evimiz tamamen yıkılmış. Dönecek bir evim yok. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Tahminen dönmeyiz, olmaz çünkü çocuklar buraya alıştı. Oğlum şimdi 6. sınıfta. Suriye’yi hiç bilmiyor. Okula nasıl devam edecek oraya dönersek? (Şellel, 35Y, E, 3Ç, Halep)

Türkiye’ye geldikleri bilineceği için **geri dönünce ve geri dönüş sürecinde kendilerine zulüm edilebileceğinden duydukları korkuyu** dile getirmişlerdir.

Özellikle bir kadın için çok zor göç, ben mesela şimdi geri dönmeye kalksam korkarım. Asker beni tutar, beni vurabilirler, şiddet uygulayabilirler ya da başka bişey yapabilirler diye çok korkarım. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Ben kaçak yoldan gelmedim. Pasaportla geldim Türkiye’ye. Ben Suriye’ye geri dönerim diye düşünüyordum. Ama dediler ki bana Türkiye’nin mührü olacak ya pasaportta, Türkiye’ye geçiş yaptıysan bütün sorumluluk senin üzerinde olacak, oraya girmişsin geri gelmişsin diye ordu seni hapse alabilir dediler. Bu yüzden korkuyoruz. (Vaha, 50Y, B, 6Ç, Şam)

Sağlık aracısı kadınların bir kısmı ise **“Savaş biterse...”, Suriye’de barış ve özgürlük olursa dönmek isterim.”** cümleleriyle geri dönme isteklerini belirtmişlerdir.

Şimdilik düşünmüyorum geri dönmeyi çünkü savaş bitmedi. Savaş bittikten sonra, her şey düzeldikten sonra dönerim. Vatan gibi bir yer yok. Ne kadar iyi olsa da başka bir yer insanın vatanı gibi değil. Burada çok özgür yaşıyorum. Ama kardeşlerim orada, ablalarım orada. Savaş başladı başlayalı görmedim, onları özledim. Kardeşlerim “savaş daha bitmedi dönmeyin, her şey pahalı, elektrik, su yok, orada kalın” dediler. (Seru, 30Y, E, 4Ç, Halep)

Suriye’de yaşamayı isterdim ama tabii şu koşulları var yani hem barış içinde yaşamak koşuluyla hem de kız çocuklarının, erkek çocuklarının özgürlüklerini alması koşuluyla. Türkiye’de ömrüm boyunca kalsam da üzülmem ya burayı da sevdim, buranın işte sistemini de sevdim. (Asife, 43Y, E, 6Ç, Halep)

Umarım herkese barış olur. Umarım en kısa sürede Suriye’de savaş biter ve geri döneriz. (May, 41Y, B, 4Ç, Haseke)

Şimdiki beklentilerim, temennilerim savaşız bir Suriye, ölüm olmadan ailemle yeniden bir hayatım olması. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

AFAD (2017)’in yaptığı çalışmada Suriyeli bireylerin % 51’i Türkiye’den daha iyi şartlara sahip olduğunu düşündüğü üçüncü bir ülkeye gitmeye istekli olmadıklarını belirtmiştir. Bu çalışmada da sağlık aracısı kadınların birçoğu üçüncü ülkeye gitmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Türkiye’nin kendi yaşam tarzlarına, geleneklerine daha yakın olduğunu, fiziki olarak Suriye’ye daha yakın olmalarının rahatlattığını, burda düzen kurduklarını, rahat olduklarını ve bu süreçte çok yoruldukları için yeni bir ülkeye gitmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Buraya, yanımıza geldikten belli bir süre sonra Ege Denizi'nden Almanya'ya geçtiler. Akrabalarımız dosya açıp talep edebilirler. Oğlum da "Almanya'ya gidelim" dedi ama ben istemedim. Burayı seviyorum, gitmek istemedim. Çünkü oranın gelenekleri bize çok yabancı olduğu için istemedim. Korktum. Buranın gelenekleri, yaşam tarzı bize daha yakın. (May, 41Y, B, 4Ç, Haseke)

Benim fırsatım vardı, Avrupa'ya gidebilirdim. Kocamın durumu hassas olduğu için ancak ben burda kalmak istedim çünkü buranın gelenek görenekleri, işte dini olsun, hepsi benim ülkeme yakın, bir de ülkeme burası çok yakın. Eğer düzelirse Suriye'ye geri dönmek isterim. (Nahır, 32Y, E, 5Ç, Halep)

3. bir ülkeye gitmeyi düşünmedim zaten buradan çıkmak istemiyorum. Burda rahatım, daha fazla yorulmak istemiyorum. (Zobea, 42Y, E, 5Ç, Halep)

Bitirirken Kızkardeşlik Hissi

Görüşmelerin sonunda kadınlara söylemek istedikleri başka bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Kadınlar son cümlelerinde anlatmanın verdiği rahatlıktan ve hikâyelerini anlattıkları ve anlaşıldıklarını hissettikleri için araştırmacılara **"...en önemli şey 13 yıldır içimde tutmuştum ve anlattım artık bu yük benden çıktı çok rahatladım."**, **"Şu an benim kız kardeşim gibisin."** cümleleri ve buna benzer yakınlık ve rahatlama ifadesi içeren cümleler kurmuşlardır. Böyle bir çalışmanın yapılmasından duydukları memnuniyeti, kadın hakları konusunda çalışmaların yapılmasına devam edilmesini istediklerini, yalnız olmadıklarını hissettiklerini aktarmışlardır.

Çok teşekkür ederim. Şu an benim kız kardeşim gibisin. (Ballut, 28Y, E, 4Ç, Halep)

Kadınlara yönelik çalışmaların devam etmesini istiyorum en azından fikirleri değişsin. Yorulsanız da kadınlarla çalışmanızı devam etmenizi istiyorum, kadınlar değişsinler istiyorum. (Kine, 29Y, B, 3Ç, Halep)

Ben de çok teşekkür ediyorum. Kadın haklarına bu kadar dikkat ettiğiniz ve önemseydiğiniz için. Açılan bu Merkez (WGSS) için teşekkür ediyorum. Kadın alanında çalıştığınız için. (Nicme, 42Y, B, 5Ç, Halep)

Rahatladığımı düşünüyorum. (Rih, 41Y, E, 4Ç, Halep)

Eğitimler sırasında haber verirsiniz hepsine gelmek istiyorum. Öğrenmek istiyorum. Bir-iki gün öncesinden haber verirsiniz, çocukları komşuya bırakıp, size katılmak istiyorum. (Vadi, 39Y, B, 4Ç, Halep)

Ben de çok rahat hissettim size anlatınca (gülüşmeler) (Nahır, 32Y, E, 5Ç, Halep)

Ben çok memnun oluyorum birilerinin seni düşünmesi, ilgilenmesi... Benim en çok korktuğum şey "git buradan" demeleri ama insanlar benimle ilgilendiği zaman ben hiç rahatsız olmam, mutlu olurum. Çok teşekkür ederim. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

Ben bişey demeyeceğim, sadece ne kadar teşekkür etsem azdır. Çok güzel insanlarla tanıştım, buradan bişeyler öğreniyorum, bişeyler paylaşıyoruz ve biliyorum ki zor duruma düşsem ya da başıma bişey gelse arayabileceğim insanlar, gelebileceğim Merkez (WGSS)

var. Bu beni çok mutlu ediyor. Çok teşekkür ederim. (Şiheb, 43Y, E, 4Ç, Halep)

İnşallah savaş biter, Suriye'ye yanımıza gelirsiniz. Bizim ne kadar rahat bir yaşamımız olduğunu görürsünüz. Bizim oturduğumuz yer Tedmur, turistik bir yer. Roma'ya başkaldıran bir kadındı, adını ordan alıyor. Zenobia idi kadının adı. Zenobia şehrinin kadını yöneticisi, bizim şehrimizin, o yüzden IŞİD yok etmek istiyor. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Ben de size çok teşekkür ediyorum. İlk defa böyle bir yerin Suriyelilerle bu kadar gerçekten ilgilendiğini hissettim. Gerçekten böyle yardım eden bir yer olduğu için ben teşekkür ederim. (Cebel, 40Y, E, 3Ç, Humus)

Çok çok yararlı bir görüşmeydi bu, önceki görüşmemizde de en önemli şey 13 yıldır içimde tutmuştum ve anlattım, artık bu yük benden çıktı, çok rahatladım. (Vaha, 50Y, B, 6Ç, Şam)

Çok mutlu oldum, teşekkür ederim. (İğsar, 28Y, E, 4Ç, Halep)

SONUÇ

Suriyeli kadınların savaş öncesinde, savaş sırasında, göç sürecinde ve göç edilen yerdeki yaşam deneyimlerinin ve WGSS'lerden alınan eğitimlerle ve çalışma deneyimiyle birlikte kadınların değişen yaşam ve güçlenme pratiklerinin öğrenilmesini amaçlayan bu çalışmada elde edilen sonuçlar ve çıkarımlar şöyledir:

Suriye'de Kız Çocuğu Olma: Suriyeli kadınların çocukluk yaşantılarında kız çocuğu olmaktan kaynaklı toplumsal cinsiyet rollerine uygun yetiştirilmesi çok erken yaşta başlamaktadır. Kız çocuğu evliliğe hazırlama ve erkeğe hizmet amaçlı yetiştirilmekte, kız çocukları evde; anneye yardımcı olma, evin temizliği, kardeşlere bakma ve özellikle erkek kardeşlere hizmet etme gibi ev içi işler yapmaktadırlar. Kız çocuklarının çocukluklarını yaşamadıkları, bir başka deyişle çocukluğu yaşamının en önemli göstergesi olan oyun oynayamadıkları ortaya çıkmıştır. Kadınların çoğu 9-10 yaşlarında örtündüklerini belirtmiştir. Örtünme kız çocukları için büyüme olarak algılandığından bir yandan örtünmeyi istemişler öte yandan örtünme biçimlerinin bazılarına, örneğin peçeye, karşı çıkmışlardır. Örtünme aynı zamanda kız çocuklarının eve kapatılmasını da beraberinde getirmektedir. Çocukluk yaşantısı açısından modern ulus devletlerin ürettiği eğitim kurumu onlara yetişkinlerden ayrı bir sistem içinde yetişkinlik hayatına hazırlanma olanağı sağlamaktadır. Suriyeli kız çocukları için eğitim yaşamı kesintiye uğramaktadır. Bunu da çocuk yaşta evlilik izlemektedir. Araştırmaya katılan kadınların anlatılarında bazılarının çocuklukları 12-13 yaşında bazılarının ise 16 yaşında bitmiştir. Görüşülen 26 kadından sadece 9'u 18 yaş ve üstü evlilik yapmıştır.

Suriye'de Evlenme ve Evlilik Yaşantısı: Kadınların daha çok akrabalarıyla, çocuk yaşta evlendirildikleri görülmektedir. Çocuk yaşta evlilik kadınlar tarafından gelenek ve göreneklerle açıklanmaktadır. Kadınlar bu gelenek ve göreneklerin "kadının boyun eğmesini" hedeflediğini aktarmışlardır. Çocuk yaşta evliliğin bu kadar yaygın olması aile için kız çocuğunun evde kalması korkusunu da barındırmaktadır. Bu evde kalma korkusu kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesine ilişkin bir kısır döngü yaratmaktadır. Değinilmesi gereken bir başka konu da geniş aile içerisinde yaşayan kadınlar ataerkil ideolojinin gereği o geniş aile içerisinde gücü elinde tutan erkeklerin akraba evliliğine karar vermesi ve bu kararlara karşı çıkılamamasıdır. Evlilikle birlikte erkeklere ve hatta ataerkil ideolojinin taşıyıcısı olan/erkeğin gücünü paylaşan kadınlara, evlenen kadının boyun eğme(me)si beraberinde oldukça ağır şiddet yaşantılarını getirmektedir. Hatta kadınlar yaşadıkları bu ağır şiddeti zulüm olarak tanımlamaktadırlar. Bu ağır şiddet karşısında bile kadınların mahremiyet öğretisi nedeniyle şikâyetten kaçınarak ve kimseyle paylaşmayarak sessiz kaldıkları görülmektedir. Bilinen şiddet yaşantılarının yanı sıra Ortadoğu'da kadın

olmakla ilgili olduğunu düşündüğümüz erkek çocuk ve çok çocuk doğurma baskısı ve ikinci eşle evlenme tehdidi kadına yönelik şiddet çalışmaları açısından dikkate alınmalıdır. Çok çocuk doğurma baskısı altında kadınların bir kısmı doğum kontrol yöntemlerini gizli saklı yollarla kullanmaktadır. Kadınların bu şiddete katlanmaları bir yandan toplumun boşanmış kadına ataerkil baskısı, öte yandan boşanma sürecinin kadını sürekli örselemesi, aşağılaması biçimiyle kendini göstermektedir. Boşanma durumunda mal paylaşımının yapılmaması, velayetin kadına tamamıyla verilmemesi gibi kadınları güçsüzleştiren yasaların varlığı da kadınların boşanmasını engellemektedir.

Savaş Ortamının Yıkıcılığı ve Kadınlar: Savaş ortamında yaşamak; barınma, güven(siz)lik, beslenme ve yerinden edilme sorununu, sağlık ve eğitim gibi hizmetlere erişememe gibi temel ihtiyaçların karşılanamamasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca savaş ortamı kadınlar için cinsel şiddet, tecavüz, yoksulluk, yakınların kaybı ve kız çocukları için çocuk yaşta evlilik gibi ağır yaşantılar içermektedir. Savaşta kadınların rolü genellikle erkekler gibi aktif bir rol değil, daha çok geride bakım veren, yaşamın devamını sağlayan biçimiyle kendini göstermektedir. Araştırmaya katılan kadınlar Suriye'de yaşanan savaşın nedeni üzerine çok düşünmediklerini, ancak "özgürlük" gösterilerine katılan kadınlar olduğunu ve sonrasında onların gözaltında işkence ve tecavüze maruz kaldıklarını duyduklarını belirtmişlerdir. Savaş ilerledikçe ise kadınların çoğunluğunun bir aile üyesinin hayatını kaybetmesi, kaçırılması, zulüm görmesi ya da haksızlığa uğraması dolayısıyla gösterilere katıldığını belirtmişlerdir. Ancak araştırmaya katılan kadınlar söz konusu gösterilere katılmayıp savaşın yıkıcılığını yaşarken daha çok ailelerini bir arada tutma ve savaştan kurtulma yollarını aramışlardır. Tüm bu travmatik yaşantıların karşısında aynı zamanda sürekli güçlü görünmek ve yaşamı yeniden kurmak kadınların üzerinde büyük bir yük olarak durmaktadır. İşte bu yük araştırmaya katılan kadınların fiziksel ve psikolojik sağlıklarının bozulması olarak kendini göstermiştir.

Göç ve Göç Edilen Yerde Yaşam: Kadınlar savaşın yıkıcılığından kurtulmanın bir yolu olarak savaş sürecinde öncelikle ülke içerisinde yer değiştirmişler ancak bütün çareleri tükendikten sonra ailecek bir başka ülkeye göç etmeye karar vermişlerdir. Karar verme süreci genelde birlikte alınmış ancak bazı kadınlar eşlerine göre göç konusunda daha kararlı davranmışlardır. Bu arada ev içi şiddet nedeniyle savaşı bahane ederek şiddetten kurtulmak için göç eden kadınlar da bulunmaktadır. Göçe karar verme sürecinde savaşın yıkıcılığının yanında eş ve erkek çocuklarının savaşın bir parçası olmasından duyulan korku da etkili olmuştur.

Kadınlar sınırdan geçiş öykülerini anlatırken, özellikle kaçakçılar aracılığıyla geçenler, silahlı güçlerin çevirme yapması, ateş arasında kalmak, geliş yolunun zorlu doğa koşullarına sahip olması gibi yollardaki tehlikelerden dolayı travmatik deneyimlerini duygu boşalimleri yaşayarak anlatmışlardır. Göç edilen yerin Türkiye olmasında Suriye'ye yakın olması ve gerektiğinde geri dönmenin kolay olabileceği etkili olmuştur. Ankara'ya gelmelerinin nedeni olarak ise daha önce buraya yerleşmiş tanıdıklarının olması ifade edilmiştir. Göç edilen yerde yaşamı yeniden kurmak öncelikle yoksullukla başetmeyi gerektirmiştir. Yabancı olma duygusunun verdiği korkuyla kadınlar geldikleri ilk yıl gerekmedikçe evden dışarı çıkmamışlardır. Bunun yanı sıra savaş ortamından kurtuldukları için kendilerinin ve çocuklarının güvende olduğunu hissetmeleri, yaşamı yeniden kurarken dayanıklılık göstermelerinde etkili olmuştur. Kadınlar yaşadıkları en önemli sorunu dil bilmeme olarak belirtirken kiraladıkları evlerin sağlıksız koşullarından söz etmişlerdir. Kadınların bir kısmı özellikle kiralık ev bulma süreçlerinde yaşadıkları ayrımcılıkları ve istismarı (dolandırılma gibi) paylaşmıştır. Savaştan kaçarak yerleşen kadınlar Suriye'de savaş sürecinde birikimlerinin önemli bir kısmını tükettikleri ve savaş koşullarında çalışamadıkları için göç ederken yanlarına alabildikleri paranın önemli bir bölümünü de sınırdan geçerken kaçakçılara vermişlerdir. Savaş sürecinde yoksullaşan kadınlar Türkiye'de yeniden yaşamı kurarken maddi yardımlara ihtiyaç

duymuşlardır. Böylece çevre ile etkileşime girerek nerelerden nasıl yardım alacaklarını öğrenmişlerdir. Yardım sürecini yöneten kadınlar için Suriye’de ev içinde geçen zamanları, Türkiye’de ev dışında çeşitli kurumlarla ilişki kurmayı öğrenerek yani yeni beceriler geliştirerek değişmiştir. Yardımların sistematik ve düzenli olmaması kadınlar için ayrıca içinden çıkılması güç bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Yardım sürecini yönetmek kadınlar için toplumsal cinsiyet rollerinde değişim yaratırken aynı zamanda ağır bir yük olarak da kendini göstermiştir. Yardım alma sürecinde çevreyle ilişkilerin gelişmesine paralel olarak kadınların ev içindeki işleri ve bakım yükleri, kadının göç edilen yere uyum sağlamasına yardımcı olmuştur. Kadınlara göre ise, erkekler uyum sağlamada zorlanmaktadır. Kadınlar tarafından bunun nedeni, erkeğin göç öncesindeki işini ve statüsünü kaybetmesi olarak ifade edilmiştir.

Savaş nedeniyle göç, sağlık hizmetine duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Kadınlar hem kendileri için hem de çocukları için sağlık hizmetlerinden yeterli tercüman hizmeti alamadıkları için etkin bir biçimde yararlanamamaktadırlar. Türkiye’de yaşadıkları sorunlardan birisi de eşlerinin güvencesiz ve kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmalarıdır. Yaşadıkları bu yoksulluk nedeniyle de özellikle erkek çocukları eğitime devam edememekte ve çalışmak zorunda kalmaktadır. Çocukların eğitim almalarını sağlayamamış olmak kadınlar için çok önemli bir sorun olarak gündemlerinde yer almaktadır. Ülkelerinden ayrılmalarının en önemli nedenlerinden biri olan çocukların eğitime devamının sağlanmasını gerçekleştirememeleri onlar için üzüntü kaynağı olmaktadır. Bir başka üzüntü kaynağı da eğitimde çocuklarının çeşitli ayrımcı tutumlarla karşılaşmış olmalarıdır.

Çocuk yaşta evlendirilen bu kadınlar çocuklarının yetişkin yaşta evlenmelerini istemektedirler. Ancak özellikle eğitime devam edemeyen ve çalışma yaşamına da giremeyen 15-18 yaş kız çocukları evlenmek zorunda kalmaktadırlar. Bu da Türkiye’de özellikle mülteci kız çocuklarının maruz kaldığı bir sorundur.

Göçle Gelen Değişim ve Sağlık Aracısı Suriyeli Kadınlar: Suriye’de ev içinde varlıklarını sürdüren kadınlar savaş ve başka bir ülkeye göç etme nedeniyle değişim yaşamışlardır. Bu değişimde birkaç etken vardır:

- 1) Savaşta yüzyüze kalınan ölüm korkusu ile birlikte yaşamlarını sorgulamaları
- 2) Köken ülkedeki toplumsal baskıdan uzaklaşma
- 3) Yeni geldikleri ülkedeki yaşam koşulları (erkeklerin uzun saatler çalışması nedeniyle evin ihtiyaçlarını karşılamak, çocukların okula götürülmesi, sağlık hizmetlerinden ve yardımlardan yararlanmak gibi kadınların ev dışındaki işlerle ilgilenmeleri)
- 4) Yeni gelen ülkede kadınların görece daha iyi bir konumda olmaları
- 5) Özellikle sağlık aracısı kadınların WGSS’lerde çalışmaları ve kadın hakları konusunda bilinçlenmeleri ve aldıkları eğitimler.

Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar (WGSS) toplumsal cinsiyete duyarlı bir proje olarak bir yandan kadınların sağlık hizmeti almalarını hedeflerken öte yandan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda kadınların bilinçlenmelerini ve şiddetle mücadele edebilme araçlarını öğrenmelerini hedeflemiştir. Araştırmaya katılan Suriyeli sağlık aracısı kadınlar WGSS’ler sayesinde içselleştirdikleri ataerkil baskıyla yüzleşerek ve ona karşı mücadele ederek yeni bir kimlik inşa etmeye çalışmaktadırlar. WGSS’lerdeki sağlık aracısı Suriyeli kadınların anlatılarından nasıl güçlendikleri aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir.

- 1) Suriye toplumunda yaşadıkları ataerkil baskıdan uzaklaşarak kadınların yeni bir ülkede farklı görece toplumsal cinsiyet eşitliğinde daha iyi bir durumda olan bir toplumda toplumsal cinsiyet rollerine dair ev içinde daha eşitlikçi bir tutum sergileyebildikleri ortaya çıkmıştır.
- 2) Gelenen ülkede yaşanan ekonomik zorlukların varlığı ve kadının savaş travması karşısında WGSS'de kadınlar arasında olmanın psikolojik olarak iyi hissettirmesi, kadınların gelir getirici bir işte çalışma yaşamına girmesini kolaylaştırmıştır. Çalışma yaşamı da kadınların kendi seslerini bulmaları ve karar verme güçlerini kullanmaları gibi sonuçlar doğurmuştur.
- 3) Aile planlaması, kadın sağlığı, hijyen, çocuk istismarı, iletişim becerileri vb. konularda aldıkları eğitimler yaşam koşullarının iyileştirilmesinde, hizmetlere erişimlerinde aktifleşmelerinde, çocukları, eşleriyle ve sosyal çevreleriyle olan iletişimlerinin gelişmesinde etkili olmuştur.
- 4) Kadın hakları ile ilgili yasal bilgilerin öğrenilmesi ile birlikte özellikle eş şiddetine karşı hakların güvencesini hissetmişlerdir. WGSS'lerde kadın hakları konusunda öğrendiklerini eşlerine aktararak şiddet davranışını engellemişlerdir.
- 5) Kadına yönelik şiddet konusunda diğer kadınlarla çalışmak ve onların yaşamında değişim yaratmak güçlenmelerini sağlamıştır.
- 6) Sağlık aracısı olarak çalışmanın, yine diğer Suriyeli kadınların daha iyi yaşam koşullarına kavuşması için onları kaynaklardan haberdar etmenin ve onlara eşlik ederek destek olmanın benlik saygılarını ve özgüvenlerini arttırdığı gözlenmiştir.
- 7) WGSS'ler sayesinde yeni sosyal ağlar içerisinde yer alarak sürekli yeni kaynaklar ve olanaklardan haberdar olmuşlardır.
- 8) WGSS'ler aracılığıyla tanıştıkları yeni kadınlarla arkadaşlıklar geliştirerek kadın dayanışmasının yaşamlarındaki önemini fark etmişlerdir. Bu dayanışma sayesinde savaş travmasının ve yeni geldikleri ülkede yaşadıkları zorlukların üstesinden gelmek için dayanıklılık geliştirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Alsaba, K. and Kapilashrami, A. (2016). Understanding women's experience of violence and the political economy of gender in conflict: the case of Syria, *Reproductive Health Matters* ;24:5-17
- Al-Shdayfat, N. (2017). Physical Abuse Among Syrian Refugee Women In Jordan. *Middle East Journal of Nursing*, Vol. 11 Issue 1, p 3-7.
- Al-Shdayfat, N. and Hatamleh, R. (2017). Syrian Refugee Women's Reasons for Not Reporting Violence: An Exploratory Study., *International Journal of Nursing Education*; Oct-Dec2017, Vol. 9 Issue 4, p96-100.
- Anani, Ghida (2013). *Forced Migration Review*. Dimensions of gender-based violence against Syrian refugees in Lebanon, Sep2013, Vol. 1 Issue 44, p75-78.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, Ankara https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar, (2014). https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3932/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadınlar_-2014.pdf
- BMMYK-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1 Şubat 2017 <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>
- BMMYK-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 12 Ocak 2017 güncelleme, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>
- BMMYK-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, <http://www.unhcr.org/tr/tum-multecilerin-yasadigi-koruma-sorunlari-kadınlar- tarafından-da-paylasilir> (Tüm mültecilerin yaşadığı koruma sorunları kadınlar tarafından da paylaşılır.) Erş. Tar.: 21.02.2017
- Buz, S. (2006). Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Davis, L. (2016). Isil, The Syrian Conflict, Sexual Violence, And The Way Forward: Syrian Women's Inclusion In The Peace Processes, *International Law And Politics*, Vol. 48:1157.
- Deacon, Z. and Sullivan, C. (2009). Responding to the Complex and Gendered Needs of Refugee Women, *Affilia: Journal of Women and Social Work* Volume 24 Number 3, 272-284
- Erdoğan, M. (2014), Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara. THE JO

- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). Ankara.
- Euro-Mediterranean Rights Network. VAW: Bleeding Wound in the Syrian Conflict. Euro-Mediterranean Rights Network 2013, 2013. [Online]. Available at: <http://www.wluml.org/sites/wluml.org/files/Euromedrights-VAWSyria-Nov-2013.pdf>.
- Fiddian-Qasmiyeh, E. (2017). Syrian refugees in Turkey, Jordan and Lebanon face an uncertain. http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf, Yazım tarihi: 3 Ocak 2017, Erş. Tar. 21.02.2017.
- FIDH: International Federation of Human Rights, Women and the arab Spring: taking their place? / Fidh <https://www.fidh.org/IMG/pdf/femmesarabangbassdef.pdf>, 8 March 2012
- Freedman, J. (2016). Sexual and gender-based violence against refugee women: a hidden aspect of the refugee “crisis”, *Reproductive Health Matters*, 24:18-26.
- Freedom House, (2010). Women’s rights in the Middle East and North Africa: Syria, Kelly, S., Breslin, J. (ed.), https://freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Syria.pdf, Erş. Tar. 21.02.2017.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 05.07.2018 verileri http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik
- Güçtürk, Y. (2014). *İnsanlığın Kaybı, Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*, SETA Yayınları 31, I. Baskı.
- Haddad, Z. (2014). How the crisis is altering women’s roles in Syria, *Protection in Europe for Refugees from Syria - RSC Policy Briefing*, <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/syria/haddad.pdf>
- Hampton, T. (2013). Health Care Under Attack in Syrian Conflict. *Jama*, 310(5):465-466
- Harding, S. (1987a). “Introduction: Is There a Feminist Method?” Pp. 1–14 in *Feminism and Methodology*, edited by S. Harding. Bloomington: Indiana University Press
- Heise, L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence Against Women*, 4, 262-290.
- İnal, T. (2011). “Savaş Hukukunda Tecavüz ve Yağmayı Yasakla(ma)yan Rejimler Lahey Sözleşmeleri (1899, 1907)”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29, s. 27-47.
- Jabbar, S. A. and Zaza, H.I. (2016). Evaluating a vocational training programme for women refugees at the Zaatari camp in Jordan: women empowerment: a journey and not an output, *International Journal of Adolescence and Youth*, 21:3, 304-319, DOI:10.1080/02673843.2015.1077716
- Karakaya, E., Margirit Coşkun, A., Özerdoğan, N., ve Yakıt, E. (2017). Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri Ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma. *Journal of International Social Research*; Vol. 10 Issue 48, P417-428.
- Levrant, P. (2015). Looking through the Window Darkly A Snapshot Analysis of Rape in Syria 2011-2015, Syrian Accountability Project, Syracuse University College of Law. <http://syrianaccountabilityproject.org/looking-through-the-window-darkly-a-snapshot-analysis-of-rape-in-syria-by-syrian-accountability-project.pdf> Erş. Tar.: 17.02.2017
- Lordoglu, K. ve Aslan, M. (2018). Görünmeyen Göçmen Çocukların İşçiliği: Türkiye'deki Suriye'li Çocuklar, *Çalışma ve Toplum*, 2018/2, 715-731. <http://www.calismatoplum.org/sayi57/arslan.pdf>
- MAZLUMDER, (2014), “Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu” <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/m/a/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin-siginmacilar-raporu.pdf>
- MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün Eylül 2014 tarih ve 2014/21 sayılı “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi
- Moore, C and Talarico, T. (2015). Inclusion To Exclusion: Women In Syria, Emory. *International Law Review*, Vol. 30, 213-260.
- Mourtada, R. Schlecht, J. and DeJong, J. (2017). A qualitative study exploring child marriage practices among Syrian conflict-affected populations in Lebanon, *Conflict and Health*, 11(Suppl 1):27.

- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR, Women and the Arab spring: an ongoing struggle for equal rights, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/WomenandtheArabspringanongoingstruggleforequalrights.aspx>, 22 March 2013
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. (2015). “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, ORSAM Rapor No: 195, Orsam Yayınları, Ankara. http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf
- Refugees International Field Report, (16 Kasım 2012). Syrian Women & Girls: No Safe Refuge, <https://static1.squarespace.com/static/506c8ea1e4b01d9450dd53f5/t/56ab832057eb8d1f.ac97ba50/1454080800711/Syrian+Women+%26+Girls+letterhead.pdf>, Erş. Tar.: 17.02.2017
- Ramazanoglu, C. and Holland, J. (2002). *Feminist methodology: Challenges and Choices*. London, England: Sage
- Sen K, Al-Faisal W, AlSaleh Y. (2013). Syria: effects of conflict and sanctions on public health. *J Public Health (Oxf)*,35(2):195-9.
- UN Security Council (UNSC)(2000). Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security, S/RES/1325.
- UN Women (2013). Inter Agency Assessment: Gender-Based Violence and Child Protection among Syrian Refugees in Jordan, with a Focus on Early marriages. Amman: UN Women, 2013.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2015). Protecting And Supporting The Displaced In Syria Unhcr Syria End of Year Report. <http://www.unhcr.org/56cad5a99.pdf>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)(1995). Sexual Violence against Refugees: Guidelines on Prevention and Response.
- Usta, J. and Singh, N. (2015). Domestic violence against women in war and armed conflicts. In M. Taylor, J. Pooley, & R. S. Taylor (Eds.), *Overcoming domestic violence creating a dialogue around vulnerable populations* (pp. 205-244). Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.
- Usta, J., Masterson, A.R. and Farver, J. M. (2016). Violence Against Displaced Syrian Women in Lebanon. *Journal of Interpersonal Violence*, 1–13. DOI: 10.1177/0886260516670881
- Watts, C and Zimmerman C. (2002). Violence against women: global scope and magnitude. *The Lancet*, 359(9313): 1232-1237.
- Yazbek, S. (2013). Çapraz Ateşte Bir Kadın - Suriye Devrim Günlükleri, Timaş Yayınları, İstanbul.

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE
KADIN OLMAK

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 431-1761

09 Mayıs 2017

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN**'ın **Arş. Gör. Hande ALBAYRAK** yardımcılığında yürüttüğü "**Toplumsal Cinsiyet Perspektifi ile Suriye'den Savaş Nedeniyle Ankara'ya Göç Eden Kadınların Yaşam Hikayeleri**" başlıklı araştırma projesi, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Nisan 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

9

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

11.05.2017
900/2189

Ayrıntılı Bilgi için:
Yazı İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1008